

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**YEREL SİYASET VE SİVİL TOPLUM
KURULUŞLARI: MALATYA ÖRNEĞİ**

MEHMET RAUF GÜVEN

KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI BİLİM DALI

ARALIK 2014

YEREL SİYASET VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI:MALATYA ÖRNEĞİ

Mehmet Rauf GÜVEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI ANABİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARALIK 2014

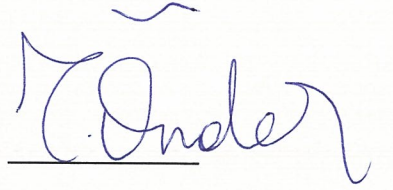
ONAY SAYFASI

Mehmet Rauf GÜVEN tarafından hazırlanan “Yerel Siyaset ve Sivil Toplum Kuruluşları: Malatya Örneği” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Tuncay ÖNDER

Gazi Üniversitesi / İİBF / Kamu Yönetimi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Başkan: Prof. Dr. Kemal GÖRMEZ

Gazi Üniversitesi / İİBF / Kamu Yönetimi

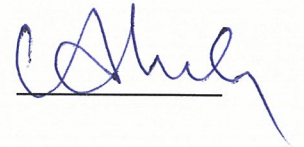
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye: Doç. Dr. Fethullah AKIN

Gazi Üniversitesi / İİBF / İktisat

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Tez Savunma Tarihi: 02 / 12 / 2014

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Hikmet KAVRUK

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Mehmet Rauf GÜVEN

02.12.2014

YEREL SİYASET VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI: MALATYA ÖRNEĞİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Mehmet Rauf GÜVEN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARALIK 2014

ÖZET

Yerel karar mekanizmalarına katılımın yüksek olması, alınacak kararların toplumsal kabulünün artmasının yanında hedeflenen amaçlara ulaşmada ve yerel demokrasinin gelişmesinde önemli rol oynayacaktır. Sivil toplum kuruluşlarının yerel otoriteleri yönlendirebilme kapasitesi ve yurttaşlar ile kamu otoritesi arasında bir köprü işlevi üstlenmesi dolayısıyla sivil toplum kuruluşlarının yerel siyasetteki önemi her geçen gün daha da artmaktadır.

Yerel siyasette sivil toplum kuruluşlarının karşılaştıkları sorunlar, yürüttükleri faaliyetler ve bu faaliyetleri hayata geçirmede karşılaştıkları engellerin ortaya konulması bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu amaca yönelik olarak Malatya ilinde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları arasından seçilen örnekleme derinlemesine mülakat uygulanmıştır.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler sonucunda yerel demokrasinin gelişerek yerleşiklik kazanması için belli pratik birikime ihtiyaç duyulduğu bunun da belli bir süreci gerektirdiği görülmüştür. Yerel demokrasinin yurttaşların hak ve yükümlülüklerini bilmesi ve bunun gereklerini yerine getirmesi sonucunda daha hızlı gelişeceği ileri sürülebilir. Bu doğrultuda yurttaşlık bilincinin gelişmesinde sivil toplum kuruluşlarına önemli görevler düştüğü görülmektedir.

Bilim Kodu : 1145.1.251

Anahtar Kelimeler : Yerel Siyaset, Siyasal Katılım, Sivil Toplum, Sivil toplum Kuruluşları

Sayfa Adedi : 138

Tez Danışman : Doç. Dr. Tuncay ÖNDER

LOCAL POLITICS AND CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS: THE CASE OF MALATYA

(Master Thesis)

Mehmet Rauf GUVEN

GAZİ UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCES

DECEMBER 2014

ABSTRACT

High participation in local decision-making will play an important role in achieving the objectives and the development of local democracy besides increasing social acceptance of decisions. Because of the self-leadership capacity of civil society organizations to direct local authorities and their being a bridge between citizens and public authorities, the importance of civil society organizations in local politics is increasing with each passing day.

The basic aim of this study constitutes the problems civil society organizations encountered in local politics, their activities and the barriers they face in implementing these activities. For this purpose, the selected samplings of non-governmental organizations operating in the province of Malatya were applied through interviews in depth.

As a result of interviews regarding the research which was carried out, it was observed that particular practical knowledge is needed to establish a developed local democracy and that, this also requires a certain process. It might be argued that local democracy will have more rapid development as a result of rights and obligations of citizens to know and fulfill the requirements. In this respect, civil society organizations have an important role in the development of consciousness of citizenship.

Science Code : 1145.1.251

Keywords : Local Politics, Political Participation, Civil Society, Civil
Society Organizations

Number of Pages : 138

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Tuncay ONDER

TEŞEKKÜR

Çalıőmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren, tecrübeleriyle çalıőmamı kolaylaőtıran değerli hocam ve tez danıőmanım Doç. Dr. Tuncay ÖNDER'e teőekkürü bir borç bilirim. Ayrıca alan araőtırmasında bana yardımcı olan, zaman ayıran yetkililere ve ilk öğretmenlerim olan anneme ve babama teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASET VE YEREL SİYASET

1.1. SİYASET.....	5
1.1.1. Siyaset Kavramı	5
1.1.2. Yerel Siyaset	8
1.1.3. Siyasetin Aktörleri.....	10
1.1.3.1. Yerel Yönetimler.....	10
1.1.3.2. Siyasetin Aktörü Olarak Bireyler	12
1.1.3.3. Siyasi Partiler.....	14
1.1.3.4. Kamuoyu ve Sivil Toplum	15
1.1.3.5. Siyasal ve Bürokratik Otoriteler	18
1.2. SİYASAL DAVRANIŞ.....	21
1.3. SİYASAL KATILMA.....	22
1.3.1. Siyasal Katılma Türleri.....	25
1.3.2. Siyasal Katılma Düzeyi.....	27
1.3.3. Siyasal Katılıma Etki Eden Faktörler	28
1.3.3.1. Yaş	28
1.3.3.2. Cinsiyet.....	30
1.3.3.3. Meslek ve Gelir.....	31
1.3.3.4. Eğitim	32
1.3.3.5. Kentleşme	33

İKİNCİ BÖLÜM

SİVİL TOPLUM VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

	Sayfa
2.1. SİVİL TOPLUM KAVRAMI	37
2.2. SİVİL TOPLUM DÜŞÜNCESİNİN GELİŞİMİ.....	39
2.3. TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM TARTIŞMALARI	42
2.3.1. Osmanlı Devleti'nde Sivil Toplum	42
2.3.2. Cumhuriyet Dönemi Sivil Toplum	46
2.4. SİVİL TOPLUM, DEVLET VE DEMOKRASİ	48
2.4.1. Sivil Toplum ve Devlet	48
2.4.2. Sivil Toplum ve Demokrasi	50
2.5. SİVİL TOPLUM KURULUŞLAR	53
2.5.1. Sivil Toplum Kuruluşları Kavramı	53
2.5.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Özellikleri	55
2.5.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının İşlevleri.....	57
2.5.3.1. Demokratik İşlevi.....	57
2.5.3.2. Siyasal Etki ve Katılım.....	58
2.5.3.3. Baskı Grubu Oluşturma.....	60
2.5.3.4. Toplumsal Yaşam ve Kalkınma.....	61
2.5.3.5. Kamuoyunu Etkileme	63
2.5.3.6. Kültürel İşlevleri.....	64
2.5.4. Sivil Toplum Kuruluşları Türleri.....	65
2.5.4.1. Dernekler	66
2.5.4.2. Vakıflar.....	67
2.5.4.3. Sendikalar	68
2.5.4.4. Meslek Kuruluşları	70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
YEREL SİYASET VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI: MALATYA ÖRNEĞİ
ÜZERİNE ALAN ARAŞTIRMASI

	Sayfa
3.1. Araştırmanın Önemi ve Amacı	74
3.2. Araştırmanın Yöntemi	75
3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	76
3.4. Görüşme Yapılan STK'lar İlgili Bilgiler	77
3.5. Yapılan Mülakat Sonucunda Elde edilen Bulgular	84
3.5.1. Sivil Toplum, Sivil Toplum Kuruluşları ve STK- Demokrasi Algısı Üzerine Değerlendirmeler.....	84
3.5.2. Malatya İlinin Önemli Sorunları ve Bu Sorunlar İle İlgili Yapılan Çalışmalar.....	90
3.5.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Yerel Siyasete Katılım Araçlarına Bakışı ve Karşılaştığı Sorunlar	96
3.5.4. Yerel Yönetimlerin Yapmış Olduğu Faaliyetlere Yönelik STK'ların Eleştiri ve Katkıları	105
3.5.5. İdeal Yerel Yönetim - STK İlişkisi ve Yerel Otoritelerin Denetimi.....	110
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	117
KAYNAKÇA.....	124
EKLER.....	133
ÖZGEÇMİŞ	140

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelgeler	Sayfa
Çizelge 3.1. : Sivil Toplum Kuruluşu Üyelerinin Yaş Dağılımı.....	80
Çizelge 3.2: STK Temsilcilerinin Eğitim Düzeyi Dağılımı.....	81
Çizelge 3.3: Sivil Toplum Kuruluşu Faaliyet Süreleri.....	82
Çizelge 3.4: Sivil Toplum Kuruluşu Üyeliği Süresi.....	83
Çizelge 3.5: Sivil Toplum Kuruluşlarında Üye Sayısı Dağılımı.....	84

GİRİŞ

Kamu yönetiminin, kamu kaynaklarını nerede, nasıl ve hangi ölçütlere göre kullanacağı, kamu politikalarının oluşturulması ve uygulanması, kamuyu ilgilendiren konular ile ilgili karar alma, kamusal sorunların çözümü konuları genel olarak “ulusal ya da genel siyaset” olgusuna karşılık gelirken, yerel ölçekte bu durum yerel siyasetin ilgilendiği konular arasında yer almaktadır.

Merkezi yönetimlerde olduğu gibi yerel yönetimlerde de kamu kaynaklarının en rasyonel biçimde kullanılabilmesi, kamu politikalarının en uygun şekilde oluşturulabilmesi için kamu otoritesinin karar alma ve uygulama mekanizmaları içerisinde birbirinden farklı grupların bulunması ve karar alma süreçlerine dahil olarak alınacak kararları etkilemeleri ve yönlendirmeleri gerekmektedir. Diğer bir ifade ile siyasal katılımın gerçekleşmesiyle kamu yönetimi görevini en iyi şekilde yerine getirmeye zorlanacak ve yurttaşlar kamu yönetiminden en iyi şekilde fayda elde edeceklerdir. Siyasal katılım sadece seçimlerde oy vererek bir siyasi tercihte bulunma eylemi değil, bunun daha da ötesinde demokratik anlayış içerisinde, demokratik yollardan siyasal otoriteyi etkileme şekli olarak ifade edilebilir. Siyasal katılım, bireysel şekilde olabileceği gibi daha etkili bir yol olan örgütlü bir şekilde siyasal katılım eylemlerinde bulunarak karar alma mekanizmaları üzerinde baskı kurma yoluyla da olabilir.

Örgütlü siyasal katılım işlevini yerine getiren yapılar ise sivil toplum kuruluşları olarak ifade edilebilir. Sivil toplum kuruluşları, sivil toplum anlayışı bağlamında ortaya çıkmış, resmi otoritenin dışında “sivil” bir oluşum ve “alternatif inisiyatif” oluşturma amacı güden, kamu otoritesini dengeleme, sınırlandırma çabası içinde olan ve onu denetleyen oluşumlar olarak ifade edilebilir. Sivil toplum bu doğrultuda “resmi” niteliği olmayan, “kamu otoritesinin” dışında kalan, siyasal yapılardan bağımsız ancak siyasal yapılara etki edebilen oluşum, anlayış, yapı ve düşünceler bütünü şeklinde ifade edilebilir.

Sivil toplum anlayışının hakim olduğu toplumlarda, siyasal otoriteler mutlak egemen güç olarak siyaseti, ekonomiyi ve toplumu yönlendiremeyecek; siyasal yapılar, sivil toplum örgütleri ile işbirliği içerisinde karar alma ve uygulama zorunluluğu içerisinde olacaklardır. Sivil toplum anlayışının hakim olabilmesi için

öncelikle siyasal otoritelerden ekonomik özerkliğin sağlanmış olması gerekmektedir. Ekonomik özerkliğin sağlanamaması sivil toplumu siyasal otoritelere bağımlı yapacak ve sivil toplumun bağımsız olma niteliğini ortadan kaldıracaktır.

Yerel kamu otoritelerinin karar alma mekanizmalarına katılım, alınacak kararların daha objektif olmasını sağlayacak ve bu doğrultuda alınan kararlar sonucunda yurttaşların en yüksek faydayı elde etmeleri sağlanmış olacaktır. Bunun için siyasal katılımın en yüksek seviyede gerçekleşmesi, diğer bir ifade ile siyasal otoriteler üzerinde demokratik katılım yollarının işlerliğinin sağlanmış olması gerekmektedir.

Yerel siyaseti oluşturan unsurlar içerisinde, yerelleşmeye yönelik eğilimler ile merkezi yönetimin yerel yönetimlere daha fazla yetki ve sorumluluk vermesi sonucunda yerel yönetimlerin yerel siyasetteki belirleyici rolü daha fazla artmıştır. Merkezi yönetimin yerel yönetimlere daha fazla yetki ve sorumluluk vermesi, yerel yönetimlerin kısmen hareket alanını genişletmiş olsa da yerel yönetimlerin merkezi yönetime karşı bağımlılığını ortadan kaldırmamıştır. Bu durumun yerel siyasette yer alan birçok siyasal aktöre ek olarak merkezi yönetimi, yerel siyasetin en önemli oyuncularından biri olarak öne çıkardığı ifade edilebilir. Yerel siyaset içerisinde yer alan ve önemli birer aktör olan resmi otoritelerin dengelenmesi ve denetlenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda yerel siyasette yerel yönetimlerin mutlak egemen güç olmasını engellemek için sivil toplum kuruluşlarına önemli görevler düşmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının yerel sorunlarla daha fazla ilgili olması, yerel yönetimlerin karar mekanizmalarına daha fazla etki etmeye yönelik faaliyetlerde bulunması, yerel demokrasi anlayışının yerleşmesi ve gelişmesinde de önemli rol oynayacaktır. Yerel siyasette yurttaşların aktif bir rol üstlenmesi, bireysel ya da örgütlü bir şekilde siyasal faaliyetlere katılması yerel demokrasinin gelişmesinde ve işlerliğinde önemli bir etmen olarak öne çıkmaktadır. Bu amaç çerçevesinde sivil toplum kuruluşlarının yerel siyaseti etkilemeye yönelik yaptıkları faaliyetler, yerel yönetimleri etkileyip etkileyemedikleri, etkileyebiliyorlar ise hangi yöntemler ile etkileyebildikleri ve karşılaştıkları sorunların belirlenmesi önem arz etmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının yerel yönetimlerin karar alma süreçlerine katılım düzeylerinin, siyasal katılımda karşılaştıkları sorunların, yerel sorunlar ile ilgili varsa yapmış

oldukları çalışmaların belirlenmesi yerel siyasette sivil toplum kuruluşlarının yerinin ve etkinliğinin belirlenmesinde yardımcı olacaktır.

Yerel siyasette birbirinden farklı toplumsal grupların temsil edildiği, değişik vizyon ve misyonlara, farklı ideolojik görüşlere sahip sivil toplum kuruluşlarının bulunması farklı fikir ve görüşlerin ortaya çıkmasını sağlayacak ve en doğru karar alınmasına yönelik bir düşünsel rekabet ortamının oluşması sağlanmış olacaktır. Bu doğrultuda gerçekleşen eylemler aracılığıyla yerel demokrasi fiili olarak hayata geçirilmiş olacaktır. Sivil toplum kuruluşlarının yerel boyuttaki – ya da ulusal ölçekli – sorunlar ile ilgilenmesi, siyasal otoriteleri yerel sorunlar ile ilgili bilgilendirmesi, yönlendirmesi ve etkilemesi, siyasal karar alma süreçlerine katılması yerel demokrasinin işlerliği konusunda önemli göstergelerdir.

Sivil toplum kuruluşlarının yerel siyasette etkinliği, yerel siyasete etkisi ve karşılaştıkları sorunlar bu araştırmada Malatya ilindeki sivil toplum kuruluşları üzerinden incelenmeye çalışılacaktır. Araştırmanın evrenini Malatya ilindeki sivil toplum kuruluşları oluşturmaktadır. Bu sivil toplum kuruluşları içerisinde ise birbirinden farklı faaliyetleri gerçekleştirmek için örgütlenmiş olan, farklı toplumsal gruplar içerisinde yer alan sivil toplum kuruluşları örneklem olarak seçilmiştir. Araştırma içerisinde üçüncü bölümde ayrıntılı olarak ifade edildiği gibi bazı sivil toplum kuruluşları örneklem dışında bırakılmıştır.

Araştırmada derinlemesine mülakat yöntemi uygulanmış ve gözleme dayalı bulgular elde edilmiş ve bu bulgular yorumlanmıştır. Bu çerçevede belirlenen sivil toplum kuruluşları ile yapılan görüşmelerde önceden hazırlanmış olan açık uçlu sorular sorulmuştur. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular analiz edilerek yorumlanmış ve betimsel bir yöntem izlenerek sonuçlar ortaya konulmuştur.

“Yerel siyaset ve sivil toplum kuruluşları: Malatya Örneği” başlığını taşıyan ve üç bölümden oluşan araştırmanın birinci bölümünde, üzerinde birçok tanım ve yorum yapılmış olan siyaset kavramı ile ilgili tartışmalara değinilmiş, bu kavram üzerinden yerel siyasetin ne olduğu üzerine görüşler ifade edilmiştir. Yerel siyasetin aktörlerinin neler olduğu, siyasal katılımı etkileyen etkenler, siyasal davranışın şekillenmesine yönelik etmenler, katılım şekilleri ve türleri konularının açıklanması

örgütlü yapıların siyasal mekanizmalar içerisindeki yerinin belirlenmesinde yardımcı olacaktır.

İkinci bölümde sivil toplum ve sivil toplum kuruluşları kavramları ile ilgili bilgiler verilerek, sonraki başlıklar altında sivil toplum tartışmaları çerçevesinde “sivil toplum” olgusunun Batı’da ve Türkiye’de ortaya çıkışı ile ilgili gelişmeler, sivil toplumun tarihsel gelişiminin Batı’da ve Türkiye’deki farklılıkları ve sivil toplum anlayışının neden Batı’da ve Türkiye’de farklı özelliklere sahip olduğu ile ilgili açıklamalar yapılmaya çalışılmıştır. Sivil toplum kavramının devlet ve demokrasi ile ilişkisi ortaya konulmuş ve sivil toplum kuruluşlarının işlevleri, özellikleri ve türleri ile ilgili bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Son bölüm olan üçüncü bölümde ise görüşme yapılan sivil toplum kuruluşları ile ilgili bilgiler verilmiş, gerçekleştirilen araştırma sonucunda elde edilen bulgular açıklanmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının “sivil toplum, sivil toplum kuruluşları ve sivil toplum kuruluşu-demokrasi algısı üzerine değerlendirmeler,” “Malatya ilinin önemli sorunları ve bu sorunlar ile ilgili yapılan çalışmalar,” “sivil toplum kuruluşlarının yerel siyasete katılım araçlarına bakışı ve karşılaştığı sorunlar,” “yerel yönetimlerin yapmış olduğu faaliyetlere yönelik sivil toplum kuruluşlarının eleştiri ve katkıları,” “ideal yerel yönetim – sivil toplum kuruluşu ilişkisi ve yerel otoritelerin denetimi” başlıkları altında toplanan görüşleri açıklanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASET VE YEREL SİYASET

1.1. SİYASET

1.1.1. Siyaset Kavramı

Etimolojik yapıları birbirinden farklı olan ancak genel olarak aynı durumu ifade etmek için kullanılan “siyaset” ve “politika” kavramları ile ilgili farklı tanımlar ve yorumlar yapılmıştır. Siyaset kelimesi Arapçadan dilimize geçmiş olup kelimenin kökünü “svs” veya “sasa” kelimeleri oluşturmakta ve yönetmek, eğitmek, yetiştirmek gibi anlamlara gelmektedir. Dursun, bu kelimenin etimolojik kökeninin Kitab-ı Mukaddesteki “at” anlamına gelen “süs” kelimesine dayandığını belirtmiştir. Atları ve develeri yetiştiren ve onları eğiten kişiye denilen “seyis” kelimesi, Arapça kökenli bir kelimedir. Birilerini gözetmek, yetiştirmek, terbiye etmek, yönetmek gibi anlamlar kazanan siyaset kelimesi süreç içerisinde kentleri ve insanları yönetmek anlamında kullanılmıştır.¹

Politika kavramı ise batı orijinli bir kelime olup, dilimize batı dillerinden girmiştir. Batıda devlet işlerinin yerine getirilmesi, devletin idare edilmesi anlamlarında kullanılan politika kavramı, siyaset ile kullanım farklılıkları olmasına rağmen birbirlerinin yerine kullanılan terimler olarak dilimizde yer edinmiştir.²Politika kavramının temeli Eski Yunan şehir devletleri için kullanılan “polis” kelimesi ile vatandaşlık haklarını içeren, devlet yapısını ve egemenlik hakkını ilgilendiren kavramları içinde barındıran “politica” ve politika sanatı anlamına karşılık gelen “politikè” kelimeleri ile aynı etimolojik yapıya sahiptir.³ “Politika” kavramı köken olarak ise Eski Yunan’da “kent” anlamına gelen “polis” kelimesine karşılık gelmesinin yanında Eski Yunan’da kenti ilgilendiren işler anlamına gelmekte ve “politika”, kent devletinde yurttaşlar için hem bir ödev hem de bir hak olarak kabul edilmektedir.⁴

¹ Dursun, D. (2008), *Siyaset Bilimi* (Dördüncü Baskı), İstanbul: Beta Basım, s. 29.

² Kışlalı, A. T. (2008), *Siyaset Bilimi* (On üçüncü Baskı), Ankara: İmge Kitabevi, s. 27

³ Dursun, D. (2008), s. 30.

⁴ Türköne, M. (2012), *Siyaset*, İstanbul: Etkileşim Yayınları, s. 27.

Daver, siyaset ile ilgili açıklamaların üç temel başlık altında bir araya getirilebileceğini ifade etmiştir. Bu temel gruptan ilki “iktidar olarak siyaset” olarak ifade edilmiştir. Bu doğrultuda siyaset kavramının günümüz anlayışı içerisinde incelenmesinin odak noktasını devlet değil; iktidar kavramı ya da iktidar ile meydana gelen siyasal yapının oluşturduğu ifade edilmiştir. Siyasetin geniş anlamıyla iktidarı ele alma ve onu etkileme eylemleri olması, siyasetin dinamik bir yönünü ortaya çıkarmasının yanında iktidar mücadelesinin sadece devlet içinde değil onun dışında veya onunla iç içe geçmiş başka kurumlarda da meydana geldiğini ifade etmektedir. İkinci olarak “meşru iktidar olarak siyaset” yaklaşımı ise siyasal hayatın toplum tarafından kabul görmüş bir otorite tarafından, diğer bir ifade ile meşru bir iktidar tarafından yapılan faaliyetlerin bütünü şeklinde ifade edilmektedir. Otorite veya meşru iktidarın özelliği “*otoritenin buyruklarına uymayanların yine meşru otorite tarafından cezalandırılabileceği*” şeklinde ifade edilebilir. Diğer bir özelliği ise meşru otoritenin bütün bireyler üzerinde egemenlik sahibi olması diğer bir ifade ile otoritenin genel olması zorunluluğudur.⁵

Üçüncü olarak ise “değerleri paylaşırma ve değer yaratma” yaklaşımında siyaset kısaca yakın dönem Amerikan siyaset bilimci Harold D. Lasswell tarafından şu şekilde ifade edilmiştir: “Kimin neyi, ne zaman ve nasıl aldığını” gösteren bir sanat ve bilimdir. Siyasetin bir paylaşma ve paylaşırma olayı olarak ifade edilmesi, bu yaklaşımın siyaset kavramının taşıdığı anlam yoğunluğunu çok basite indirmek gibi yanıltıcı bir sonuç ortaya çıkaracaktır. İktidar kurumları, kaynakları sadece otoriter biçimde dağıtmakla kalmazlar aynı zamanda yeni kaynaklar da meydana getirirler.⁶

Siyaset olgusu ile ilgili diğer bir görüş ise siyasi otoritelere karşı, menfaat çatışması yaşayan grupların birbirleri ile mücadelesi, siyasi otoriteleri ikna çabaları, yönetimleri ve bu ilişkinin meydana getirdiği örgütsel yapıları ele alan yaklaşımlar olarak ifade edilmiştir. Bu doğrultuda siyaset bilimci Van Dyke siyaseti “*Kamuyu ilgilendiren sorunlarda kendi tercihlerini kabul ettirmek, uygulamak, başkalarının tercihlerinin gerçekleşmesini engellemek üzere çeşitli aktörlerin yürüttükleri bir mücadeledir*” şeklinde ifade etmiştir.⁷

⁵ Daver, B. (1993), *Siyaset Bilimi Giriş* (Beşinci Baskı), Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 40-41.

⁶ Daver, B. (1993), s. 42.

⁷ Turan, İ. (1986), *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, İstanbul: Der Yayınları, s. 7.

Siyaset kavramı ile ilgili farklı zamanlarda farklı düşünürlerce birbirinden çok farklı tanımlar ve yorumlar yapıldığı bilinmektedir. Bu tanımlar sadece bilim insanları tarafından yapılmamış; bunun yanında siyaset adamları tarafından da farklı tanımlar yapılmıştır. Siyaseti İngiliz devlet adamı Benjamin d'Israeli "*İnsanları aldatma yoluyla yönetim sanatı*" olarak tanımlarken; İngiliz Lord Butler siyaseti "*Mümkün olanın sanatı*" şeklinde tanımlamıştır. 20. yüzyılın yöneticilerinden biri olan Adolf Hitler ise siyaseti "*Bir milletin dünyadaki varlık mücadelesini yürütme sanatı*" biçiminde ifade etmiştir.⁸

Siyaset kavramının diğer bir açıklaması ise "*insanların hayatlarını düzenleyen genel kurallar yapmak, korumak ve değiştirmek için gerçekleştirdikleri faaliyetler*" olarak ifade edilebilir. Heywood siyaset kavramının hayatın her alanındaki varlığı nedeniyle bu kavramın net bir çerçevesini çizmeye yönelik çabaların beraberinde iki yeni büyük problemi de getireceğini ifade etmiştir. Bu problemlerden ilkinin siyaset kavramının günlük hayatın her alanında yoğun bir şekilde kullanılmasının beraberinde getirdiği farklı anlam yüklemeleri ile ilgili olduğu, diğer bir ifade ile siyasetin "yükü" bir kavram olduğu ifade edilmiştir. Bu sonuca ise insanların genellikle iktisatı, coğrafyayı, tarihi ve biyolojiyi akademik, başka bir ifade ile bilimsel bir konu olarak görürken; çok az insanının siyasete kendi önyargılarından bağımsız olarak bakabileceği yargısına ulaşmıştır. İkinci olarak ise çözülmesi daha zor olan, bu alanda fikir yürüten önemli düşünürlerin ortak bir payda da buluşmasının zorluğudur. Ayrıca siyasetin birçok farklı tanımlarından bazıları da şu şekilde sınıflandırılmıştır: İktidar kullanma, otorite kullanma, kolektif karar alma, kıt kaynakların tahsisi, aldatma ve manipülasyon yapma gibi. Heywood bunların dışında siyaset kavramını dört farklı başlık altında toplamıştır. Bunlardan ilki "*hükümet etme sanatı olarak siyaset*", ikincisi ise "*kamusal işler (kamu meseleleri) olarak siyaset*", üçüncüsü ise "*uzlaşma ve mutabakat olarak siyaset*" son olarak ise "*iktidarın ve kaynakların dağıtımını olarak siyaset*"tir.⁹

⁸ Yayla, A. (2004), *Siyaset Teorisine Giriş* (Dördüncü Baskı), Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 2.

⁹ Heywood, A. (2010), *Siyaset* (Çev. Ed. Buğra Kalkan), Ankara: Adres Yayınları, s. 22-23.

1.1.2. Yerel Siyaset

Yerel siyaset kavramı üzerinde de siyaset kavramında olduğu gibi mutabık kalınmış, sınırları belirlenmiş bir tanımlama yapılamamasının yanında yerel siyaset farklı açılardan yaklaşılmış ve farklı yönlerden ele alınmış bir kavramdır.¹⁰ “Ulusal ya da genel siyasetin” yerel düzeydeki karşılığı şeklinde ifade edilen “yerel siyaset” olgusunun içeriğini sadece yerel yönetimler ve kurumlar oluşturmamaktadır. Bir siyasal çalışmanın yerel siyasetin alanına giren bir konu olarak kabul edilebilmesi için bu konunun yerel ölçekte olması en önemli kriter olarak öne çıkmaktadır. Yerel siyaset dar anlamda yerel siyasal aktörlerin, yerel ölçekte hizmet üreten ve dağıtan siyasal erkleri ve onların belirlediği politikaları etkilemeyi amaçlayan etkinlikler olarak açıklanmaktadır.¹¹

Yerel siyaset kavramının literatürde kentsel siyaset kavramıyla eş anlamlı olarak kullanılmakta olduğu belirtilmiştir. Dar anlamda yerel konular ile ilgili karar alma süreçleri ve bu alanlar ile ilişkili konular yerel siyaset olarak ifade edilirken, geniş anlamda yerel siyasetin kenti ve kentleşme sürecini ilgilendiren bütün konuları içine alan geniş bir kavram olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda kır-kent ilişkisi, yerel yönetim-devlet ilişkisi ve yerel seçimler gibi konular yerel siyasetin ele aldığı konular olarak değerlendirilebilir.¹²

Yerel siyaset, yerel yönetim ile yerel yönetim örgütlerinin dışındaki merkezi kurum ve kuruluşların taşradaki diğer kurum ve örgütlerle ilişkilerini de içine alır. Yerel siyaset, o yerin merkezi yönetim tarafından atanmış idare görevlileri, milletvekilleri ve kamu bürokrasisi, baskı grupları, sendikalar, etkinliğe sahip bireyler, aileler ve gruplara uzanan geniş bir kurum ve aktör yelpazesine sahip olan bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Yerel siyaset bir yerel yönetim örgütü merkezli

¹⁰ Alkan, H. ve Çiftçioğlu, H. (2007), Yerel Siyasette Belediye Meclisi ve Siyasi Parti Örgütleri: Göksun Örneği, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (2), s.2.

¹¹ Aydın, A. H. (2006), *Yerel Siyaset - Hizmet - Yönetim Ve İdeoloji-İdeolojiler*, Yerel Siyaset Dergisi, 26, s. 26.

¹² Çukurçayır, M. A. (2008), *Yerel Siyaset: Türkiye’ de Yerel Siyasetin Tarihi Gelişimi* (Birinci Baskı). İstanbul: Okutan Yayıncılık, s. 23.

oluşabilmesinin yanında bu yerel yönetim örgütü dışındaki kurumsal ve sosyal yapılar çevresinde de meydana gelebilir.¹³

Yerel siyasetin konusu ile ilgili diğer bir görüş ise kent, kentte yaşamını sürdürenler, kent yönetimi, şehir hayatı ve kenti etkileyen yerel sorunlar olarak ifade edilebilir. Yerel siyaset şehir genelinde yaşayan kişi ve faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların, kent ve kentte yaşayanlara ait mesele ve konuları ele alarak tartıştıkları bir yerel iktidar mücadelesi; yerel düzeydeki kaynak ve olanakların belirli şartlar çerçevesinde kentte yaşayanların mutluluk, refah ve adaletini tesis etmek amacıyla yerel iktidarlar veya otoriteler aracılığıyla yerel toplumu yönetme sanatı olarak ifade edilmiştir.¹⁴

Göymen'e göre yerel siyasetin aktörleri resmi ve gayri resmi olarak iki gruba ayrılmaktadır. Resmi aktörler; yasalarda tanımlanan, mevzuatla belirlenen kaymakamlıklar, valilikler, il özel idareleri, belediyeler, yasal dernekler ve vakıflardır. Gayri resmi aktörlerin ise yasal kalıplar dışında kalan, fakat potansiyel olarak bir yöredeki dini ve etnik gruplar, tarikatlar, aşiretler ve yurttaş girişimleri gibi gayri resmi örgütlenmiş siyasal hedefler amaçlayan gruplar olabileceği ifade edilmiştir.¹⁵

Genel olarak Türkiye'de yerel siyasette küçük çaplı yerleşim yerlerinde güçlü ve etkili aile gruplarının belirleyici bir rol oynadıkları; büyük ölçekli yerleşim yerlerinde ise yerel siyasetin değişiminde büyük çaplı toplumsal değişimler, aileler arasındaki rekabet, ticarileşme ve halk ile otoriteler arasında kurulan aracılık rolünün sağladığı denetim yeteneğinin niteliğinden kaynaklanan etkenlerin varlığından söz edilmektedir. Süreç içerisinde serbest meslek sahibi eğitilmiş ve üst gelir düzeyindeki grupların yerel siyaset sürecinde ön plana çıkmaları da Türkiye'de yerel siyasetin özellikler arasında sayılabilir. Dışsal baskının ortaya çıktığı durumlarda yerel siyasette giderek yerli-yabancı, kentli-köylü ayrımının ortaya çıkması da Türkiye'de yerel siyasetin bir başka özelliğidir. Bu ayrım ticari gruplar, esnaf ile işçiler, yerleşik modernliğe açık kültür ile geleneksel tutucu kültür arasındaki yerel siyasette meydana gelen ekonomik, siyasal ve sosyal ayrım yerel siyasetin mücadele alanını

¹³ Alkan, H. ve Çiftçioğlu, H. (2007), s. 2.

¹⁴ Akdoğan, Y. (2008). *Yerel Siyaset-Kavramlar* (Birinci Baskı). İstanbul: Okutan Yayıncılık, s. 10.

¹⁵ Göymen, K. (2007), *Korel Göymen ile Yerel Siyaset Kavramı Üzerine, Yerel Siyaset Üzerine Raporajlar – I*, Plato Yayınları, s. 7-8.

oluşturmaktadır. Bunun dışında konut ve iş piyasası, yerel siyasette siyasal sorunların ve güç mücadelesinin temel belirleyici faktörü olmaktadır.¹⁶

1.1.3. Siyasetin Aktörleri

1.1.3.1. Yerel Yönetimler

Türkiye’de yerel yönetim olgusu Batıdaki gelişmelere göre oldukça geç ortaya çıkmış ve gelişmiş, halen günümüzde de ideal yapısına ulaşamamıştır. Tanzimat’tan günümüze değişik süreçlerden geçen yerelleşme olgusundaki anlayış 1980’li yıllarla birlikte önemli bir değişim sürecine girmiştir. Çukurçayır’a göre bu yıllar bir anlamda “*yurttaş-yerel siyaset*” ilişkisinin meydana geldiği zaman dilimi olarak dikkat çekmektedir. Ancak dünyada olduğu gibi ülkemizde de temsili demokrasinin ve var olan siyasal, idari süreçlerin önemli çıkmazlarının bulunduğu bir gerçektir. Siyasal ve idari yapılar yurttaşların taleplerine, hukuk devletinin çizdiği sınırlara, kamu çıkarı amacına yönelik hizmet etme düzeyinden ve bu niteliklere gerekli disiplinli yaklaşımdan uzaklaşmaktadırlar.¹⁷

Yerel yönetimler; il, belediye veya köy gibi belli yerlerde oturanların, mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere, merkezi idarenin dışında, devletten ayrı tüzel kişilikleri bulunan, belli bir özerkliğe sahip olan, karar organları seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir. Yerel yönetimler, Anayasa’nın 127. Maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, yerel yönetimler, tüm ülkeyi ilgilendirmeyen, sadece il, belediye veya köy halkının yerel ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları kanunda gösterilen ve seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir.

Yerel yönetim, yönetme gücünün belli bir noktada yoğunlaşmamasını veya yoğunlaşıyorsa alt birimlere aktarılmasını anlatan bir kavramdır. Yerel yönetim, yerel özelliklere sahip kamusal hizmetlerin, devlet tüzel kişiliğinden ayrı olan kamu tüzel kişilerin yerine getirilmesi için daha az yetkisi olan bir otoriteye yetki devridir. Genel kabul gören normlara göre yerel yönetimler, belli bir coğrafi alanda yaşayan yerel gruplardaki bireylere, bir arada yaşamalarından dolayı o grubu en fazla ilgilendiren konularda hizmet üretmek amacıyla kurulan, karar organları belirli

¹⁶ Alkan, H. ve Ethem T. (2007), *Yerel Siyasetin Dönüşümü: Afşin Örneği*, Ankara: Kesit Yayınları, s. 162-163.

¹⁷ Çukurçayır, M. A. (2008), s. 16.

aralıklarla yapılan seçimle göreve gelen, devletin bütçesinden ayrı bir bütçesi ve personeli olan merkezi yönetimle ilişkilerinde idari özerklik ilkelerini geçerli olduğu kamu tüzel kişileridir.¹⁸

Mustafa Ökmen, yerel yönetim ile merkezi yönetim arasındaki ilişkiyi şu şekilde ifade etmektedir:¹⁹

“Yerel yönetim kuruluşları, ülkenin yönetim sisteminin bütünlüğü içinde yer alan yapılardır. Kuruluş ilkeleri, görev ve yetkileri, gelir sistemleri yasama organları tarafından belirlenir. Yerel yönetimler, merkezi yönetimin hiyerarşik denetimi altında değillerdir. Merkezi yönetim, yerel yönetimler üzerinde hukuka uygunluk denetimi yürütür. Merkezi yönetim ayrıca, ülke yönetiminde birlik ve bütünlüğü sağlamak amacıyla yerel yönetimlerin de uymaları gereken ulusal amaçlar, hedefler, ilkeler ve standartlar belirler. Buna karşılık yerel yönetimler, yürütülmesi kendilerine bırakılmış olan kamu hizmetlerine ilişkin kararlar almak, tercihleri yapmak, bunlar için vergi almak yetkisini de içerecek biçimde, çeşitli yollarla mali kaynak bulmak, bu kaynakları hizmetleri için kullanmak ve bu hizmetleri yürütmek için gerekli iç örgüt yapılarını kurmak bakımlarından idari özerklikten yararlanırlar.”

Seçmenler, siyasi olarak temsilci seçtikleri ve kendileri adına kararlar alan siyasal organların faaliyetlerine daha fazla ilgi duymaktadır. Seçimle göreve gelmiş olan idareciler, hayata geçirdikleri ya da geçirecekleri faaliyetlerinden dolayı siyasi bir sorumluluk duymaktadırlar. Yöneticilerin, yönetici olarak kalmaları seçim dönemlerindeki halkın tercihlerine kalmaktadır. Seçmenler yerel seçimlerde adayları daha yakından tanıdığı için daha gerçekçi, isteklerini yerine getirebileceği adayı tercih etme olanağına sahiptir. Demokrasi sadece karar alma organlarının seçiminden ibaret değildir. Demokrasilerde önemli olan halkın kendisi ile ilgili karar alma faaliyetlerine katılması ve idarecilerin denetlenmesi gibi eylemlerin hayata geçirilmesidir ve bu yerel demokraside daha kolay olmaktadır. Siyasi ve idari

¹⁸ Çukurçayır, M. A. (2000), *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi* (Üçüncü Baskı), Konya: Çizgi Kitabevi, s. 91.

¹⁹ Ökmen, M. (2006), Uyum Sürecinin İdari-Politigi: Avrupa Birliği ve Türkiye Perspektifinden Küreselleşme-Yerelleşme Dinamikleri, *Avrupa Perspektifinden Yerel Yönetimler* (Editör: H. Özgür, B. Parlak), İstanbul: Alfa Aktüel Yayını, s. 81-82.

anlamda yönetime katılma isteği yerel yönetimlerde daha hareketli ve etkindir. Yurttaşlık hakları öncelikle kendisine en yakın daire içerisinde başlar ve bu dar daire de yerel yönetimlerdir.²⁰

1.1.3.2. Siyasetin Aktörü Olarak Bireyler

Aristo tarafından insan siyasal bir hayvan olarak nitelendirilmiştir. Aristo tarafından insanın sosyal ve siyasal özelliklerine dikkat çekilen ifade *“insanların tek başlarına değil de bir topluluk halinde yaşamak zorunda oldukları”* şeklinde ifade edilmiştir. Birlikte bir iş yapmak, bir araya gelip iletişimde bulunmak, görüşmek, mutluluk ve üzüntüleri paylaşmak insanların temel özellikleri olması nedeniyle²¹ insanlar bir arada yaşama zorunluluğu içerisindedirler.

Birey, siyasetin ve yerel siyasetin en önemli aktörüdür. Siyaset kavramı birey, yani insan ile bir anlam ifade etmektedir. İnsanların bazı özellikleri siyaset olgusunun bireyler üzerinden nasıl anlam kazandığını ifade etmektedir. Dursun'a göre bireylerin şu özellikleri siyaset olgusuna anlam kazandırmaktadır:²²

- Varlığını koruma ve güvenlik içinde yaşama ihtiyacı,
- Daha iyi yaşama arzusu,
- Zıt duygulara sahip olması,
- Hürriyet içinde yaşama arzusu

İlter Turan, bireyi siyasal katılıma yönlendiren nedenlerin iki başlık altında toplanabileceğini belirtmiştir. Bunlardan ilkinin sanayi devriminin sonucunda ortaya çıkan sanayileşme, ticaretin gelişmesi süreci ve bunun beraberinde ortaya çıkardığı sınıfsal ve siyasal değişim olduğunu belirtmiştir. Sanayileşme sonucunda kentlere doğru meydana gelen göç dalgası sonucunda kent nüfusu artmış ve bu sosyal değişim kentsel alanda meydana gelen birçok farklılaşmanın yanında hem okuryazarlığın hem de haberleşme gibi iletişim kanallarının artmasına neden olmuştur. Şehirleşme sonucunda yeni sosyal sınıflar ortaya çıkmış ve bu sınıfların diğer sosyal sınıflar ile mücadele etmeleri beraberinde siyasal rekabeti de getirmiştir. 1789 Fransız ihtilali ve 1830–1848 işçi ihtilalleri hep bu sürecin

²⁰ Eryılmaz, B. (2012), *Kamu Yönetimi* (Beşinci Baskı), Kocaeli: Umuttepe Yayınları, s. 172-173

²¹ Daver, B. (2003), s. 90

²² Dursun, D. (2008), s. 210-211.

sonuçlarıdır. Siyasal katılmayı yönlendiren ikinci etmen olarak ise devletin artan işlevleri; bireyin, devletin bu artan işlevler sonucunda daha sınırlı hareket alanına sahip olması ve bu faaliyetlerden etkilenmesi, parçası olunan siyasal sistemin faaliyetlerine daha fazla ilgi duyan bireylerin, toplulukların bilinçlenmesi ve bu faaliyetleri etkilemeye yönelmesi önemli bir neden olarak ortaya çıkmaktadır.²³

Siyasetin aktörü olan bireyler oy verme eyleminde bulunurken yurttaşlık görevini yerine getirmenin yanı sıra siyasal görüşüne uygun olarak bir siyasal davranış da sergilemiş olmaktadır. Seçimlerde kullanmış oldukları oylar aracılığıyla siyasal iktidara getirilen ya da ortak yapılan yöneticiler ve partiler vasıtasıyla bir taraftan ülkeyi yönetecek olan elitler seçilirken; diğer taraftan ülke siyasetine şekil verecek, hükümetin ülke için uygulayacağı politikaları belirleyecek, ülkeyi belirli bir siyasi ideoloji çerçevesinde değiştirecek bir eylemde bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile bireyler siyasal davranışları ile siyasal gücün, siyasal partiler arasındaki dağılımını belirlemekte ve toplumsal yapıyı etkileyebilen bir üst yapının oluşumunu şekillendirmektedir.²⁴

Bireyin siyaset içerisindeki tutum ve davranışlarının nasıl oluştuğunu belirleyebilmek için öncelikle onun tutum ve davranışlarının toplum tarafından nasıl, ne kadar ve hangi olayların yaşanmasının sonucunda şekillendiği, bireyin tutum ve davranışlarını bu olayların nasıl şekillendirdiği ve bu olayların, bu tutum ve davranışlara ne ölçüde katkısı olduğunun belirlenmesi bireyin siyasal tutum ve davranışlarındaki değişiklikleri anlamayı daha da kolaylaştıracaktır. Kişinin dünyaya gelmesinden sonra ailenin etkisi ile yavaş yavaş tutumları şekillenmeye başlar. Bu şekilde bireyin toplum içerisinde etkileşimde bulunma devresi de başlamış olmaktadır. Bunun yanında psikolojik etkenlerin insan davranışları üzerinde etkisi bulunmaktadır.²⁵ Bu açıdan siyaset süreci içerisindeki bütün aktörlerin temel yapı taşı olan bireylerin siyasal tercihlerinin şekillenmesine etki eden faktörlerin ortaya çıkarılması, bireyin tercihlerinin siyasetin şekillenmesinde nasıl etkisi olduğunu belirlemek açısından kolaylık sağlayacaktır.

²³ Turan, İ. (1986), s. 67-68.

²⁴ Arslan, D. A. (2007), 1963'Ten Günümüze Yerel Seçim Sonuçları Temelinde Türkiye'nin Siyasi Yapısı, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 4 (1), s. 2.

²⁵ Kışlalı, A. T. (1999), s. 135-136.

1.1.3.3. Siyasi Partiler

Demokrasi anlayışının ortaya çıkması ve gelişmesi ile birlikte parlamentoların ve seçimlerin siyasal sistem içerisinde yer edinmesi, Amerikan ve Fransız devrimlerinden sonra ilk kez ortaya çıkan partiler; soyluların partileri, diğer bir ifade ile kentli soyluların veya seçim bölgelerinde saygınlık ve servet sahibi olan bireylerden meydana gelmiş küçük seçim kurulları olarak ortaya çıkmıştır. Oy hakkının siyasal mücadeleler sonucundaki süreç içerisinde yaygınlaşması ve seçilmiş meclisler tarafından kurulan iktidarların artması ile partiler ulusal çapta faaliyet gösteren bir örgüt şekline bürünmüştür. Ancak siyasal partiler ile ilgili büyük gelişmeler, on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru sadece seçim kampanyalarına finans sağlayan bir araç olmaktan çıkarak siyasal eğitim ve katılımın bir aracı olarak daha geniş kitlelere seslenen ve bu doğrultuda üye kaydı amaçlayan işçi ve sosyalist partilerin, ilk olarak Almanya ve Avusturya'da olmak üzere, ortaya çıkması ile gerçekleşmiştir. Siyasal partilerdeki bu değişimden itibaren varlığını devam ettiren kitle partileri, batılı kapitalist toplumların siyaset arenasında en önemli ve etkili bir aktör olmuş, yirminci yüzyıl boyunca birbirinden farklı özelliklere sahip olmakla beraber dünyadaki diğer siyasal sistemleri içerisinde de varlık göstermeye başlamışlardır.²⁶

Birçok sosyal kavramın tanımlanmasında olduğu gibi siyasal parti kavramı ile ilgili birbirinden birçok yönden ayrılan farklı tanımlamalar yapılmıştır. Duverger'e göre siyasal parti, "*yurt geneline yayılan örgütlü grupların birleşmesiyle ortaya çıkan bir kurumdur.*" Weber de ise siyasal partiler, "*birleşikliğe yönelik toplumsal ilişkileri, özgür bir biçimde bağımlılığa sokmayı içerirler. Amacı ise parti liderinin idealini gerçekleştirmek ya da taraftarlarına maddi imkân sağlamak için iktidarı almaktır.*" Aron, partiyi "*düzenli ve devamlı bir örgüt içinde, kişilerin iktidar olmak ve iktidarlarını korumak için birleşmesi*" olayı olarak görmektedir. La Palambora ve Weiner ise siyasal parti kavramını dört ölçüt kullanarak tanımlamıştır. Bunlar:²⁷

- Partinin sürekliliğe sahip olması. Partinin süresi, yöneticilerin başta, buldukları zamanı aşmalıdır.

²⁶ Bottomore, T. (1987), *Siyaset Sosyolojisi* (Çev. Mutlu E.), Ankara: Teori Yayınları, s. 27.

²⁷ Çam, E. (2005), *Siyaset Bilimine Giriş* (Dokuzuncu Basım), İstanbul: Der Yayınları, s. 418.

- Partinin bölgesel örgütünün varlığı olmaktadır. Bölgesel örgütler de sürekli olmalı ve parti sorunlarıyla çeşitli ve düzenli ilişkilerini sürdürmelidir.
- Partinin yöneticileri; iktidara etki yapmak değil yalnız ya da başka liderlerle de işbirliği yaparak iktidarı ele geçirme amacını gütmelidir.
- Parti, seçimler ya da başka yollarla halk desteğini aramayı ilke edinmelidir.

Modern siyasal sistemlerin en önemli yapı taşlarından biri, demokrasinin vazgeçilmez bir unsuru ve işleyişi için önemli bir mekanizma olarak kabul edilen siyasal partiler, günümüz modern toplumlarının vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Günümüz modern siyasal sistemlerinin hemen hemen hepsinde siyasal partiler bulunmaktadır ve bunlar iktidara sahip olmak için birbirleri ile yarışmaktadırlar. Bu partilerin örgüt yapıları, ideolojileri, siyasal sistem içerisindeki fonksiyonları, hitap ettikleri toplumsal tabanları ve faaliyetleri birbirinden farklı olsa da partiler modern siyasal sistemlerin temel özelliklerinden birini oluşturmaktadır.²⁸ Duverger, genel olarak siyasal partilerin ortaya çıkışı ve gelişiminin genel oy hakkının toplumsal tabana yayılması ve parlamentoların siyasal sistem içerisindeki yetki ve görevlerinin artması ile gerçekleşmiş olduğunu ifade etmektedir.²⁹

1.1.3.4. Kamuoyu ve Sivil Toplum

Münci Kapani, kamuoyu kavramı ile ilgili *“günlük siyasal hayatta sık sık kamuoyunun tepkisinden, kamuoyunun aydınlatılmasından, kamuoyunun gözetilmesinden söz edildiğini duyarız. Tepkisinden çekinilen, aydınlatılması ve gözetilmesi istenilen bu görünmez güç ne olabilir?”* gibi sorular ile günlük hayatta çok defa karşılaşılan kamuoyu kavramının meydana getirdiği soru işaretlerini ifade etmiş ve kamuoyunu şu şekilde tanımlamıştır: *“Geniş anlamda kamuoyu halkı ilgilendiren bir mesele hakkında belirli bir zamandaki genel yargı yahut ortak kanaattir. Kamuoyu belli bir zamanda, belli bir tartışmalı sorun karşısında, bu sorunla ilgilenen kişiler grubuna veya gruplarına hâkim olan kanaat olarak tanımlanabilir.”*³⁰

²⁸ Dursun, D. (2008), s. 253.

²⁹ Duverger, M. (1993), *Siyasi Partiler* (Çev: Ergun Özbudun), Ankara: Bilgi Yayınevi, s. 16.

³⁰ Kapani, M. (2012), *Politika Bilimine Giriş*, İstanbul: Bilgi Yayınları, s. 160-161.

Sivil toplum anlayışının gelişmesi sonucunda baskı grupları, sivil toplum kuruluşları olarak ön plana çıkmış ve yönetim ile olan ilişkileri “işbirliği” ve bunun da ötesinde “ortaklık” şekline girerek yeni bir model oluşturma aşamasına girmiştir. Eryılmaz, bu noktada farklı bir görüş ileri sürerek her sivil toplum kuruluşunun bir baskı grubu olarak görev yerine getirebildiği, ancak her baskı grubunun sivil toplum yapısının içinde yer almayacağını belirtmiştir. Örnek olarak ise askeri ve sivil bürokratik yapının bir sivil toplum kuruluşu özelliklerini bünyelerini barındırmadıkları halde bir baskı grubu gibi bir işlev görebildiğini ifade etmiştir. Bunun dışında baskı grupları önemli bir siyasal aktör olarak ön plana çıkmaktadırlar. Baskı grupları kendi üyelerinin haklarını korumak, geliştirmek ya da bir değere sahip çıkıp mücadele ederken aslında siyaset yapmaktadırlar. Baskı gruplarının çalışma sahası aslında kamu siyasasıdır.³¹ Daha geniş bir ifade ile kamuoyu, sivil toplum olgusunun bir parçasını oluşturmaktadır. Sivil toplum, kamuoyunu da bünyesinde barındıran siyasal sistem dışında kalan bir yapıdır.

Siyasal sistemler ve siyasal ortamların yapısı ile kamuoyunun oluşumu, yapısı ve niteliği arasında önemli ilişki vardır. Genel olarak demokratik niteliklere sahip rejimlerde serbestçe oluşan kamuoyu ile demokratik olmayan rejimlerde oluşturulan kamuoyu birbirlerinden farklı olarak değerlendirilir. Ancak her ne kadar birbirinden farklı olarak görünse de aslında her rejimde az ya da çok kendiliğinden oluşmayan, farklı etkenler tarafından oluşturulan kamuoyunun varlığından bahsedilebilir. Ancak bu iki kamuoyu arasında farklılıkların varlığı önemli derecede dikkat çekmektedir.³²

Sivil toplum olgusunun ortaya çıkması kentsel yaşamın ve kentsel yaşamda meydana gelen sosyolojik, ekonomik ve siyasal değişiklikler ile doğrudan ilgilidir. Batı uygarlığı, sivil toplumun ortaya çıkışını kentlerine borçludur. Felsefi olarak bin yıllık, pratik olarak yüz yıllık bir tarihi süreçte günümüz batı sivil toplumu oluşmuştur.³³ Bu gelişmeler içerisinde sivil toplum anlayışı değişmiş ve siyasal erk karşısında siyasal sisteme etki eden ve onu yönlendiren ve denetleyen bir görevi yerine getirmeye başlamıştır.

³¹Eryılmaz, B. (2012), s. 397

³²Kapani, M. (2012), s. 166

³³Arslan, O. (2001), *Sivil Toplum ve Türkiye Gerçeği*, İstanbul: Bayrak Yayınları, s. 210

Sivil toplum kavramının ilk kuramcılarında birisi olan Hegel, “*Hukuk Felsefes*” isimli eserinde, belediye örgütünün sivil toplumun bir unsuru olduğunu ve devlet müdahalesi tehlikesi karşısında yerel özerkliğin muhafaza edilmesi gerektiğini ifade etmiş, sivil toplum kuruluşları analizinde yerel yönetim ile diğer özel kurumlar arasında hiçbir ayırım yapmamıştır. Montesquieu ve Machiavelli gibi düşünürler tarafından “*ara yapılar, ara tabaka ya da kuruluşlar*” olarak tanımlanan sivil toplum, Hegel için ise “*merkezi devletten bağımsız olarak hareket edebilen, mülkiyet haklarına dayalı ve özünü örgütlenme özgürlüğünün oluşturduğu*” bir olgudur. Marx “*maddi varlık koşulları, tüm tarihin gerçek kaynağı, ocağı ve sahnelenişi*” olarak sivil toplumu görmektedir. Durkheim’a göre “*ikincil yapılar*”, Weber’e tarafından sivil toplum ise “*özerk yetkili tüzel kuruluşlar*” anlamını taşır. Gramsci ise “*genellikle özel diye anılan organizmalar bütünü ve bir üst yapısal uğrak*” olarak sivil toplumu betimlemektedir.³⁴ Sivil toplum kavramı her ne kadar uzun bir geçmişe sahipse de bugünkü anlamıyla ortaya çıkışını Batı’da sanayi devrimi sonrası başlayan toplumsal ve siyasal arayışa borçludur. Batı dünyasında Rönesans’tan sonra ortaya çıkan bir dizi gelişme yeni bir siyasal toplum modeli arayışını ortaya çıkarmış ve bunun gerekliliği olarak da ulus devletler, ulusal özelliklere sahip bir din, daha özgürlükçü bir siyasal yaşam gibi temalar üzerinde tartışmalar yaşanmıştır.³⁵

Sivil toplumun meydana gelmesi için devletin ve toplumun bir takım niteliklere sahip olması gerekmektedir. Devletin sahip olması gereken özelliklerden birincisi hukuk devleti olması, ikincisi ise sınırlı devlet niteliklerine sahip olmasıdır. Toplumsal yaşam alanı içerisinde kültürel, siyasal ve iktisadi alanda sivil toplum örgütleri arasında meydana gelecek olan rekabette devletin taraf olmaması hukuk devleti ilkesi ile sağlanacaktır. Bu doğrultuda sivil toplum anlayışının temel niteliklerine sahip bir yapının oluşabilmesi için devletin hakim olan bir ideolojiye göre değil, hukukun üstünlüğü ilkesine bağlı olan bir yönetim ilkesine sahip egemen erk tarafından yönetilmesi gerekmektedir. İkinci olarak ise sivil toplumun faaliyet alanının genişlemesi ve sivil toplum olgusunun yaygınlaşması sınırlı devlet ilkesiyle sağlanabilecektir. Bunların yanında Ömer Çaha, sivil toplum anlayışının gelişmesi

³⁴ Yıldırım, S. (1990), *Yerel Yönetim ve Demokrasi*, Türk Belediyeciliğinde 60. Yıl Sempozyum Kitabı, IULA EMME Yayınları, s. 11.

³⁵ Arslan, O. (2001), s. 14.

için şu koşulların yerine getirilmesi gerektiğini belirtmektedir: “farklılaşma”, “örgütlenme”, “iradi beraberlik”, “otonomileşme”.³⁶

Sivil toplum özellikle siyasal açıdan bakıldığında demokratik sistemlerde meydana gelen meşruiyet sorunlarının ortadan kaldırılmasında, insan hakları ve hukuk devleti ilkelerinin benimsetilebilmesinde önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumsal alanda devlet ve piyasa arasında bir ara yapı işlevini yerine getiren sivil toplum, aynı zamanda bu işlevlerinin yanında ekonomik faaliyetlerde de bulunduğu gözlemlenmektedir.³⁷

1.1.3.5. Siyasal ve Bürokratik Otoriteler

Bürokrasi kavramının ilk olarak 1745 yılında Fransız fizyokrat iktisatçı Vincent de Gournay tarafından kullanıldığı kabul edilmektedir. Bürokrasi kelimesi Latince “burra” ve Yunanca “krotos” sözcüklerinden türetilmiştir. “Burra” kelimesi masaları örten kumaş anlamına gelmekte; “kratos” ise yönetim, egemenlik anlamalarına gelmektedir. Kelimelerin bu anlamlarından yola çıkarak bürokrasi “masaların ya da büroların egemenliği” anlamına gelmektedir. Bürokrasinin kavramının meydana getirdiği en önemli algı hantallaşmış, verimsiz, kırtasiyeciliğin fazla olduğu, aşırı katılığın ve geniş yetkilere sahip büyük ölçekli hiyerarşi ve işbölümünün oluşturduğu yapı olarak dikkat çekmektedir.³⁸ Bu kavramın bilimsel düzeyde yaygın olarak incelenmeye başlanması ise Alman sosyal bilimci Max Werber’in yazılarından sonra gündeme gelmiştir

Bürokrasi, öncelikle büyük yapıları idare etmek için görevli kişileri bünyesinde barındıran, kendine özgü yönetim şekilleri ve açık bir şekilde belirlenmiş kural ve belirli sınırlılıkları bulunan bir sistemi ifade etmektedir. Ayrıca toplumda, tabandan yukarı doğru daralan hiyerarşik bir yapı içinde örgütlenmiş, kişisel olmayan genel normlar ve işleyiş ilkelerine göre faaliyet gösteren, ayrıcalığı olan ve alanında uzman görevliler grubu olarak da ifade edilebilmektedir. Devlet, şirketler, kiliseler, siyasal partiler gibi büyük örgütlerde var olan bürokrasi, uzun süreler boyunca kırtasiyeciliğe, kararsızlıklara, gereksiz yazışmalara neden olması nedeniyle

³⁶ Çaha, Ö. (2012), *Aşkın Devletten Sivil Topluma*, Ankara: Orion Kitabevi, s. 59-61.

³⁷ Selek, C. ve KÖSEOĞLU Ö. (2008), *Hemşerilik Derneklerinin Adapazarı'nın Sosyo-Ekonomik Yapısına Etkileri*, Sakarya: Bilgi Kültür Merkezi Yayınları, s. 7.

³⁸ Eryılmaz, B. (2012), s. 262.

eleştirilmiş, buna karşılık bürokrasiyi savunanlar ise büyük hizmetlerin belirli bir düzen içerisinde, rahat ve ekonomik bir şekilde gerçekleştirilmesi için gerekli olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bürokrasi kavramı, süreç içerisinde taşıdığı anlam ve içeriğini değiştirmiş, kapitalist toplumlara özgü bir devlet yönetim biçimini anlatmak üzere kullanılan bir kavram olmuştur. Kısaca ifade edilirse bürokrasi kavramından anlaşılacak aşırı belge üretilen bir kurum ve normlar sistemi olduğudur.³⁹ Ancak bürokrasinin sadece kapitalist toplumlara özgü bir yapı olduğunu ileri sürmek beraberinde farklı tartışmaları getirmektedir. Bürokrasinin kapitalist sistemlerden daha çok sosyalist sistemlerde daha yoğun bir şekilde görüldüğü ileri sürülebilir.

Yönetimsel, siyasal ve sosyal yönleri içerisinde barındıran bürokrasi geniş bir kavramdır. Weber'e göre bürokrasi, diğer örgüt şekillerine göre teknik üstünlükleri bulunan rasyonel ve dolayısıyla verimli ve etkin bir örgüt biçimi olarak tanımlanmaktadır. Bu örgüt yapısı işbölümüne, hiyerarşiye, görevlerin ve yetkilerin düzenlenmesine, yazılı normlara, gayri şahsi bir yapıya ve biçimselliğe dayanmaktadır.⁴⁰

Bu doğrultuda ilk olarak bürokrasi, olumlu çağrışımlar meydana getirmeyen bir anlam ifade eder. Bürokrasi, örgütlerin olumsuzluklarını ve resmi otoritenin amaçları dışında kullanılmasını anlatmakta kullanılan, negatif çağrışımlar içeren bir kavramdır. Bu anlamda bürokrasi "verimsizlik", "kuralcılık", "işlerin ağır yürümesi", "kırtasiyecilik", "sorumluluktan kaçma", "yönetimde gizlilik", "yetki devretmekte isteksizlik", "otoriteye aşırı bağlılık" gibi, olumsuz davranış ve işlemlerdir. İkinci olarak ise bürokrasi, "belirli niteliklere sahip bir örgüt biçimi" olarak ifade edilmektedir. Üçüncü olarak "kamu yönetiminin" eş anlamlısı olarak kullanılır. Dördüncü olarak bürokrasi, "otoritenin büyük ölçüde atama yoluyla işbaşına gelen memurların elinde olduğu bir yönetim biçimi"dir. Beşinci olarak bürokrasi, "bir yönetim tarzını, geleneklerini ve yöntemini ifade eden kavram" olarak ortaya çıkmaktadır. Son olarak bürokrasi, toplumda, büyük örgütlerin gelişmesini anlatan bir kavramdır.⁴¹

³⁹ Çukurçayır, M. A. (2003), *Yurttaş Odaklı Yerel Yönetim*, Konya: Çizgi Kitabevi, s. 24-25.

⁴⁰ Weber, M. (1998), *Sosyoloji Yazıları* (İkinci Basım), çev. Parla T., İstanbul: İletişim Yayınları, s. 7.

⁴¹ Eryılmaz, B. (2012), s.263-264.

Modern ulus devletlerde hükümetin bir aracı olarak uzmanlaşmış idari kurumların ortaya çıkması ve demokratik yönetim anlayışının gelişmesi sonucunda devletin yasama, yürütme ve yargı fonksiyonlarına ayrılması, iktidar gücünün bir merkezde toplanması ve gücün kötüye kullanılmasının önüne geçilmesi açısından özellikle üzerinde durulması gereken noktalardan biridir. Devletin yerine getirmekle yükümlü olduğu görevlerin birbirinden ayrılması sonucunda bürokrasi, siyasal otoritenin gözetiminde faaliyet gösteren bir yapı şekline bürünmüştür. Bu şekilde devletin idari işlevleri ile siyasal işlevleri arasındaki işlevsel farklılıklar daha net olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Atanmış kamu görevlileri olan memurlar, seçimle göreve gelmiş politikacıların emir ve yönlendirmeleri altında çalışmaya başlamışlardır. Bu bakımdan gerek siyasiler olsun gerekse de bürokratlar olsun sonuç olarak halka karşı sorumlu ya da hesap verme durumunda oldukları gerçeğinin daha da belirginleşmiş olmasıdır.⁴²

Bürokrasi, kamu yönetiminin kendine has özelliklerinin sonucu olarak kazanmış olduğu güç aracılığıyla siyasal iktidarı belli konularda etkilemekte hatta daha da ileri giderek siyasal iktidara ortak olabilmektedir. Bürokrasinin siyasal iktidarın oluşturduğu politikaların uygulayıcısı olmaktan çıkması, yerine getirmekle görevli olduğu işlevin dışında kalması üzerinde devlet anlayışının ve devlet geleneklerinin de etkisi bulunmaktadır. Özellikle bu durum kamu politikalarının oluşturulması sürecinde açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Siyasi otorite tarafından uygulanan ve takip edilen kamu politikalarını belirleme ile bürokrasinin meydana getirdiği politikaları uygulamaya koyma sürecinin birbirinden ayrılması hukuki olarak kolay olsa da uygulamada bunun pek de başarılı olmadığı kabul edilmektedir. Bunun en önemli nedeni ise siyasal ve idari belirginleştirmeler kamu politikalarının oluşturulması sürecinde birbiri ardına gelen önemli adımlardır. Birbirleri ile çok fazla etkileşimde bulunan bu iki yapının çoğunlukla iç içe ve kolektif olarak eylemlerde buldukları kabul edilmektedir. Bu etkileşim sürecinde bürokrasinin temel amacı toplumsal gereksinimlere karşı daha fazla hassasiyete sahip kamu politikalarının meydana getirilmesinde özen göstermek ve bu faaliyetlerde bulunurken etkin,

⁴² Öztürk, N. K. (2003), *Bürokrasinin Gücü ve Siyaset*, Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 89.

verimli ve toplumsal ihtiyaçların sağlanmasına yönelik titiz çalışmalarda bulunmaktadır.⁴³

Seçim ile göreve gelmiş olan siyasal kadrolar seçmenlerine vaat ettikleri ve hedefledikleri amaçlara ulaşabilmek için alanında uzmanlaşmış kadrolara ihtiyaç duymaktadırlar. Siyasal yöneticiler bu uzman kadroyu meydana getirirken daha çok kendi görüşlerine ve aynı hedeflere sahip olan kişileri bu görevler için seçerler. Aslında bir anlamda bürokrasi böyle tercih ve atamalar ile siyasallaşmış olmaktadır. Siyasallaşma kamu yönetimindeki kadro atamalarında siyasal görüşlerin önemli bir etken olarak rol oynaması ve kamu görevlisinin atanma amacına uygun olarak siyasal eylemlerde bulunmasıdır. Özellikle üst yönetici kadrolarına yapılan atamalar nedeniyle kamu bürokrasisinde farklı hareketlilikler ve idari tıkanıklar meydana gelmektedir.⁴⁴

1.2. SİYASAL DAVRANIŞ

Davranış kavramını Ali Öztekin, bireylerin ve bireylerin oluşturdukları toplulukların, sosyal olaylar karşısında gösterdikleri tepkiler ve bu sosyal olaylar karşısında sahip oldukları tavırlar olarak tanımlamıştır. Siyasal davranış ise bireylerin ve örgütlerin siyasal sorunlar ile ilgili almış oldukları tavırlar, gösterdikleri eylemsel katılımlardır. Siyasal davranışların en somut göstergesi her seviyedeki siyasal katılımlardır.⁴⁵

Bireyin siyasal davranışlarını etkilemesi ve yönlendirmesi açısından bireylerin tutum ve yönelimleri önem arz etmektedir. Bireylerin hayatlarını sürdürdüğü toplumda eylem olarak göstermiş oldukları tepkileri siyasete duyulan ilgi, siyasal bilgi düzeyi, siyasal etkinlik duygusu gibi tutum ve yönelimler belirlemektedir. Sosyal olaylar, kültürler ve ideolojiler de bireylerin siyasal davranışları üzerinde etkileyici olan unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Siyasal davranış birbirinden farklı olarak yorumlanabilecek birey davranışlarından birini oluşturmaktadır. Bireylerin siyasal davranışlarını etkileyen önemli etkenlerden birisi bireylerin genel tutumlarının ve algılarının oluşmasına neden olan etmenlerin

⁴³ Göküş, M. (2000), Kamu Politikalarının Belirlenmesinde Bürokrasinin Rolü, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(6), s. 36.

⁴⁴ Durgun, Ş. (2003), *Türk Kamu Yönetiminde Bürokratik Siyaset*, Yargı Yayınevi, Ankara, s. 203.

⁴⁵ Öztekin, A. (2011), *Siyaset Bilimine Giriş* (Dördüncü Basım), Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 244.

siyasal davranışları üzerinde de etkili olmasıdır. Siyasal davranışlar hukuka uyma, vergi ödeme gibi siyasal ve sosyal düzen içerisinde kurallara uyan ve onu destekleyen davranışlar olabilir. Ancak bunun yanında siyasal protestolar ve isyanlar gibi siyasal ve sosyal düzene karşı tepki şeklinde siyasal davranış şekilleri de bulunmaktadır.⁴⁶

Siyasal davranış, siyasal katılmadan daha geniş kavramsal bütünlüğe sahip olmasına rağmen, siyasal davranışlar konusunda yapılan araştırmaların hepsinde siyasal katılma olgusunu açıklayan sonuçlar elde edildiği ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda siyasal kültür olgusunun inanç, tutum gibi unsurlardan oluştuğu kabul edilirse, siyasal davranışın, siyasal sosyalleşme ile birlikte yukarıda ifade edilen olguların uygulamaya geçirilmiş şekli olduğu ifade edilmektedir.⁴⁷ Siyasal katılma ile siyasal davranış arasındaki doğrudan ilişki nedeniyle siyasal katılma kavramının ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir.

1.3. SİYASAL KATILMA

Esat Çam, siyaset bilimciler tarafından siyasal katılma kavramı ile ilgili üzerinde uzlaşılan bir tanımın varlığından söz edilemeyeceğini ifade etmiştir. Yapılan bazı tanımların siyasal davranışların yanında siyasal tutumları da içinde barındırdığını ifade edilmiştir. Bazı bilim insanlarının hukuka uygun eylemlerin siyasal katılmanın bir parçası olarak kabul ettiklerini ifade ederken; bazılarının ise hukuka uygun olmayan siyasal eylemlerin de siyasal katılmanın bir parçası olduğunu belirttiklerini ifade etmiştir. Bunun dışında bireylerin kendi özgür iradeleri ile katıldıkları eylemlerin siyasal katılmanın bir parçası olduğu belirtilirken; diğer taraftan başkaları tarafından yönlendirilmiş bireylerin ise katıldığı eylemlerin siyasal katılmanın bir parçası olup olmadığı ile ilgili tartışmaların var olduğu ifade edilmiştir.⁴⁸

Yurttaşların devletin farklı kademelerinde ve farklı organlarında alınan karar ve uygulamaları etkilemeye yönelik eylemleri siyasal katılma olarak ifade edilmektedir. Mahalle veya köy idaresinden devletin en üst karar organlarına kadar çeşitli seviyelerde yapılan seçimler siyasal katılma olgusunun sadece bir parçasını

⁴⁶ Çam, E. (2005), s. 168.

⁴⁷ Görmez, K. (1997), *Kent ve Siyaset* (Birinci Baskı), Ankara: Gazi Kitabevi, s. 57.

⁴⁸ Çam, E. (2005), s.169.

oluşturmaktadır. Çağdaş demokrasilerin gelişmişliğinin ölçütü olarak siyasal katılma eylemlerinin yaygın ve etkin olması gerektiği kabul edilmektedir. Çağdaş demokrasilerin en önemli özelliği siyasal katılma imkânlarının sanayi kuruluşları ve özerk kurumlara kadar uzanmış olmasıdır.⁴⁹

Katılım kavramı ise bir eyleme, fikre, harekete katılma olgusu olarak planlanan ve eyleme dökülmüş faaliyetlere yönelik çalışmaların bütünü olarak ifade edilmektedir. Katılım, sosyal olaylar karşısında izleyici ya da tarafsız kalma durumunun tersini ifade etmektedir. Katılım kavramının farklı bir ifadesi ise *“bir şeyden pay almak, bir şeyin içine girmek, bir şeye ortak olmak, iştirak etmek, bir şeyin aktörleri arasında yer almak”* olarak belirtilmiştir. Daha geniş bir ifade ile katılım kavramı *“bireylerin kendileri ile ilgili, onları etkileyen fiziksel çevreler, programlar ve kurumlar düzeyinde üretilen kararlarda yer almaları ya da belirli bir çevrenin planlanmasında, bir program ya da sonucun oluşturulmasında kendileriyle işbirliğine gidilebilmesi”* şeklinde açıklanmıştır.⁵⁰ Katılım kavramından kastedilenin görüntüde ya da katılıyormuş gibi görünmek değil, bunun aksine gerçek anlamda bir katılımın kastedilmesidir. Katılımın bütün demokratik sistemler içerisinde ortak bir amaç olduğu ifade edilmektedir. Katılımın üç şartının bulunmaktadır, bunlar; *“katılma isteği”, “katılıma inanmak”* ve *“katılımın yarar sağlaması”*dır.⁵¹

Katılma kavramı çağdaş demokratik sistemlerde genel olarak demokratik değerlerin, süreçlerin toplum tarafından benimsenmesi ve bu doğrultuda demokrasinin kendi gereklerine uygun olarak çalışması amacını ifade eden uygulamalar olduğu kabul edilmektedir. Bu bağlamda katılma olgusu sanayileşmiş toplumlar kadar gelişmekte olan toplumlar içinde geçerliliği kabul edilen bir olgudur. Ancak hemen her demokratik sistemler için genel bir amaç niteliği taşımasına rağmen katılma konusu ile ilgili tanımlar ve oluşturulan kuramlar ile ilgili tartışmalar sürmektedir. Bu karmaşık durumun bir sonucu olarak seçimlerde oy kullanmadan başlanarak, siyasal güç ve menfaat temin edilmesi, idari işlerin yerine getirilmesinde görevler alınması, karar alma ve kararları uygulama süreçlerinde etkili olunması ya da kanun koyucu ve yürütücü olarak kamu hizmetlerinin doğrudan yerine

⁴⁹ Kışlalı, A. T. (1998), *Siyasal Sistemler* (Dördüncü Baskı), Ankara: İmge Kitabevi, s. 140.

⁵⁰ Fişek, K. (1977), *Yönetime Katılma*, TODAİE Yayını, Ankara: Sevinç Matbaası, s. 34-35.

⁵¹ Kaypak, Ş. (2011), *Katılımcı Yönetim Mekanizması Olarak Kent Konseyleri*, Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı (Birinci Baskı), Bursa Kent Konseyi Bilimsel Yayınlar Dizisi-1, s. 136.

gerilmesine kadar birbirinden farklı tanım ve yorumlar katılma kavramının açıklanması için kullanılmaktadır.⁵²

Demir ve Acar ise siyasal katılım kavramını “*bireylerin veya örgütlerin içinde yer aldıkları siyasal sistemin karar alma süreçlerini etkilemek, yönlendirmek, yönetimde görev almak veya nüfuz sahiplerini desteklemek amacıyla siyasal etkinliklere katkıda bulunmaları*” olarak tanımlamışlardır. Bunun dışında “*seçmek veya seçilmek amacıyla seçimlere katılmaya seçim yoluyla katılım; işçi sendikaları, işveren örgütleri gibi örgütlenmiş baskı grupları yoluyla yapılan katılıma da örgütsel katılım*” şeklinde ifade etmişlerdir.⁵³

Siyasal katılma ile ilgili genel olarak var olduğu kabul edilen belirli niteliklerin varlığından söz edilmektedir. Bu doğrultuda siyasal yöneticilerin seçilmesi ile bunların almış oldukları ya da alacakları kararların, siyasal davranışlar ile etkilemeye çalışılması siyasal katılmanın en temel özellikleri olarak dikkat çekmektedir. Siyasal sistem içerisinde yöneticilerin kimler olacağı, siyasal yöneticilerin almış oldukları ya da alacakları kararların toplum tarafından kendi hayatları üzerinde etkilerinin olduğuna inanmalarından dolayı toplumu oluşturan bireylerin hem yöneticilerin belirlenmesinde hem de onların siyasal kararları oluşturma süreçlerinde etkili olmayı istemeleri ve bu amaçla çeşitli eylemlerde bulunmaları siyasal davranışın bir gerekliliği olarak yapılan bir faaliyettir. Bu yargıdan hareketle siyasal katılmanın siyasal toplumu yönetecek yerel veya ulusal çapta siyasal yöneticilerin seçiminde ve bu yöneticilerin siyasal kararlar oluşturma süreçlerinde meydana geldiği ileri sürülebilir. Böyle bir durumda taraflardan biri siyasal toplumun bir parçasını oluşturan bireyler iken diğeri ise siyasal iktidar yetkisini kullanan siyasal örgütlerdir. Sonuç olarak siyasal toplumun bir parçası olan bireyler ile siyasal otoriteyi elinde bulunduran örgütler arasından yaşanan etkileşimde bireylerin eylemlerinin toplamı siyasal katılma olarak kabul edilebilir.⁵⁴

⁵² Uysal, B. (1984), *Siyasal Katılma ve Katılma Davranışına Ailenin Etkisi: İki Çimento Fabrikası Örneğinde Bir Deneme*, Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları No:209, s. 1.

⁵³ Demir, Ö. ve Acar, M. (2005), *Sosyal Bilimler Sözlüğü* (Altıncı Baskı), Ankara: Adres Yayınları, s. 367.

⁵⁴ Dursun, D. (2008), s. 234.

1.3.1. Siyasal Katılma Türleri

Siyasal katılmanın en yaygın ve bilinen yöntemi seçimlerde oy kullanmaktır ancak siyasal katılmayı sadece seçimlerde oy kullanmaktan ibaret saymak siyasal katılmayı tam olarak karşılamamaktadır.⁵⁵

Çevre ve zaman unsurları siyasal eylemlerin zorluk ve kolaylık ölçütüne göre ayrıştırılmasında önemli etkenler olarak öne çıkmaktadır. Siyasal eylemlerin zorluğu ya da kolaylığı toplumdan topluma değişiklik gösterebilmektedir. Benzer şartlar altında aynı sistem içerisinde bir zaman diliminde zor olabilen bazı siyasal eylemler başka bir dönem içerisinde ise kolay olabileceği kabul edilmektedir. Bu duruma örnek olarak ise izleyici bir siyasal eylem olduğu kabul edilen oy vermenin her yerde kolay olduğu ve rahat bir şekilde yerine getirilebileceğini kabul etmek zordur. Türkiye’de yetmişli yıllarda seçmenlerin seçimlerde oy verme eyleminde bulunabilmek için sandık başına gitmeleri zorluklar ve engeller ile dolu bir yol olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla siyasal eylemlerin belli kriterlere ayrılmasında zorluk ve kolaylık özelliklerinin nesnel bir araç olarak ele alınması doğru sonuçların elde edilmesini zorlaştırabilir.⁵⁶

Demokratik sistemlerin diğer siyasal sistemlerden farklı olan yönünü oluşturan meşruiyetinin halka dayanması, diğer bir ifade ile halk egemenliğinden gücünü alıyor olmasıdır. Demokratik sistem içerisinde idare etme yetkisini elinde bulunduran siyasal güçler halkın tercihleri ile göreve gelirler ve bu görevleri, yöneticilere, yönetilenlerin rızası ve güveni varlığını devam ettirdiği sürece yerine getirebilirler. Halkın tercihleri bu süreç içerisinde siyasaların belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır.⁵⁷

Siyasal katılma biçimlerinden olan siyasal eylemler zorluk derecelerinin yanında olağan ve olağandışı eylemler olarak ikiye ayrılmaktadır. Siyasal sistemin gereklerine uygun olan, sistemin belirlediği özelliklere göre faaliyete geçirilen eylemler olağan siyasal katılma davranışları olarak ifade edilirken; siyasal sistemin belirlemiş olduğu sınırlar dışında kalan, bu sınırları aşarak farklı yollar izlemek,

⁵⁵ Kapani, M. (2012), s. 130.

⁵⁶ Dursun, D. (2008), s. 237.

⁵⁷ Akgün, B. (2002), Türkiye’de Seçmen Davranışı, Partiler Sistemi ve Siyasal Güven, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, s.117.

çizilmiş olan sınırları değiştirmeye çalışmak olağan dışı siyasal katılma davranış biçimlerini oluşturmaktadır.⁵⁸

Oy kullanmak, seçim çalışmalarında aktif olarak rol oynamak, siyasete ilgi duymak, siyasal meseleler ile ilgili başkalarıyla fikir alış-verişinde bulunmak ve tartışmak, siyasal sistemde görevli kişilerle iletişimde bulunmak gibi eylemler olağan siyasal katılma davranışları olarak kabul edilmektedir.⁵⁹ Münci Kapani de yukarıda ifade edildiği gibi *“demokrasi geleneğinin gerekleri olan olağan siyasal katılma şekillerinin yanında; kurulu siyasal sistemi değiştirmeye yönelik zora başvurma, her türlü şiddet eylemleri, terörizm, silahlı ayaklanma, hükümet darbesi gibi girişimler, siyasal bir sonuç elde etmeye yönelik de olsalar normal katılma sürecinin dışında kaldığını ve olağandışı siyasal katılma davranışları olarak kabul edildikleri”*ni belirtmiştir.⁶⁰

Yurttaşların siyasal iktidarı ve devletin siyasal kurumlarını etkilemek ve seçmen olarak kendi talepleri doğrultusunda kararlar verilmesini sağlama amacıyla siyasal örgütler ile iletişimde bulunmaları, onlara kendi istek ve görüşlerini aktarmaları olağan siyasal katılma biçimlerinden en çok tercih edilen davranışlardan birini oluşturmaktadır. Siyasal sistemin parçalarını oluşturan yasama, yargı ve yürütme organlarındaki görevliler ile belirli kurallar çerçevesinde ilişkiler kurulması ve onların alacakları kararları etkilemeye çalışmaları olağan siyasal davranış biçimlerinden birini oluşturmaktadır. Seçmen olan bireyler ya doğrudan ya da aracı kurumlar vasıtasıyla bu siyasal kurumlar ile iletişim kurmakta ve onları etkilemeye çalışmaktadırlar. Dilekçe yazmak, telefon etmek, faks çekmek, internet üzerinden talepleri dile getirmek, doğrudan siyasal sorumlular ile iletişime geçerek sorunlarını dile getirmek, aracı kurumlar aracılığıyla siyasal otoriteye taleplerini iletmek gibi eylemler bu şekildeki siyasal davranış biçiminin örneklerini oluşturmaktadır.⁶¹ Bu siyasal etkileme şekillerinden yukarıda ifade edilen siyasal kurumlardan yargı organı ile ilgili yorumlar tartışmalı görüşlerdir. Yargı organları üzerinde bireylerin nasıl bir siyasal davranış biçimini gösterecekleri ya da yargı üzerinde siyasal davranış

⁵⁸ Dursun, D. (2008), s. 25.

⁵⁹ Turan, İ. (1986), s. 70.

⁶⁰ Kapani, M. (1997), s. 132.

⁶¹ Dursun, D. (2008), s. 239.

biçimlerini kullanmak yargı bağımsızlığı ile ilgili nasıl bir sorun ortaya çıkaracağı tartışmalıdır.

Milbraith'in "Political Participation" adlı eserinde siyasal katılmayı şu şekilde sınıflandırdığı ifade edilmiştir. Bunlar; "aktif ve pasif katılma", "açık - gizli katılma", "zorunlu - bağımsız katılma", "sürekli ve süreksiz katılma", "siyasal sisteme veren ve alan katılma", "açıklayıcı - araçsal katılma", "sözlü-sözsüz katılma", "sosyal ve sosyal olmayan katılma".⁶²

1.3.2. Siyasal Katılma Düzeyi

Siyasal katılma düzeyi genel olarak üç farklı şekilde sınıflandırılmıştır. Bunlardan birincisi, siyasal eylem ve davranışlara katılmamak, ilgi duymamaktır. Oy vermemek buna örnek olarak verilebilir. İkincisi olarak yalnızca seçimlere katılmak onun dışında diğer siyasal faaliyetlere katılmamaktır. Üçüncüsü ise, seçimler dışında da siyasete ilgi duymak, sorunlar karşısında görüşlerini dile getirmek olarak ifade edilmiştir.⁶³

Bütün toplumlarda tüm yurttaşların, siyasete aynı derecede ilgi gösterdiği ileri sürülemez. Yurttaşların kimi siyaset konusunda daha bilgili, kimileri ise bu alanda daha bilgisizdir. Bu şekilde toplumlarda bazı yurttaşlar siyasal iktidarı etkilemeye, yönetici konumuna geçmeye çalışırken, bazı yurttaşlar ise daha pasif bir siyasal davranış sergiler.⁶⁴ Bu ilgi düzeyi yurttaşların siyasal davranış düzeylerini etkilemekte ve katılma düzeylerini belirleyen en önemli bir etken olarak ileri çıkmaktadır.

Siyasal katılma düzeyleri ile ilgili; bütün siyasal sistemler için anlam taşıyan siyasal eylem çeşitlerinin belirlenmesi ve bunların beraberinde getirdikleri siyasal yoğunluğa göre sınıflandırılması gerektiğini belirten Baykal, aynı faaliyet şekillerinin farklı sitemlerde değişik anlamlar taşıyabilmesinin veya farklı yoğunluklar barındırabilesinin mümkün olduğunu; Amerika'da çok yaygın olan "adaylara ya da partilere para yardımında bulunma" siyasal katılma biçiminin diğer ülkelerde de aynı şekilde geçerli olabileceğinin veya tam olarak yerine getirebileceğinin şüpheli

⁶² Çam, E. (2005), s. 172-173.

⁶³ Çam, E. (2005), s. 327.

⁶⁴ Özer, İ. (2004), Kentleşmek, Kentlileşmek ve Kentsel Değişme, Ekin Kitabevi, Bursa, s.83.

olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte Deniz Baykal, yurttaşların siyasal katılma düzeylerini üç gruba ayırmaktadır. Bunlar:⁶⁵

- Siyasal Olayları İzleme: izleme faaliyetleri; kitle iletişim araçları, açık oturum gibi araçlar ile siyasal olayları izlemeyi, dinleyici olarak parti kongre ve mitinglerine katılmayı, özel ve birebir siyasal birimler ile iletişime geçerek siyasi konularla ilgilenmeyi içerir. Bu faaliyetlerin ortak özelliği, bireyin yoğun bir şekilde siyasal konulardan haberdar olmaya yönelmiş olmasıdır. Bu özelliklere sahip birey; bir anlamda siyasal haberlerin tüketicisi ve siyasal olayların meydana geldiği ekranın seyircisidir.
- Siyasal Olaylar Hakkında Tavrı Takınma: Bu gruptaki bireyler, siyasal olaylar karşısında bir düşünce ve tepki sahibi olarak, izlemeden daha aktif bir siyasal faaliyet içerisine girerler. Bu durumda belli siyasal alternatiflerin yanında ya da karşısında yer alarak siyasal olaylar karşısında görüşlerini ifade ederek tarafını belli ederler. Birey bunu kitlesel iletişim araçları yoluyla ya da daha farklı iletişim yollarını kullanarak bir siyasal tutum içerisine girebilmektedir.
- Siyasal Olaylara Karışma: Bu grup siyasal katılma düzeyinin en ileri ve aktif olan gruptur. Siyasal partilere veya siyasal derneklere üye olmak, bunlar örgütler içerisinde görev alma, yürüyüş ve mitinglere katılmak gibi faaliyetler bu kategori içerisindeki önemli siyasal eylemlerdir. Burada önemli olan nokta; bireylerin siyasal olayları pasif bir şekilde izlemesi ya da kendi kontrolü dışında meydana gelen olaylar karşısında bir tutum içerisine olması değil, bizzat siyasal olayların içinde yer almasını ifade etmektedir.

1.3.3. Siyasal Katılıma Etki Eden Faktörler

1.3.3.1. Yaş

Bireyler yaş aralıklarına göre genç, orta yaş ve yaşlı olmak üzere üç grup altında toplanmaktadır. Bu ayrıma göre dikkat çeken nokta beklenenin aksine 16-20 yaş aralığındaki gençlerin siyasal konulara fazla ilgi duymadıkları yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Bunun en önemli nedeni bu yaş grubundaki gençlerin, siyasetten önce eğitim, iş bulma gibi önceliklerinin söz konusu olmasıdır. Henüz evli olmayan bu gruptaki bireyler aynı zamanda belirli bir işe sahip

⁶⁵ Baykal, D. (1970), Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi, Ankara: A.Ü.S.B.F. Yayınları, s. 32-34.

olmamaları nedeniyle tam anlamıyla bir yere yerleşmemişler ve herhangi bir siyasal örgüte üye olmamışlardır.⁶⁶

Eğitim, iş gibi etkenlerin gençlerin siyasal katılımlarının önündeki engeller olarak kabul edilmesine karşın gençlerin aktif siyasete katılmalarında diğer yaş gruplarına göre daha avantajlı olduğu görülmektedir. Genç bireylerin siyasal eylemler için yeterli enerji ve zamana sahip olmaları, aile sorumluluğunun ve çalışma zorunluluğundan kaynaklanan zaman ve hareket kısıtlılığı gibi engellere sahip olmamaları siyasal gösteriler ve seçim kampanyalarında aktif olarak görev almalar gibi faaliyetlere diğer yaş gruplarına göre daha fazla katılma imkânlarının olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bunun dışında genç bireylerin güçlü ve yaygın ideolojilere daha fazla ilgi duydukları, bu ideolojilerin siyasal yolları kullanarak savundukları görüşleri kabul ettirme veya hak arama için var olan siyasal sistemin belirlediği normların, bu gruptakiler tarafından sistem tikanıklığı olarak görülmesi nedeniyle bireylerin savundukları ideolojileri için siyasal rejime başkaldırma ve gösterilere katılma ya da marjinal siyasal kampanyalara katılıma yönlendirildikleri ileri sürülmektedir.⁶⁷

Siyasal sistem içerisinde genç bireylerin böyle bir yönelime sahip olmalarının nedeni olarak ise gençlere verilen siyasal hakların taleplere cevap verememesi olduğu ifade edilmiştir. Bu konuda -sonradan yasal değişiklikler yapılmış ve günümüzde bu yöndeki yasal engeller kaldırılmıştır - 1982 Anayasasının ilgili maddelerine göre, bir dönem siyasi partiler gençlik kolu kuramamakta ve gençler siyasi partilerde görev alamamakta olduğu ifade edilmiştir. Bunun dışında gençlerin bir siyasi partide çalışabilmeleri için 18 yaşını doldurmuş olmaları ve öğrenci olmamaları şartlarını taşımaları gerekmektedir.⁶⁸ Bu durum genç bireylerin siyasal örgütlere katılımını engellemekte ve apolitik bireyler olarak yetişmeleri nedeniyle ileriki dönemlerde de siyasal sorunlara karşı ilgi duymama sorununu ortaya çıkarmaktadır.

⁶⁶ Tatar, T. (1997), *Siyaset Sosyolojisi*, İstanbul: Turan Yayıncılık, s. 101.

⁶⁷ Kalaycıoğlu, E. (1983), *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma: Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, İstanbul, s. 22.

⁶⁸ Eroğlu, C. (1999), *Devlet Yönetimine Katılma Hakkı* (İkinci Basım), Ankara: İmge Kitabevi, s. 117-118.

1.3.3.2. Cinsiyet

Siyasal katılmaya etkisi olan en önemli etkenlerden birisi şüphesiz ki cinsiyet olarak öne çıkmaktadır. Cinsiyet olgusu toplumsal hayat içerisinde birçok alanda meydana getirdiği etkinin yanında siyasal katılma eylemleri üzerinde de fark yaratan bir etkenidir. Bu kapsamda siyasal katılma faaliyetlerinde rol alma konusunda tüm dünyada erkekler kadınlara göre daha fazla ve aktif olarak siyasal katılım faaliyetleri içerisinde yer almaktadırlar. Hem dar anlamda siyasal haklar açısından hem de geniş anlamda katılma hakları bakımından olsun, genel olarak her yerde, erkekler siyasal katılımda ön planda yer alırken, kadınlar arka planda kalmakta ve pasif bir rol oynamaktadırlar.⁶⁹

Kalaycıoğlu, cinsiyet ve siyasal katılma arasındaki ilişkiyi etkileyen üç etkenin var olduğunu ifade etmiştir. Bunlardan ilki cinsiyetin siyasal katılmayı sosyo-ekonomik durum üzerindeki etkisi nedeniyle belirlediği; diğer bir ifade ile kadınların erkeklere oranla daha düşük bir sosyo-ekonomik statüye sahip olmaları nedeniyle erkeklere oranla siyasal yaşama daha az katıldıkları ya da daha pasif katılım sergiledikleri şeklinde ifade edilebilir. İkinci olarak ise kadınların daha düşük sosyo-ekonomik statüye sahip olmaları, erkeklere oranla daha az kitle iletişim araçlarından faydalanmaları, siyasal ilgiye, siyasal bilgiye, siyasal etkinliğe sahip olmaları ve siyasal örgütlere üye olma gibi nedenlerden dolayı siyasal yaşama daha az katıldıkları öne sürülebilir. Son olarak da toplum tarafından kadına verilen değer, kadının aile ve ev ile ilgili görevlerinin asli vazifeleri olduğuna yönelik toplumda var olan baskın görüş nedeniyle kadınların siyasal hatta sosyal faaliyetlere daha az zaman ve enerji ayırabilmesinin sonucu olarak erkeklere oranla daha pasif olarak siyasal katılım faaliyetlerinde buldukları kabul edilmektedir.⁷⁰

Kadınların toplumsal hayat içerisinde oynadığı rolleri ve siyasal katılma davranışlarını tarihsel bir süreç içerisinde inceleyen Şirin Tekeli'nin yaptığı çalışmadaki bulgular günümüzde de geçerliliğini devam ettirmektedir. Şirin Tekeli'ye göre kadınların oy verme eğilimlerinin erkeklerden daha az olduğu, diğer bir ifade ile kadınların erkeklere oranla en basit siyasal katılma biçimi olan oy verme eylemine erkeklerden daha az katıldıkları belirtilmiştir. Bu siyasal katılım biçiminde kadınların

⁶⁹ Eroğlu, C. (1999), s. 107.

⁷⁰ Kalaycıoğlu, E. (1983), s. 20.

daha tutucu oldukları, oy tercihlerinin değişken olduğu ve bu doğrultuda siyasal tercihlerinin daha az istikrarlı olduğu, ideolojilerden ve partilerin açıklamış oldukları siyasal programlarından daha çok adayların kişiliğinden etkilendikleri ve son olarak da evli çiftlerde kadınların kocası gibi oy verme eğiliminde oldukları ileri sürülmüştür.⁷¹

1.3.3.3. Meslek ve Gelir

Meslek ve gelir etkenleri öncelikle birbirleri ile doğrudan ilişkili iki unsurdur. Bazı mesleklerin gelir seviyesi yüksek iken bazılarınıninki düşüktür. Genel olarak gelir seviyesi yüksek olan meslekler toplum tarafından değer verilen meslekler olarak dikkat çekmektedir. Bu durum toplum tarafından değer verilen meslek sahiplerinin siyasal tercihlerini de daha düşük prestije ve gelire sahip meslek gruplarına göre bireylerin siyasal tercihlerini daha fazla etkilemektedir. Geliri yüksek olanlar ile iyi mesleklerde çalışanlar siyasal katılıma daha fazla zaman ayırabilmektedirler.

Mesleğin çeşitli özellikleri, bireyin siyasal katılımını farklı yönlerden etkilemektedir. Bazı meslekler, siyasal sistemin meydana getirdiği ve uyguladığı politikalarından daha çabuk etkilendiklerinden dolayı o meslekteki bireylerin siyasete daha çok ilgi duymaları ve katılmaları söz konusu olabilmektedir. Türkiye gibi döviz dalgalanmalarının ve stokunda sıkıntıların yaşandığı bir ülkede, dış ticaretle uğraşanların ve hammadde bakımından ithalata bağlı ekonomik unsurların hükümet faaliyetlerini yakından izlemeleri normal bir durumdur. Farklı meslek gruplarında görev yapan bireylerin, kendilerini ilgilendiren konularda siyasal kararlar alınması söz konusu olduğunda, daha yoğun bir şekilde siyasal katılma biçimlerine yönelecekleri kabul edilmektedir.⁷²

Bireyin gelir seviyesinin durumu ile siyasal katılma davranışlarından biri olan oy verme eylemi arasında doğru bir orantının olduğu kabul edilmektedir. Diğer bir ifade ile kişinin gelir durumu iyileşmekte ise hükümeti ödüllendireceği eğer kötüleşiyor ise cezalandıracağı, siyasal erke karşı olumsuz siyasal davranış biçimlerini göstereceği kabul edilmektedir. Ancak bu durum ile ilgili daha farklı yorumların olduğu kabul edilmekte ve bu görüşler tartışılmaktadır. Bazı

⁷¹ Tekeli, Ş. (1982), *Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat*, İstanbul: Birikim Yayınları, s.129.

⁷² Turan, İ. (1986), s. 77.

araştırmacılar gelir seviyesinin oy verme davranışı üzerinde önemli bir etkisinin olmadığını savunurken, bazıları ise ekonomik faktörlerin en önemli etkenlerden biri olduğunu savunmaktadırlar.⁷³

Siyasal katılım kavramının ortaya çıkışından günümüze kadarki süreçte siyasal katılım ile gelir arasında önemli bir ilişkisinin var olduğu kabul edilmektedir. Bireylerin gelirleri arttıkça siyasal ilgilerinin de bu doğrultuda artacağı ve bunun sonucu olarak da siyasal katılımın artacağı ileri sürülmüştür. Gelirde meydana gelen artışlar ile siyasal katılımı etkileyen diğer faktörlerde de değişimler yaşanacağı ileri sürülmektedir. Gelir seviyesindeki artış sonucunda diğer faktörlerin ise negatif yönde değişeceği belirtilmiştir. Bunun dışında bireylerdeki oy verme oranlarındaki artışın sadece gelir seviyesindeki artıştan kaynaklanmayacağı; bunların dışında diğer faktörlerinde bu değişimde etkili olacağı belirtilmiştir.⁷⁴ Gelir seviyesindeki artışın siyasal katılımı her zaman artıracığı görüşü üzerinde de tartışmalar devam etmektedir. Gelir seviyesi artan bireylerin, tam olarak bir genelleme yapılamasa da, siyasal katılım düzeylerinde tam tersi yönelimlerin olduğuna yönelik değerlendirmeler de bulunmaktadır.

1.3.3.4. Eğitim

Eğitim düzeyinin yükselmesinin sonucu olarak birey için siyasal katılma, yurttaşlık görevi haline gelmekte, birey eğitim sonucunda elde ettiği bilinç ile çevresini değiştirme becerisi kazanmakta; eğitim, bireye gelir ve sosyal statü sağlamanın yanında birey, soyut ve genel kavramlar aracılığıyla düşünce dünyasını şekillendirmektedir. Bunun dışında eğitilmiş bireylerin yakın çevresiyle ve dış dünyayla ilgili bilgileri ve dünyayı kavrama biçimleri eğitim seviyesi daha düşük olan bireylere oranla daha kolay iletişim kurma becerileri sağlamaktadır.⁷⁵

Eğitim seviyesinin yükselmesinin siyasal katılma eğilimini de arttırdığı kabul edilmektedir. Sitem Bölükbaşı, bunun dışında eğitimin diğer etkenlere oranla siyasal

⁷³ Sitembölükbaşı, Ş. (2001), *Parti Seçmenlerinin Siyasal Yönelimlerine Etki Eden Sosyo-Ekonomik Faktörler*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, s. 7-8.

⁷⁴ Baykal, D. (1970), s. 38.

⁷⁵ Çukurçayır, M. A. (2006), s. 94.

katılma üzerinde en fazla etki eden faktörlerden biri olduğu birçok araştırma sonucunda ortaya çıktığını ifade etmiştir.⁷⁶

Kalaycıoğlu'na göre, eğitimin siyasal katılma üzerindeki bazı etkileri şu şekildedir:⁷⁷

- Eğitim seviyeleri daha yüksek olan yurttaşlar için siyasal katılma bir yurttaşlık görevi olarak kabul edilmektedir.
- Birey, kendi ve toplum için çıkar sağlamayı, toplumun kendisine tanıdığı olduğu olanakları, sahip olduğu siyasal kaynakları kullanarak değerlendirebileceğini ve hatta bunu nasıl yapabileceğini eğitim kurumlarından faydalandığı süre içerisinde öğrenebilecek olması eğitimin önemini arttırmaktadır.
- Eğitim sayesinde birey belli bir gelire ve toplumsal statüye sahip olacaktır. Yani, eğitim sağlayacağı gelir etkisiyle ona sahip olanların toplumda daha yüksek ve etkili mevkilere ulaşmalarını ve en azından bu durumlarını koruyabilmek için siyasal yaşamda daha etkin bir rol oynamalarını sağlayabilecek bir kaynaktır.
- Eğitimli bireyler, kendileri gibi eğitimli insanlardan oluşan bir gruba üye olmak isteyecektir. Bunun bir sonucu olarak birçok nüfuzlu kişilerle ilişkiye girerek yönetim kademesiyle de ilişkiler geliştirebilme imkânını elde etmiş olacaktır.

1.3.3.5. Kentleşme

Siyasal katılma düzeyi üzerinde etkili olan bir diğer etken ise kentleşmedir. Sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan bir süreç olan kentleşme, dar anlamda nüfusun büyük oranının tarımdan ve topraktan kopup tarım dışı faaliyetlerde, sanayide, karmaşık örgütlerde ve dolayısıyla kırsal alanın dışında nüfusun yoğunlaştığı yerlerde diğer bir ifade ile kentlerde hayatlarını kazanmaya ve yaşamaya başlamaları olarak ifade edilmektedir.⁷⁸

⁷⁶ Sitembölükbaşı, Ş. (2001), s. 36.

⁷⁷ Kalaycıoğlu, E. (1983), s. 19–20.

⁷⁸ Kıray, M. (1982), *Toplumsal Değişme ve Kentleşmek, Kentsel Bütünleşme*, Yayına Hazırlayan: Türköz Erder, Ankara: Türkiye Geliştirme Araştırmaları Vakfı Yayın No: 4, s.57.

Kentleşme, “bir ülkede, tarımsal olmayan üretimin göreceli ağırlık kazanmasına koşut biçimde, kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi sonucunu doğuran nüfus birikimi olayı” şeklinde tanımlanmıştır. Kentleşme ise “kırdan kente göç eden nüfusun ekonomik ve sosyal bakımlardan kırsal özelliklerinden arınarak kentin özelliklerini kazanması süreci” şeklinde ifade edilmiştir.⁷⁹

Bireylerin siyasal tutum ve davranışlarında kentsel hayata geçişleri ile birlikte bir takım değişiklikler meydana geleceği söylenebilir. Bunun nedeni ise kentsel yaşam, modern-katılımcı bir kültür merkezli yaşam tarzını benimsettirmektedir. Bu durumdan hareketle bireyin değer yargılarını, tutum ve davranışlarını çevresel faktörlerin etkisiyle şekillendireceği düşünülürse, kentte yaşayanların kentte baskın olan modern-katılımcı kültürün uzantısı olarak siyasal yaşamda aktif olarak faaliyette bulunmaları beklenmektedir. Ayrıca kentsel çevre, eğitim, kitle iletişim araçlarını izleme gibi bir takım olanakları kentsel yaşamı benimsemiş olanlara, kırsal alanda yaşayanlara oranla daha çeşitli ve fazla oranda sunmaktadır.⁸⁰

Bu olumlu faktörlerin yanında şehir hayatının topluluk bilincini zayıflatıcı etkisinin olduğu ve bu durumun siyasal katılım üzerinde olumsuz etkiler meydana getirdiği de savunulmaktadır. Bu görüşe göre; bireyin yaşadığı yerleşim yerinin büyümesi ve yerleşim yerinde yaşayanların sayılarının artmasının sonucunda bireyin siyasal hayata katılmasını artıran faktörlerin etkinliği azalmakta olduğundan birey karmaşıklaşan siyasal sistemden süreç içerisinde giderek uzaklaşacağı belirtilmiştir. Karmaşıklaşan ve siyasal sorunlar karşısında uzmanlaşan birçok yapının olduğu siyasal sistemde etkili olamama bireyi bir yabancılaşma süreci ile karşı karşıya bırakacaktır. Sistem üzerinde herhangi bir etki veya değişiklik meydana getiremeyeceğini düşünen ve yabancılaşan bireyin siyasal hayata aktif katılımını beklemenin gerçekçi bir beklenti olmayacağı ifade edilmiştir. Bu nedenle yerleşim yerlerinin büyümesinden dolayı siyasal katılma eylemindeki yoğunluğun azalacağı da kabul edilebilir.⁸¹

⁷⁹ Kartal, S. K. (1992), *Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentleşme* (İkinci Baskı), Ankara: Adım Yayıncılık, s. 21.

⁸⁰ Kalaycıoğlu, E. (1997), *Siyasal Katılmanın Koşullarına Genel Bir Bakış: Türkiye Örneği, Türkiye’de Siyaset: Süreklilik ve Değişim*, Der: Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Yasar Sarıbay, İstanbul: Der Yayınları, s. 539.

⁸¹ Dursun, D. (2008), s. 244.

Kışlalı, siyasal katılma eylemindeki yoğunluğun azalmasının ortaya çıkmasındaki belirleyici etkenin büyük kentteki siyasal katılmanın daha bağımsız ve daha bilinçli bir davranış sergilemesinden kaynaklandığını; kırsal kesimdeki katılmanın ise çoğunlukla bağımlı bir özellik taşımakta olduğunu belirtmektedir. Bu durum üzerinde eğitim seviyesinin etkisinin olmasının yanında toplumsal ilişkilerin ve toplumsal ortamın etkisinin daha fazla olduğu ifade edilmiştir. Kırsal bölgelerde bir tarafta aile ve akraba ilişkileri ve dayanışması, diğer tarafta ise ağa, aşiret reisi ve benzeri toplumsal güçlerin etkisi kişinin bağımsız katılımını zorlaştıran etmenler olarak öne çıkmaktadır. Türkiye’de kırsal alanda seçime katılma oranının genel olarak kentsel alanlara göre daha yüksek oluşunun en önemli nedeni olarak bu etken gösterilmektedir.⁸²

⁸² Kışlalı, A. T. (1995), *Siyasal Çatışma ve Uzlaşma* (Üçüncü Baskı), Ankara: İmge Kitabevi, s.187– 188.

İKİNCİ BÖLÜM

SİVİL TOPLUM VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

2.1. SİVİL TOPLUM KAVRAMI

“Sivil” kelimesinin epistemolojik kökeni incelendiğinde temel yapının uygarlık kavramı ile aynı temel yapısal kökeni paylaştığı görülmektedir. “Uygarlık” ya da “civilization” kelimeleri ile sivil sözcüğü arasında temel benzerlikler vardır. “civilization” sözcüğünün Batı düşünsel geçmişindeki anlamı uygarlık anlamına gelmekten çok sivilleştirme anlamına geldiği yazar tarafından ifade edilmiştir. Sivil ve sivilleştirme sözcüklerinin ortak kökeni olan Latince “civilis” sözcüğü, yurttaş, hayatına, hakları ile ilgili bütün kavramsal olgulara karşılık gelmekte olduğu belirtilmiştir.⁸³ Sivil toplum kavramını, bu kavramın karşıtı üzerinden açıklamak kavramın anlaşılmasına daha da yardımcı olacaktır. Sivil toplum kavramının karşıtı genel olarak ilk akla geldiği şekliyle “askeri toplum” olgusu değildir. Bu kavramın yukarıda sivilleştirme olarak ifade edilen anlamına karşın aslında bu kavramın anlam derinliğinin “şehir adabı”na karşılık geldiği, karşıtının da “gayri medeni” olabileceği ifade edilmiştir. Sivil toplum kavramındaki “sivil” sözcüğü, şehir hayatının meydana getirdiği hakları ve yükümlülükleri ifade ettiği belirtilmiştir.⁸⁴

Sivil toplum, Sami Selçuk tarafında “*bireyin öne çıktığı, devletin insan için var olduğu ve bu yüzden hukuk sınırları içine çekildiği, dokunduğu her şeyin hukuka dönüştüğü, her türlü düşüncenin ve inancın dikeyleşmesine veya yataylaşmasına örgütlendiği, birlik içinde çokluğun gerçekleştiği, böylelikle de gelişme dinamizminin yakalandığı bir toplumdur*”⁸⁵; bir başka tanım da Tunçay tarafından “devletten önce gelen, onun içinde yaşayan, ama onunla özdeş olmayan, hatta ona karşı koyabilen bir tür insan ilişkileri yumağıdır” şeklinde yapılmıştır.⁸⁶

⁸³ Akal, C. B. (1995), *Sivil Toplumun Tanrısı* (İkinci Baskı), İstanbul: Engin Yayıncılık, s. 34

⁸⁴ Mardin, Ş. (1999), Türk Toplumunu İnceleme Aracı Olarak Sivil Toplum, *Türkiye’de Toplum ve Siyaset Makaleler 1* (Ed. Mümtaz’er Türköne/Tuncay Önder), 7. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 9.

⁸⁵ Selçuk, S. (1998), *Zorba Devletten Hukukun Üstünlüğüne*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 33.

⁸⁶ Tunçay, M. (1998), Sivil Toplum Kuruluşları ile İlgili Kavramlar, (Ed. A. N. Yücekök/ İ. Turan/ M.Ö. Alkan) *Tanzimat’tan Günümüze İstanbul’da STK’lar*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, s. 14.

Sosyal Bilimler sözlüğünde sivil toplum kavramının tanımı şu şekilde ifade edilmiştir:⁸⁷

- Devlet denetimi ve baskısının ulaşamadığı veya belirleyici olmadığı toplumsal faaliyetlerdir.
- Bireylerin devletten ya da kamu gücünden izin almadan rahatlıkla ilişki geliştirebildikleri, sosyo-kültürel etkinliklerde bulunabildikleri toplumdur.
- Devletin doğrudan denetimi altında tuttuğu alanlar dışında kalan ve ekonomik ilişkilerin baskısından görece bağımsız olarak, gönüllü ve rızaya dayalı ilişkilerle oluşturulan kurum veya etkinliklerdir.

Hegel, sivil toplumun aile ile devlet arasında bulunduğunu ve sivil toplumun devletten sonra ortaya çıktığı görüşünü savunurken; Kant ise sivil toplumu yurttaşların yasama faaliyetlerine katıldığı bir toplum ya da düzen olarak tanımlamaktadır.⁸⁸

Sivil toplum kavramı farklı siyasal düşünürler tarafından değişik şekillerde tanımlanmış ve yorumlanmıştır. Tarihsel gelişim süreci dikkate alınarak sivil toplum kavramını dört farklı başlık altında toplama imkânı bulunmaktadır. İlk evre, sivil toplumun geçirdiği bir siyasal yapının üyesi olmakla aynı anlama gelmesi sınırlılığında kurtulmasıdır. İkinci aşama, sivil toplumu meydana getiren bütünlerin içindeki bağımsız yapıların kendilerini devlet karşısında savunmalarını bir hak olarak görmelerini ifade etmektedir. Üçüncü bölüm, sivil toplumun bünyesinde barındırdığı özgürlük anlayışının toplumsal sorunların temel sebebi, devlet müdahalesinin bu mücadelelerin önüne geçen bir etken olarak sayıldığı bir düşünsel temeli ifade ettiği ifade edilmiştir. Son aşama ise üçüncü değişime karşıt olarak ortaya çıkmakta ve devlet müdahalesinin sivil toplumu yavaş yavaş ortadan kaldıracağına yönelik endişelerin meydana geldiği durumu ifade etmektedir. Her bir dönemde bu kavrama yüklenen anlamda değişiklikler meydana gelmiş ve süreç içerisinde günümüzdeki anlamına ulaşmıştır. Sivil toplum kavramının geçirdiği bu dört farklı evrede hem sivil

⁸⁷ Acar, M. ve DEMİR, Ö. (2002), *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Ankara: Vadi Yayınları, s. 368.

⁸⁸ Çaha, Ö. (2012), s. 9.

topluma yüklenen anlam daha da netleştirilmeye çalışılmakta hem de sivil toplum-devlet sorunsalı açıklık kazandırılmaya çalışılmaktadır.⁸⁹

Giddens, sivil toplumun varlığının bir düzen ve denge meydana getirmedini, birey ve kurumlara ödevler yüklediğini ileri sürmektedir. Giddens'e göre sağlıklı bir sivil toplum, bütün alanlarda etkinliği ve hâkimiyeti bulunan devletin bu aşırı gücünden korunmaktadır. Bunun yanında sivil toplum, bazılarının düşündüğü gibi kendi kendine bir düzen ya da denge durumu meydana getirmez. Toplumun yeniden hareketlenmesi kendine özgü sorunlar ve sıkıntıları da beraberinde getirebilir. Giddens'e göre bir topluluğun sınırlarının nerede son bulacağı ve başka bir grubun sınırının nerde başlayacağına kimin karar vermesi gerektiği sorusunu sorarak bir hakem görevi görececek bir yapının olması gerektiğini ifade etmiştir. Bu hakemlik görevini görececek yapının da devlet olması gerektiğini ifade etmiş ve devletin, bireyleri ve sivil toplumu her zaman var olan çıkar çatışmalarından koruması gereken bir görevinin olduğunu belirtmiştir. Devletin sivil toplumun yerine geçemeyeceği; eğer devlet her yerde var olur ve her yere etki eder ise hiçbir yerde olamayacağını ifade etmiştir.⁹⁰

2.2. SİVİL TOPLUM DÜŞÜNCESİNİN GELİŞİMİ

Kavramsal açıdan bu kavramın ilk Aristo'nun eserlerinde günümüz anlamı ile olmasa da kullanıldığını kabul edilmektedir. Aristo içinde bulunduğu dönemde "politike koinonia" kavramının siyasal topluma karşılık geldiğini ifade ederken; günümüzde kullanılan sivil toplum kavramının ise Çiçeron'un Latince'de "societas civilis" olarak kavramsallaştırdığı terimin dilimize sivil toplum olarak geçmesinin bir karşılığıdır.⁹¹ Aristoteles, sivil toplumu bireysel çıkarların ikinci plana itildiği ve kamu çıkarının ortak hedef olduğu, belirlenmiş kurallar çerçevesinde yönetilen bir toplum olarak ifade etmektedir.⁹²

⁸⁹ Keyman, E. F. Sarıbay, A. Y. (1998), Türkiye'de Demokrasi Ve Sivil Toplum, *Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam* (Der: E. Fuat Keyman, Yaşar Sarıbay), Konya: Vadi Yayınları, s. 90

⁹⁰ Giddens, A. (2000), *Üçüncü Yol: Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi* (Çev: Mehmet Özyay), İstanbul: Birey Yayıncılık, s. 99.

⁹¹ Tosun, G. E. (2001), *Demokratikleşme Perspektifinden Devlet- Sivil Toplum İlişkisi: Türkiye Örneği* (Birinci Basım.), İstanbul: Alfa Yayınları, s. 227.

⁹² Karadağ, A. (2005), *Demokratikleşme ve Sivil Toplum, Liberal Düşünce Topluluğu Örneği, Sivil Toplum ve Demokrasi* (Birinci Basım), İstanbul: Kaknüs Yayınları, s. 67.

Aristo'nun siyasal toplumu ifade etmek için kullandığı sivil toplum anlayışı on yedinci yüzyıla kadar varlığını devam ettirmiş, bu dönemden sonra ise sözleşmecî düşünürlerin etkisiyle, geleneksel toplumlardaki aileyi merkeze alan özel alanın karşıtı olan kamuyu merkeze alan bir siyasal yapıyı ifade etmek için kullanılan bir kavrama dönüşmüştür. Kökeninin Batı'nın yaşamış olduğu toplumsal geçmişinde aranması gereken sivil toplum kavramı, genel olarak ifade etmek gerekirse Kıta Avrupası'ndaki mutlak monarşilerin bütün girişimlerine rağmen hâkimiyetlerinden çıkararak özerk bir sürecin meydana gelmesine neden olan bir yapı olarak görülmektedir. Ortaçağ'da batıdaki kentler, kanun yapma yetkisine sahip, kendi işlerini yerine getirme görevi olan, kendi askeri gücünü bulunduran, krallarla pazarlık yapabilme otoritesine ve gücüne sahip, kurumlaşmış bir yapıyı elde etmiş olmalarıyla öne çıkmaktadır. Bu şehirlerde hayatını sürdüren kişilerin süreç içerisinde kendileri için ortak bir akıl oluşturmuş olmaları sivil toplumun meydana gelmesini sağlayan önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.⁹³

Son dönemlerde üzerinde en çok tartışmalar yapılan ve yukarıda da belirtildiği gibi uzun bir geçmişi olan sivil toplum kavramının ortaya çıkışı ve özellikleri, yalnızca devleti oluşturan yapılar ve devletin tarzı ve şekli ile ilgili değil aynı zamanda toplumu oluşturan bileşenlerin yapısı, özellikleri, taşıdığı değerleri, tarihsel, ekonomik ve düşünsel gelişimiyle de ilgili olduğu açıktır. Sivil toplum kavramı çeşitli aşamalardan geçerek günümüzdeki anlamına ulaşmıştır. Bunlardan ilki sivil toplum kavramının devlet ile özdeşleşen ve birbiri yerine kullanılan anlamından kurtulmasıdır. İkincisi ise toplum içerisindeki grupların devletin mutlak egemenliği altında olduklarını kabul etmeyerek belirli düzeyde bağımsız olduklarını ve devlete karşı kendilerini savunma haklarını kazanmaları aşamasıdır. Üçüncüsü sivil toplum anlayışının içerdiği özgürlüğün, toplum içerisindeki çatışmaların nedeni olduğu ve bunun sonucu olarak devlet mekanizmasının bu sorunları engelleyen faktör olarak kabul edildiği aşamadır. Son aşama ise devlet müdahalesinin giderek sivil toplumu ortadan kaldıracığını ifade eden süreci belirtmek için kullanılmaktadır.⁹⁴

⁹³ Caniklioğlu, M. D. (2007), *Sivil Toplum Ve Türkiye Demokrasisindeki İzdüşümleri* (Birinci Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 16-17.

⁹⁴ Sarıbay, A. Y. (1998), *Sivil Toplum, Demokrasi, Birey, Siyaset, Demokrasi ve Kimlik* (Altıncı Basım), Bursa: Asa Kitabevi, s. 28.

On sekizinci yüzyıla kadar devlet ile aynı değerleri ifade eden bir olgu olarak kullanılan sivil toplum kavramının günümüzdeki anlamını ifade eden şeklini on sekizinci yüzyıldan itibaren, aydınlanma döneminde Anglo-Amerikan kaynaklı olarak ortaya çıktığı ve toplum sözleşmesi teorilerinin bu kavramın temel çıkış noktası olarak kabul edildiğine yönelik görüşler vardır. Toplum sözleşmesi ile bireylerin rekabetçi ve birey merkezli yaşam anlayışı olan doğa durumundan uygarlık durumuna geçmesi ile sivil toplum olgusu da bu durumu ifade etmek için kullanılan bir kavram olmuştur. Bu yeni şekli ile sivil toplum, artık devlet yapısından farklı bir yapı olarak kabul edilmiştir. Sivil toplum kavramını devletin dışında bir yapı olarak kullanan Hegel olmuştur. Hegel, sivil toplum kavramını, ekonomik alanda rekabete girebilmek için aileler arasındaki birliği bırakan bireylerin dünyası şeklinde tanımlayarak, devletin karşısında meydana gelen yeni bir olgu olduğunu belirtmiştir. Marx, Hegel'i devlet ile sivil toplumu birbirinden ayırarak iki farklı olgu olarak kabul etmesini eleştirmiştir. Marx'a göre devlet, çıkarlar sisteminin oluşmasında önemli bir rol oynamasının yanında devletin sivil toplumla organik bir ilişkisi söz konusudur.⁹⁵

Dursun, sivil toplum anlayışındaki gelişmeyi siyasal, kültürel, ekonomik ve toplumsal olmak üzere dört farklı başlık altında incelemiştir. Siyasal anlamda sivil toplumun, bireylerin herhangi bir sorun ile karşılaşmadan özgür bir şekilde siyasal faaliyetlere katılma, siyasi karar birimleri üzerinde etkili olmasını ifade eden bir kavrama karşılık geldiğini ifade etmiştir. Toplum içerisindeki birbirinden farklı kültürel grupların bir arada yaşayabilmesi ve bunun sonucu olarak kültürel bir çoğulculuğun sağlanması sivil toplumun kültürel boyutu ile açıklanmaktadır. Ekonomik boyutu ile sivil toplum ise bireylerin devlet erkinden bağımsız olarak her türlü ekonomik faaliyette bulunabilmesi, her türlü ekonomik birlik kurabilme ve işbirliğinin devlet engeli ile karşılaşmaması şekli olarak ifade edilmektedir. Son başlık ise sivil toplumu sosyolojik açıdan incelerken, bireylerin etki altında kalmadan kendi iradeleriyle, herhangi bir baskı ile karşılaşmadan teşkilatlanabilmeleri ve istedikleri şekilde bu örgütlere girip çıkabilmelerinin mümkün olduğu sistemi ifade etmektedir.⁹⁶

Günümüzde sivil toplum olgusunun genel kabul görmesi, siyasal ve sosyal alanda yer edinmesinin dört önemli gelişmenin meydana gelmesi sonucunda ortaya

⁹⁵ Caniklioğlu, D. M. (2007), s. 17.

⁹⁶ Dursun, D. (1996) *İki Binli Yıllara Doğru Türkiye'de Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü Ve Gücü*, Türkiye'yi Yeniden Düşünmek Sempozyumu, Türkiye Gönüllü Kültür Teşekkülleri 6. İstişare Toplantısı, s. 241.

çıkacağına yönelik farklı görüşler ileri sürülmektedir. İlk önemli gelişme olarak, “otarşik devlet kapitalizmi modeli” olarak da ifade edilen sosyalist sistemin genel sorunu öne çıkmaktadır. Bu sorunda en dikkat çeken örnek olarak Sovyet ekonomik yapısı ile ona benzer yapıların dünya ekonomisindeki değişim karşısında etkinliğini ve gücünü kaybetmesinin yanında üretim tekniklerindeki gelişme, ihtiyaçlardaki artış ve nitelikli işgücü artışı gibi etkenlerin mevcut devlet idarelerinin iyi işlemeyen, yavaş ve verimsiz yapısının yetersizliğini ortaya çıkarmış olmasıdır. İkinci önemli gelişme ise özelde Stalinizmin siyasal temsilcilerinin ahlaki ve entelektüel düzeyi, genelde ise siyasal otoriteler ile ilgili durum olarak açıklanmaktadır. Üçüncü önemli gelişme Splichal tarafından Batı Avrupa’da yeniden etkinliği ortaya çıkan sosyal demokrat partilerin kapitalist sistemin emekçi sınıfı üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirmeye yönelik planlarının, dünya ekonomisinde meydana gelen küreselleşme eğilimi sonucunda başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olduğu ifade edilmiştir. Dördüncü ve son önemli gelişme ise klasik devlet sistemlerinin üretkenlik sorunu yaşamaları ve zamanla sistemin tükenmesine bağlı olarak klasik muhalefet anlayışındaki tıkanmışlık sorunu ile de bağlantılı olduğu ifade edilmiştir.⁹⁷

2.3. TÜRKİYE’DE SİVİL TOPLUM TARTIŞMALARI

2.3.1. Osmanlı Devleti’nde Sivil Toplum

Türkiye’de devlet ve sivil toplum arasındaki ilişkiyi daha net bir şekilde ortaya koyabilmek, geçmişteki devlet ile toplumsal bağı halen devam eden yeni devletin sosyal, ekonomik ve siyasal yapısını daha net bir şekilde ortaya koyabilmek ve yeni devlette meydana gelen değişimleri belirleyebilmek için Osmanlı Devleti’nin sosyal ve siyasal sistemindeki devlet ve toplum ilişkisinin incelenmesi gerekmektedir. Cumhuriyet döneminde de varlığını sürdüren ve günümüze kadar etkilerini devam ettiren oluşumları, yapıları, sosyal ve ekonomik ilişkileri daha net bir şekilde açıklayabilmek için mirası devralınan yapının hem devlet geleneği, siyasal erkleri ve siyasal kültürü hem de ekonomik ve kültürel yapılarının incelenmesi günümüz siyasal, ekonomik ve sosyal yapılarının daha net anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Her ne kadar Akat, “*Osmanlı’da sivil toplum gelişmemiştir ve yeni kurulan devlette*

⁹⁷ Tosun, G. E. (2001), s. 53.

de Osmanlıdan çok küçük bir sivil toplum kalmıştır”⁹⁸ demiş olsa da Osmanlı Devleti’nde sosyal ve siyasal yapının incelenmesi gerekmektedir.

Osmanlı’da sivil toplumu meydana getiren bileşenler merkeze bağlı olarak varlığını devam ettiren yapılar olduğu bilinmektedir. Bu bağımlılık ekonomik, kültürel ve idari açıdan merkezi yapıya bağımlılığı ifade etmektedir. Bu durumun aksine Avrupa’nın siyasal geçmişinde devlet egemenliği karşısında görece özerkliğe sahip olan ve kendi oluşturdukları kurallar üzerinde bir bütünlük gösteren sivil toplum yapıları Osmanlı Devleti’nde görülmemektedir. Osmanlı’da bu yapıların, sivil toplum anlayışına tam olarak uygun olmayan ancak sivil toplum anlayışı içerisinde var oldukları kabul edilen unsurlar olduğu görüşü hakim olmakla birlikte merkezi yönetim karşısındaki yerleri bakımından kendi normlarını ve kendilerinin doğrudan oluşturduğu kurallar ve ilişkileri geliştirememiş oldukları görülmektedir. Toplumu oluşturan ve sivil toplum anlayışının bir parçası olduğu tartışmalı olan bu yapıların bir şekilde resmi otoritenin toplum içerisindeki birer uzantısını oluşturdukları kabul edilmektedir. Osmanlı şehirleri temelde bürokrasinin ve ordunun merkezini oluşturmaktadır. Bu şehirler tarımsal ve ticari hareketliliğin ortaya çıkardığı birimler olmaktan çok merkezi yönetimin tayin ettiği ve statüsünü eyalet, sancak, vilayet şeklinde belirlediği yerler olarak dikkat çekmektedir.⁹⁹

Osmanlı Devleti’nde var olan sancak, beylik gibi yönetim şekillerinin yapısından yola çıkarak Osmanlı içerisinde de sivil toplum yapılarının var olduğuna yönelik görüşler ileri sürülmüştür. Bunun dışında sivil toplum olgusunun devlet ve siyasetin dışındaki ilişkilerin meydana geldiği olduğu olarak ifade edilirse, böyle bir durumda sivil toplum kuruluşlarının varlığından söz edilebilir. Hatta böyle yapılara sahip kuruluşların bazı ilkel toplum ya da topluluklar dışındaki hemen hemen her yerde rastlanabileceği söylenebilir. Birçok yerde aile, aşiret gibi gruplar bir sivil toplum kurumu gibi faaliyet göstermekte ve işbölümünün olduğu her yerde belirli bir amaç için bir araya gelmiş dayanışma örgütleri bu duruma karşılık gelmektedir. Bunun sonucu olarak siyaset ve devletin dışında kalarak meydana geldiği kabul

⁹⁸Akat, A. S. (1991), *Sosyal Demokrasi Gündemi*, İstanbul, Armoni Yayınları, s. 216-217.

⁹⁹Çaha, Ö., Osmanlı’da Sivil Toplum, s. 10 (<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/465/5316.pdf> Erişim T: 10.01.2014)

edilen sivil toplum kuruluşlarının varlığından bahsetmek Osmanlı toplumsal yapısı için de mümkün olduğu ileri sürülebilir.¹⁰⁰

Sivil toplumun siyasal sistemin baskıcı etkisinden kurtulabilmiş ilk örgütlü yapı oluşu batı düşünsel yapısındaki “hürriyet” anlayışındaki anlam farklılığından kaynaklanan önemli bir nokta olarak ileri çıkmaktadır. Osmanlı Devleti’nin son dönemleri ile günümüz Türkiye’si arasında bir karşılaştırma yapılırsa bu “kurtulma” fikrinin bizde hiçbir zaman Batı’da olduğu kadar derin köklere sahip olmadığı görülür. Hürriyet kavramının Batı dünyasından farklı algılanması Türkiye’deki bu kavram üzerine yapılan tartışmaların kaynağını oluşturmaktadır. Bütün bunlardan çıkaracağımız sonuç, kendi demokratik geleneğimizin; ilk olarak sivil toplum eksikliğine, ikinci olarak batı kamuoyunun tarihsel temeli olmadan gelişen biçimine, üçüncü olarak ise bir İslami yapısal unsura, diğer bir ifade ile İslami popülizme dayandığı söylenebilir.¹⁰¹

Sivil toplum, siyaset üzerinde etkin olan devletin veya siyasal erkin egemenlik gücüne sahip olan ve bu gücü kullanan iktidardaki siyasi egemen yapı karşısında farklı siyasi akımları ve aktörleri içinde bulunduran ve bu güçleri kullanarak devletin kararlarını etkileyen bir toplumsal alan olarak ifade edilmesi durumunda, Osmanlı devleti içinde sivil toplum olarak kabul edilebilecek kurumların siyasette etkin rol oynaması devletin dayandığı temel yapıtaşının yıkılması anlamına geleceği ifade edilmiştir. Osmanlı devletinin toplumsal yapısı içerisinde bulunan bazı oluşumların siyasal temsilci ve aktör olabilmeleri için ilerlemeleri gerekli olan kapılar daha açılmadan kapatılmış ve Cumhuriyet’e doğru yol alan bu süreç içinde bu yapılar geri dönüşü olmayan bir şekilde toplum içerisinde siyasal meşruiyet elde edemeden ortadan kaldırıldıkları ifade edilmiştir. Bu nedenle Osmanlı ve Cumhuriyet Türkiye’si siyasal sistemleri içerisinde sivil toplum yapılarının etkili bir siyasi ve sosyal aktör olarak varlığından söz etmenin zor olduğu belirtilmiştir.¹⁰²

Dursun, Osmanlı toplumsal ve siyasal yapısının sivil toplum özelliklerini taşımasıyla ilgili olarak, Osmanlı Devleti’nin toplum ile ilgili tüm konularda kendini tek yetkili otorite olarak kabul eden bir anlayış içinde olmadığını, klasik kamu

¹⁰⁰ İnel, A. (2009), *Türkiye Toplumunun Bunalımı*, Birikim Yayınları, s. 38.

¹⁰¹ Mardin, Ş. (1983), *Sivil Toplum, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, cilt: 7, s. 1922.

¹⁰² İnel, A. (2009), s. 39.

hizmetlerinde devletin belirgin bir egemen bir güç olarak var olduğunu; ancak kültürel, sanatsal ve ekonomi gibi diğer faaliyet alanlarında toplum içerisinde belli bir özerkliğe sahip yapıların var olduğunu ve bunların bu alanlarda çalıştıklarını ifade etmiştir. Bu durumun sivil toplum anlayışının varlığı açısından olumlu yorumlanması gereken önemli bir nokta olduğunu belirtmiştir.¹⁰³

Osmanlı Devleti'nde sivil toplumun olup olmadığı ile ilgili tartışmalarda İlyas ve Cihan, Şerif Mardin'in bu durumun hem olumlu hem de olumsuz yönlerini belirterek iki yönlü bir değerlendirme yapmakta olduğunu ifade etmiştir. Mardin'e göre merkezi yönetimin yüksek kamu görevlileri dışındaki halkın özel hayatına müdahale etmemesinin Osmanlı Devleti'nin tam anlamıyla katı otoriter bir yapıya sahip olduğunu göstermeyeceği sonucunu ortaya çıkaracağını ifade etmektedir. Mardin, Osmanlı'da sivil toplumla ilgili iki önemli sorunun bulunduğunu, bu sorunlar nedeniyle sivil toplumdaki bahsetmenin zor olduğunu ileri sürmektedir. Bu sorunlardan ilki özgür kentlerin yokluğuna yönelik iken, diğeri ise Osmanlı toplumunun modernleşmeyi yaşayamamış olmasından dolayı sosyal yapıların, bu yapılar içerisinde de özellikle de burjuvazinin, meydana gelememiş olmasını göstermektedir.¹⁰⁴

Osmanlı'dan miras alınan güçlü devlet yapısının bir sonucu olarak devletin toplum üzerindeki merkezîyetçi olma anlayışı sivil toplum yapısının gelişmesinin önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Bu durum Cumhuriyet Türkiye'si için de geçerliliğini devam ettirmekte, devlet - sivil toplum ilişkisinde etkili ve belirleyici olan tarafın yine devlet erki olması, devletin her alana elini uzatması ve egemenlik gücünü kullanması siyasal alanın sosyal alana egemen olmasına yol açmaktadır¹⁰⁵

On dokuzuncu yüzyılda modernleşme hareketleri ile başlayan düşünsel ve siyasal alandaki bir takım değişiklikler ile - mülkiyet hakkına yönelik sınırlı güvencelerin getirilmesi gibi - devletin düzenleme alanı dışında olan bir takım yapıların yer alması daha sonraki süreçte bunların sivil toplumun temel yapılarına dönüşmesine yol açmıştır. Ancak devletin egemen güç olma konumu ve siyaset anlayışı bu yapıların siyasal temsilcilik yapabilme faaliyetlerinin önünü tıkamasının

¹⁰³ Dursun, D. (1996), s. 239.

¹⁰⁴ İlyas, D., CİHAN, A. (2007), *Osmanlı Toplum Yapısı ve Sivil Toplum* (Birinci Basım), İstanbul: 3F Yayınevi, s. 60

¹⁰⁵ Tosun, G. E., s. 251

yanında Cumhuriyet'e geçiş sürecinde de meşruiyet kazanamadan zayıflayarak etkisiz birer yapı durumuna gelmelerine neden oldukları görülmüştür. Bunun sonucu olarak Cumhuriyet Türkiye'sinin kuruluşunda da devleti ve siyaseti etkileyebilecek ve devletin sivil beklentilerini yok sayamayacak yapıların varlığının söz konusu olmayacağı ifade edilmiştir.¹⁰⁶

2.3.2. Cumhuriyet Dönemi Sivil Toplum

Cumhuriyete geçiş ile birlikte, Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi merkeziyetçi gelenek ve tam olarak olmasa da sivil toplum yapısı miras olarak yeni devlet sistemi içerisinde yer almıştır. 1950 yılında başlayan çok partili dönem, yazar açık oy gizli sayımdan dolayı tam anlamıyla çok partili hayata geçişin 1946 yılında değil 1950 yılında geçildiğini savunmuştur, sivil toplum konusunda yeni bir süreci başlatmıştır. Demokrat partinin iktidara gelmesiyle birlikte tek parti döneminde izin verilmeyen sivil toplum yapılarının tekrar ortaya çıktığı görülmektedir. Yeniden aktifleşen sivil toplum unsurlarının önde gelenini dini gruplar, işveren kesimi, işçi sendikaları, köylü grupları, farklılaşan medya yapısı oluşturmakta olduğu belirtilmiştir.¹⁰⁷

Birçok olumsuzluklara rağmen batıda yerel yönetimler bir "sivil toplum" kurumu olarak kabul edilip, demokrasinin işleyişinde önemli bir aktör olarak görülen bir batı anlayışının varlığının yanında;¹⁰⁸ Türkiye'de tek parti dönemindeki merkeziyetçi otoriter siyasal sistemin devleti her açıdan güçlendirerek sivil toplumu zayıflattığı bir anlayış hakimdir. Bu dönemde siyasete getirilen sınırlamaların, siyasal örgütlenmelere zorluklar çıkarılmasının ve hukuk devleti anlayışının tam olarak yerine getirilememesinin siyasal toplumu ve sistemi güçlendirirken sivil toplumu tamamen zayıflattığı belirtilmektedir.¹⁰⁹

1960 darbesi ve 1961 anayasası ile yeniden oluşturulan demokratik düzen ve bu doğrultuda yapılan düzenlemelerin yeni toplumsal yapı içerisinde değişik görünümleri meydana gelmiştir. Yayın alanındaki ve üniversiteler gibi çeşitli kurumlar özerk hale getirilerek yürütme erkinin belirli alanlarda yetkilerinin azaltılmasına ve denetlenmesine çalışılmıştır. Bu aynı zamanda devlet ile sivil

¹⁰⁶ Durgun, Ş. (2005), *Modernleşme Demokrasi İslam*, Ankara: Alter Yayınevi, s. 66.

¹⁰⁷ Çaha, Ö. (2012), s. 227.

¹⁰⁸ Görmez, K. (1997), *Yerel Demokrasi ve Türkiye*, Ankara: Vadi Yayınları, s. 12.

¹⁰⁹ Dursun, D. (1996), s. 242.

toplum arasındaki dengenin sağlanması ve daha da geliştirilmesi için sosyal alanda önemli kolaylık sağlayacak bir gelişme olarak öne çıkmaktadır. Bunun sonucunda sosyal yapılar geniş bir hareket alanına sahip örgütlenme için önemli bir özgür ortama kavuşmuşlardır.¹¹⁰

1980'deki siyasal sistemdeki sıkıntılar ile birlikte 1983'te demokratik siyasal hayata yeniden dönülmesiyle birlikte liberal görüşün ileri sürdüğü değerlere karşı ilgi önemli bir şekilde artmış ve sivil toplum kuruluşları önemli bir şekilde vurgulanmaya başlanmıştır. 1980'li yıllardan itibaren, modernleşme, ulusal kimlik, ulusal dayanışma gibi sorunlardan daha çok hava kirliliği, sağlık, insan hakları, dini haklar, etnik haklar ve kadın hakları gibi daha farklı alanlarda tartışmaların yaşanıyor olması önemli bir nokta olarak dikkat çekmektedir. Bu kavramların önemli bir kısmı temelde devlet düzeyinde değil, toplum katında ve toplumsal gruplar aracılığıyla gündeme gelen konular olduğu belirtilmiştir.¹¹¹

Sivil toplumun anlayışının gelişiminde en önemli etken olarak, 1995 yılında siyasal partiler, sendikalar, dernekler, vakıflar, meslek odaları ve kooperatifler gibi sivil toplum kuruluşları arasında ilişkileri ve birbirleri ile işbirliği yapmalarını yasaklayan anayasanın ilgili maddelerinin kaldırılması ifade edilmiştir.¹¹²

Osmanlı'da olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de devlet karşısında her ne kadar özel mülkiyet, bireysel haklar gibi ayrıcalıklar bireyler tarafından elde edilmiş olsa da egemen güç karşısında zayıf kalmıştır. Bu durumun devlet seçkinlerinin istediği bir sonuç olduğu bilinmektedir. Bunun nedeni ise yapılmaya çalışılan reformların ya da istenilen değişikliklerin hep devlet eksenli yapılmış olması, sosyal yapının egemen güç tarafından şekillendirilen bu yapıya uymaya zorlanmasıdır. Devletin topluma baskın olarak dayattığı normların Osmanlı'da olduğu gibi toplumsal hareketlilik araçları olmaktan daha çok toplumun devlet aracılığıyla etkili bir şekilde denetlenmesini sağlayan önemli araçlar olarak görülmüş olduğu ifade edilmiştir.¹¹³

¹¹⁰ Kalaycıoğlu, E. (1998), *Sivil Toplum ve Neopatrimonyal Siyaset*, (Der: E Fuat Keyman, A. Yaşar Sarıbay), Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam, Ankara: Vadi Yayınları, s. 119.

¹¹¹ Çaha, Ö. (2012), s. 253-254.

¹¹² Özbudun, E. (1999), *Türkiye'de Sivil Toplum ve Demokratik Konsolidasyon*, (Ed: Elisabeth Özdalga ve Sune Persson), *Sivil Toplum Demokrasi ve İslam Dünyası*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 114.

¹¹³ Durgun, Ş. (2005), s. 66.

2.4. SİVİL TOPLUM, DEVLET VE DEMOKRASİ

2.4.1. Sivil Toplum ve Devlet

Devletin sınırlandırılabilir ve denetlenebilir bir yapı olduğuna yönelik görüşler, toplumların siyasal ve sosyal düşünsel anlayışlarındaki farklılıklara göre değişiklik gösterebilmektedir. Devleti, topluma egemen olan, sahibi gibi davranan, belirleyici bir güç merkezi olarak gören toplumlarda devlet, toplumu her açıdan kendisine bağımlı hale getirmiş ve her zaman toplumun üstünde bir güç olarak varlığını sürdürmüştür. Toplumsal denetim için gerekli kaynağa sahip olmayan kesimler için devlet var olmanın esas koşulunu oluşturmaktadır. Bunun dışında devleti sınırlandırılabilir, denetlenebilir bir örgüt ve toplumsal ihtiyaçları karşılama amacını taşıyan bir araç olarak gören toplumlar için devlet olası bir gerilim kaynağı olarak görülmektedir. Kendisine verilen tüm görevleri yerine getirip getirmediğine bakılmaksızın her zaman toplum ve devlet arasında yetki sınırı sorunu ortaya çıkmaktadır. Devlet karşısında özgür bir kamusal alanın meydana gelmesinde mücadeleler vermiş toplumlar, sivil toplum geleneğini hayata geçirmiş toplumlar olarak kabul edilirler. Bu mücadelenin meydana gelmediği toplumlarda sivil toplum anlayışının meydana geleceğini ifade etmenin doğru olmayacağı belirtilmiştir. Bunun nedeni ise devlet örgütünün yapısında her zaman yönetenle yönetilen arasında bir ilişkinin ve etkileşimin var olmasıdır. Farklı toplumsal yapılarda sivil toplumun farklı görevler görmesi ve toplumsal zihniyete bağlı olarak farklı görevler yerine getirmiş olması, sivil toplumun demokratikleşmede belirleyici bir unsur olabileceğini ortaya koymaktadır.¹¹⁴

Burjuva olgusu, sivil toplum devlet ilişkisindeki önemli noktalardan birini oluşturan bir yapı olarak dikkat çekmektedir. Batıdaki coğrafi keşifler ve sanayi devriminden sonra ortaya çıkan ve gelişen ticari ilişkiler, sosyal, siyasal, ekonomik alandaki büyük değişim ve dönüşüme liderlik eden burjuva sınıfının oluşmasına ve önemli bir güç olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Burjuva sınıfı bu dönüştürücü etkisini sivil toplum ve devlet arasında ilişkinin yeniden şekillenmesi ile göstermeye başlamıştır. Burjuvazi ile krallık ve derebeylik gibi klasik devlet unsurları arasındaki mücadeleler sonucunda klasik devletlerin yerini ulus devletler almaya başlamıştır. Bu süreçte burjuva sınıfının sivil toplumunun temsilcisi olduğu ya da

¹¹⁴Caniklioğlu, M. D. (2007), s. 36-37.

kendi çıkarları için sivil toplumu kullandığı ifade edilmiştir. Devlet ile sivil toplum arasındaki güç dengesinin sivil toplum yapısına doğru kaymasının en büyük nedeni burjuva yapısının sivil toplumun bir temsilcisi olarak kabul edilmesi ve bu doğrultuda çalışması olduğu kabul edilmektedir.¹¹⁵

Modern dünyada sivil toplum ve devlet kavramları arasındaki sınırlar tam olarak belirlenmemiş, birinin diğerinin ötekisi olan iki alan olduğu ifade edilmiştir. Devletin aleyhine sivil toplumun lehine yeni anlayışlar meydana gelirken politik ile apolitik olanlar birbirinden ayrılmamakta, sivil toplumun sadece devletin egemenlik gücü aracılığıyla gerçekleştirilecek politik düzenlemelerden uzak tutulmak istendiği ifade edilmektedir. Bostancı, *“devletin diğer parçasını oluşturan sivil alan yine özünde siyasal bir özellik bünyesinde barındıracak, farklı akımlardan gruplar, cemaatler, kendi mahremiyetine kapanmış kesimler yine fikir ve eylemlerinde birbirleriyle çelişen, çatışan, uzlaşan ya da ilgisizleşen politik dillerle konuşacaklar, ancak özgül bir meşruiyete dayanarak ve örgütlenmiş iktidarı kullanarak diğerleri üzerinde tahakküm oluşturamayacaklar”* diyerek sivil toplum ve devlet ilişkisini açıklamıştır.¹¹⁶

Devlet ile sivil toplum arasındaki klasik sınırların ortadan kalkmasına neden olan en önemli etken modern toplum sonrası ortaya çıkan, diğer bir ifade ile post modern dönemde meydana gelen ekonomik ve siyasal gelişmelerdir. Sivil toplum ile devlet arasındaki sınırların ortadan kalkmasında en önemli etkenlerden biri ise daha önce devlet tarafından gerçekleştirilen sosyal, ekonomik, kültürel faaliyetlerin artık sivil toplum tarafından yerine getiriliyor olmasından kaynaklanmaktadır. Örgütsel olarak kendi kendine yetebilen sivil toplum kuruluşları siyasal faaliyetlere katılarak siyasal etki etme imkânına kavuşmuş olmaktadır. Bu durum klasik modern dönemdeki sivil toplum-devlet arasındaki sınırların yeniden değerlendirilmesini zorunlu hale getirmiştir.¹¹⁷

Türköne, güçlü bir devlete sahip olmanın sivil toplumsuz mümkün olamayacağını; yolsuzlukları, suiistimalleri engellemek için sivil toplumun siyasal mekanizmaları denetlemesinin şart olduğunu, ekonomik krizleri aşmak ve refah bir

¹¹⁵ Tuncel, G. (2011), *Sivil Toplum Ve Devlet*, İstanbul: Bilsam Yayınlar, s. 69.

¹¹⁶ Bostancı, N. (1997), Sivil Toplum, Devlet ve Türkiye, *Yeni Türkiye Dergisi Sivil Toplum Özel Sayısı*, 3 (18), s. 183.

¹¹⁷ Tuncel, G. (2011), s. 70-71.

hayata sahip toplum yaratmak için ekonomi üzerinde devletin değil asıl sahiplerinin yani sivil toplumun egemen olması gerektiğini, toplumun dayanışma duygularının devletin üzerindeki gereksiz yükleri kaldıracak güçte olduğunu ve son olarak siyasal alandaki meşruiyet krizini ancak sivil toplum ile çözülebileceğini vurgulamaktadır.¹¹⁸

Sivil toplum temel olarak devletin toplum üzerindeki sınırsız egemenlik gücünü sınırlandırmayı amaçlamakta ve toplumsal yapının farklı alanlarında örgütlenen cemaatlerin birlikte yaşayabileceği bir çoğulculuğa kavuşabilmesini hedeflemektedir. Diğer bir ifade ile sivil toplum, *“siyasetin klasik sorunu olan devletle toplum arasında meydana gelen temsiliyetin sürekliliğine karşı devleti büyük ölçüde küçültüp yetkilerini belirli yapılara bırakan ve bu doğrultuda bu istikrarı toplumsal alanı bir bütün olarak kendi öz-insiyatifinde arayan tahayyül”* olduğu ifade edilmiştir.¹¹⁹

2.4.2. Sivil Toplum ve Demokrasi

Demokrasi, halk tarafından seçilen yöneticiler aracılığıyla halkın kendi kendini yönetmesi olarak ifade edilebilir. Ancak halkın yöneticileri seçtikten sonra kendi çıkarı ve toplumun çıkarı ile ilgili herhangi bir karara yönelik siyasal bir eylemde bulunmaması ya da yönetimin toplumsal sorunlara karşı seyirci kalması istenilen demokrasi değildir. Gerçek demokrasi, halkın egemenliğinin ön planda olduğu ve bunun sürekli olduğu bir yönetim şeklidir. Halkın doğrudan kendisi ya da örgütler aracılığıyla bir denetim mekanizması oluşturması demokrasi için önemli bir gerekliliktir.¹²⁰

Günümüz yönetim anlayışında, çoğulcu ve katılımcı demokrasi genel kabul gören bir rejim olarak birçok toplum tarafından benimsenmekte ve halkın katılımı olmadan demokratik anlayışın tam olarak gerçekleşmeyeceği kabul edilmektedir. Demokrasilerde katılımın sağlanmasına yönelik ise dernek, vakıf, sendika, mesleki kuruluşlar gibi sivil toplum örgütlerine önemli görevler düşmektedir. Sivil toplum kuruluşları bir anlamda demokrasi kültürünün seviyesini yükselten ve bunun yanında demokrasinin gerekleri ölçütünde bir araya gelen gruplardır. Bu iki farklı

¹¹⁸ Türköne, M. (2005), Devletli Sivil Toplum, *Sivil Toplum Ve Demokrasi* (Ed: Lütfi Sunar), İstanbul: Kaknüs Yayınları, s. 97-98.

¹¹⁹ Bostancı, N. (1997), s. 185.

¹²⁰ Öztekin, A. (2011), s. 61.

oluşum aynı doğrultuda karşılıklı etkileşim ve iletişim halinde bulunan yapılardır. Bu tanımı biraz daha netleştirmek gerekirse bir ülkede ne kadar demokrasi anlayışı geliştirilirse sivil toplum anlayışı da aynı seviyede değer kazanacaktır. Diğer açıdan sivil toplum anlayışının yaygın, gelişmiş ve etkin olması, gerek demokratikleşme süreci gerekse demokrasi anlayışına olumlu yönde katkı sağlayacaktır.¹²¹

“Demokratikleşme” ve “sivil toplum”, gönüllülük, özerklik, siyasal sisteme girdiler sağlama, kendi desteğine sahip olma, siyasal liderlerin yetişmesine olanak sağlama, siyasal iktidarı sınırlandırmada bir rol oynama ve gerektiğinde siyasal iktidarın egemen güç olmasına katkıda bulunma gibi noktalarda birbirleri ile ortak alanlarda buluşmaktadırlar. Karadağ, bunun dışında güçlü bir sivil toplum yapısının demokrasinin gelişmesine ve yerleşmesine birçok yönden olumlu etkileyeceğini belirtmiştir. Bu olumlu yönleri ile sivil toplum devletin egemenlik yetkilerini sınırlayan siyasal, ekonomik, ahlaki ve kültürel varlıkların temelini meydana getiren değişik yapıları içinde barındırmaktadır. Bu çok çeşitlilik, siyasi otoritenin küçük bir yapının eline geçmesini engelleyerek aktif bir sivil toplum anlayışının, siyasal partilerin katılımcı nitelikteki siyasal katılım taleplerine destek verecek bir anlayışın oluşmasını, sivil toplumun devlet yönetiminde devamlılık sağlayacağı ve yurttaşlara daha iyi seçenekler sunarak toplumsal refah için gerekli şartların oluşmasını sağlayacağı ifade edilmektedir.¹²²

Etkin ve varlığını devam ettirebilir olan bir sivil toplum, demokratikleşme sürecine ve bu sürecin devlet-toplum ilişkilerinde belirli bir denge olarak bulunup bu sürecin derinleşmesinde önemli olabilecek bir etkiye sahiptir. Demokratikleşme için önemli bir oluşum ve aktör olarak kabul edilmeye başlanan sivil toplum anlayışının gelişmesi, toplum tarafından benimsenmesi yaygın sistemler içinde dikkat çeken önemli bir diğer noktadır. Günümüzde önemli olan nokta ise sivil toplum anlayışının demokrasi için etkili bir aktör konumuna gelmesi ve bu konumda varlığını devam ettirmesidir.¹²³

¹²¹ Yıldırım, İ. (2004), *Demokrasi, Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim* (Birinci Basım), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 113-115.

¹²² Karadağ, A. (2005), s. 70-71.

¹²³ Keyman, E. F. (2006), *Türkiye’de Sivil Toplum Serüveni İmkânsızlıklar İçinde Bir Vaha*, Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, s. 30.

Sivil toplumda tek başına belli grupların toplum menfaatlerinin tümünü temsil etme hakkına sahip bir yapı olarak kabul edilmemesi bireylerin, grupların ve toplulukların haklarının bir güvencesi olarak görülmektedir. Siyasal özgürlükler, birey merkeze alınarak belirlenir ise sivil toplum yapılarının birbirlerine karşı sağlayacakları görece siyasal özgürlükleri ister istemez uyum merkezli değil çatışma merkezli bir anlayışın hakim olmasına neden olacaktır. Cemaatlerin kendi içerisinde uyumlu ve kendi amaçları için uyumlu olmayı hedefleyen yapısı itibariyle bir bütün adına davranmaya eğilimi daha fazladır. Birey ise özgürlüğü merkeze koyan ve onu her şart altında uyumu reddederek gerçekleştirmeye yönelik özelliklere sahip bir varlık olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle sivil toplumun demokrasinin en önemli ve etkili unsuru olduğunun kabul edilmesi, siyasal özgürlüklerin bireysel temelde gerçekleşme olasılığının bulunmasıyla ve uyumu, çoğunluğu ve farklılığı kabul etmeyen grup iktidarına karşı siyasal mücadeleye yönelmesiyle mümkün olacaktır.¹²⁴

Devletin ekonomi üzerindeki yerini belirleme, devleti etkin ve verimli bir yönetsel araç olarak yeniden oluşturma ve en azından görünürde demokrasi ile sürdürülebilir ekonomik büyümeyi birbirleriyle ilintili bir şekilde görme, güven veren bir ekonomi programının sivil toplumu tüm bu süreçlerin önemli bir oyuncusu olarak görülmesi durumunda gerçekleştirebileceği ifade edilmiştir. Keyman, sivil toplum - demokrasi ilişkisini Türkiye genelinde yorumlayarak sivil toplum ve demokrasi arasındaki ilişkide sivil toplumun sadece etkinlik-verimlilik-şeffaflık-sorumluluk ekseninde devletin yeniden düzenlenmesi, güvenilir, verimli toplum idaresinin ve demokratik anlayışın önemli bir parçası değil aynı zamanda güçlü ekonomik hedeflerin siyasi ve toplumsal aktörler tarafından onaylanmasına ve bunlar tarafından desteklenmesine önemli katkı sağlayan bir unsur olarak kabul edildiğini belirtmiştir.¹²⁵

Sivil toplum ve demokrasi “toplumsal beklentilerin” gerçekleşmesi için gerekli şartların oluşmasına olanak veren olgulardır. Bu durumda hedeflerin gerçekleşmesi için durmadan hareket etmek ve bu doğrultuda çaba göstermek gerekmektedir. Demokrasi ve sivil toplum, bu çabaların grupların ya da bireylerin birbirlerini ortadan

¹²⁴ Sarıbay, A. Y. (1998), s. 93.

¹²⁵ Keyman, E. F. (2006), s. 31.

kaldırma amacı taşıyan ya da birbirlerini sınırlandıran değil aksine birbirlerini geliştiren veya daha geniş ifade ile zenginleştiren şartların oluşmasını sağlayacak koşulları beraberinde bulundurdıkları için gereklidir. Bu nedenle sivil toplum kavramı günümüzde siyasi iktidarın otoritesinden kurtulabilmiş ve kendi düzenini meydana getirebilmiş toplum yapısı anlamında kullanılmaktadır.¹²⁶

2.5. SİVİL TOPLUM KURULUŞLAR

2.5.1. Sivil Toplum Kuruluşları Kavramı

Sivil Toplum Kuruluşları, günümüze kadar cemaat, cemiyet, tarikat, lonca ve vakıf tanımları kullanılarak kavramları kullanılarak açıklanmaya çalışılmış olmasına rağmen, batı literatüründe “Sivil Toplum Örgütleri” (*Civil Society Organization-CSO*), “Devlet Dışı Örgütler” (*Non-Governmental Organization-NGO*), bunların uluslararası faaliyet gösteren türleri olarak “Uluslararası Devlet Dışı Örgütler” (*International Non-Governmental Organization-INGO*), “Sosyal Hareketler” (*Social Movements-SMO*) gibi değişik isimlerle ifade edilmiştir.¹²⁷ Türkiye’de siyasal yapının dışında faaliyet gösteren örgütlü oluşumları ifade etmek için genellikle üç değişik terim kullanılmaktadır. “Sivil Toplum Kuruluşları”, “Hükümet Dışı Kuruluşlar”, “Üçüncü Sektör Kuruluşları” sivil toplum anlayışı içinde bu örgütler için kullanılan kavramlardır. Bu çalışmanın başlığını oluşturmasından dolayı “Sivil Toplum Kuruluşları” veya kısaca STK’lar kavramları kullanılacaktır.¹²⁸

Sivil toplum alanında faaliyet gösteren ve idarenin, diğer bir ifade ile kamu otoritesinin bir parçası olmayan, her türlü örgütlenmeyi ifade etmek için sivil toplum kuruluşları kavramı kullanılmaktadır. Sivil toplum kuruluşları resmi olarak belirli normlara uyan yapılardır ve ortak amaç etrafında bir araya gelen ve herhangi bir şekilde doğrudan kendilerine menfaat sağlamayan yapılar olarak ifade edilebilir.¹²⁹ Bu kuruluşlar siyasal erki kontrol altına alarak toplumun diğer kesimleri üzerinde egemenlik kurmayı amaçlayan bir anlayış olarak değil, devletin gerekliliği bilincinin

¹²⁶ Kuzu, B. (1992), Demokrasi, Resmi İdeoloji, Sivil Toplum, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 47 (1), s. 361.

¹²⁷ Yatkın, A. (2008), Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları: Güçlü Sivil Toplum Kuruluşları, *Avrupa Birliği Üyesi Türkiye, Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, s. 31.

¹²⁸ Gönel, A. ve Acılar, H. (1998), *Önde Gelen STK’lar*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarihi Vakfı Yayınları, s. 56.

¹²⁹ Yıldırım, İ. (2004), s. 51-52.

yanında iktidar ile araya mesafe koyarak ve ona karşı muhalif bir hareket tarzını benimseyerek faaliyetlerde bulunmayı hedeflemektedir.¹³⁰

Bireylerin çeşitli isteklerini yerine getirebilmek amacıyla fırsatlar oluşturan bir demokrasi anlayışı, aynı zamanda bireylere küçük kamusal hareket alanları meydana getirerek, bu alanlarda topluma yönelik mal ve hizmetler meydana getirme konusunda ortak hareket etme olanakları da oluşturmuş olmaktadır. Demokratik özellikler taşıyan bu kamu alanları, sivil toplum kuruluşları ve onların faaliyet alanları olarak ifade edilmektedir. Bu kuruluşlar, bireyleri kamusal bir aktör haline getirerek hem topluma faydalı faaliyetlerde bulunmalarına hem de bundan toplumsal bir hareketlilik elde ederek, yaşamlarına belli bir amaç katarak belirli hedefler doğrultusunda yaşanılması amacını taşımaktadır.¹³¹

Çaha'ya göre sivil toplum kuruluşları *“herhangi bir zorlama olmaksızın, kendi aralarında anlaşarak oluşturulan ortak yaşamın tanımıdır.”* Bu ortak yaşam alanı sivil toplum kuruluşlarının en temel unsurunu oluşturmaktadır. Bu temel bileşen etrafında meydana gelen ve birleşen toplumsal gruplar, her türlü amaç için örgütlenebilme özelliğine sahiptir. Oluşan toplumsal örgütlenmelerle devlet arasındaki ilişkiler yasal düzenlemelere göre şekillenmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının temel örgütlenme amacı ise bireylerin ve toplumun menfaatlerini korumaktır.¹³²

Tunçay ise sivil toplum kuruluşlarını *“merkezi ya da yerel yönetimin denetimine tabii olmayan, gönüllülük esasına bağlı dernekler, vakıflar, siyasi partiler, spor kulüpleri, sendikalar, meslek odaları gibi organizasyonlar”* olarak açıklanabileceğini ifade etmiştir. Bunların dışında ise Baroların, Tabip ve Mimar-Mühendis Odalarının bir mesleğin yerine getirilmesi amacıyla üyelik zorunluluğu bulunan yapılar olmasından dolayı tam gönüllü nitelikte olmadıkları ve tam olarak sivil toplum kuruluşu niteliklerine sahip olmadıklarına yönelik tartışmaların var olduğu ifade edilmiştir. Siyasi Partiler ise iktidarı elinde bulundurmadıkları sürece sivil toplum kuruluşu olarak kabul edilmektedirler.¹³³

¹³⁰ Türköne, M. (2005), s. 365.

¹³¹ Tekeli, İ. (2003), Siyasal Toplum ile Sivil Toplum Arasında Yerini Belirlemekte Olan Yerel Yönetimler, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 12(2), s. 10.

¹³² Çaha, Ö. (2003), Bir Kez Daha Sivil Toplum Üzerine, *Sivil Toplum Dergisi*, 1 (1), s. 24.

¹³³ Tunçay, M. (2003), Sivil Toplum Kuruluşları İle İlgili Kavramlar, *Sivil Toplum Dergisi*, 1 (1), İstanbul, s. 10.

Sivil toplum kuruluşları, kendi hareket alanlarını kendi oluşturan veya siyasi otorite tarafından düzenlenmeyen toplumsal ilişkiler bütünü olarak ifade edilmesinin yanında demokratikleşme, insan hakları, siyasal, toplumsal ve kültürel çoğulculuk, yönetime ve karar alma sürecine katılım, iktidar paylaşımı gibi kavramları da bünyesinde barındıran yapılar olarak dikkat çekmektedir. Karar alma mekanizmalarına katılımın bir parçası olarak baskı gruplarının oluşum amaçları ise siyasal iktidarı, kendi üyelerinin çıkarları ile kamu çıkarının birbirleri ile örtüştüğüne yönelik karar alıcılar üzerinde etkili olarak siyasal kararların bu doğrultuda şekillenmesini sağlamaktır.¹³⁴

2.5.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Özellikleri

Günümüzde “Hükümet Dışı Kuruluşlar” olarak da ifade edilen sivil toplum kuruluşları ile ilgili iki önemli yaklaşım bulunmaktadır: Birincisi hükümet dışı olmaları, ikincisi ise örgütsel bir yapıya sahip olmalarıdır.¹³⁵ Sivil toplum kuruluşlarının örgütlü bir oluşum olması, kamu erkine karşı koyabilen bir birliktelik ruhunun da ön plana çıkmasına neden olmaktadır. Ulaşımındaki ve teknolojideki ilerlemeler sayesinde herhangi bir ülkedeki ya da bölgedeki bir problem hızlı bir şekilde sivil toplum kuruluşları tarafından kamuoyuna iletebilme ve gerekli durumlarda kampanyalar düzenleme gücüne sahip olunması, belirli bir alanda uzmanlaşmış fakat sınırlı sayıda çalışan ve sınırlı kaynaklar kullanarak hedeflerine ulaşma olanakları genel olarak sivil toplum kuruluşlarının önemli özellikleri olarak ön plana çıkmaktadır.¹³⁶

Sivil toplum kuruluşları, gönüllü olarak bir araya gelmiş bireyler tarafından oluşturulan, faaliyetlerini dışardan destek almadan ve devletten bağımsız bir şekilde varlığını sürdürebilen, paylaşılan ortak değerleri olan hukuki bir düzen içinde işleyen örgütlü sosyal yaşam alanı olarak ifade edilmektedir. Bu tanımdan yola çıkarak sivil toplum kuruluşları *“özgürlüğü, kamusal alanda çoğulculuğu ve farklılığı beraberinde getiren; amaç ve çıkarlarını baskı altında olmadan belirleyerek onları savunmak için harekete geçen”* yapılar olması bu kuruluşların önemli özelliklerini oluşturmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, siyasi partiler ile işbirliği yapabilmekte ve onlardan sorunlar ile ilgili destek alabilmektedirler. Ancak bu örgütlerin siyasi partilerin güdümünde

¹³⁴ Doğan, İ. (2002), *Özgürlükçü ve Totaliter Düşünce Geleneğinde Sivil Toplum* (Birinci Baskı), İstanbul: Alfa yayıncılık, s. 239.

¹³⁵ Çaha, Ö. (2003), s. 23.

¹³⁶ Sancar, M. (2000), *Global Sivil Toplum Mu?*, Birikim, Sayı:130, s. 25.

olmaması, siyasi partiler ile bütünleşmemesi diğer bir ifade ile bir siyasi örgütün yan kuruluşu olarak algılanmaması çok önemli bir noktadır.¹³⁷

İlhan Tekeli, sivil toplum kuruluşlarının belirli özelliklerinin olduğunu ve bu sayede farklılık meydana getirdiklerini ifade etmiştir. Bu özelliklerden birincisinin gönüllülük ve özel alandan fedakârlık yapılması olduğunu ifade etmiştir. Bunun nedeni ise sivil toplum kuruluşlarına üye olmaya kimsenin zorlanamayacağından kaynaklanmaktadır. Bu kuruluşlar içinde bulunanlar ister zaman açısından olsun ister maddi açıdan belirli şeylerden vazgeçerek; diğer bir ifade ile sahip oldukları kaynaklardan bazılarını belirledikleri amaçlar için feda ederek bazı örgütlere girmesi önemli bir gerekliliktir. İkinci olarak, bu yapıların temel amaçlarını topluma katkıda bulunmak olduğunun netleştirilmesidir. Yapılan çalışmalar ile topluma bir katkı sağlanırken; bu çalışmalar yapılırken iktidar olma ya da siyasi güç elde etme çabası içinde olunmaması da önemli bir ölçüttür. İktidar amacı olmaması nedeniyle bu yapılar kendi içinde çatışmaya girmemektedirler. Üçüncü olarak sivil toplum kuruluşlarının belli bir alanda uzmanlaşmış olması gerektiği bu kuruluşların önemli bir özelliği olarak ifade edilmektedir. Bu özellik de iktidar gücü oluşturmayı amaçlamayan, çatışmalı bir alan oluşmasının önüne geçecektir. Dördüncü olarak, sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanlarında hiyerarşik yapılar oluşturmak için bir nedenin bulunmaması ve kuracakları ilişkilerin yatay olması bu yapıların bir diğer önemli özelliğidir.¹³⁸

Katılımcı demokrasilerde bireyin tek başına bir aktör olma ya da kendine yeni yaşam alanı oluşturabilmesi, bireyin tek başına yapabileceği bir durum değildir. Birey, yönetimden taleplerini yerine getirmesi için bir araya gelerek isteklerini elde etme ihtimalini artırabileceği organizasyonlara katılabilmelidir. Bu durum toplumsal aktör olan sivil toplum kuruluşlarının ortaya çıkmasını sağlayan önemli bir faktördür. Katılımcı demokrasi ile sivil toplum kuruluşları bireylere, siyasi partilere üye olmadan kamusal bir aktör olma ve yaşamına yeni hedefler koyabilme yolunu açmaktadır. Bireyler bu şekildeki örgütlenmeler içinde yer alarak yeni sosyal çevrelere girecek,

¹³⁷Yılmaz, A. (2001), *Çağdaş Siyasal Akımlar: Modern Demokraside Yeni Arayışlar*, Ankara: Vadi Yayınları, s. 321-322.

¹³⁸ Tekeli, İ. (2012), *Türkiye İçin STK'lar ve Katılımcı Demokrasi Yazıları* (Birinci Baskı), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları s. 29-30.

böylece kendisine ihtiyaç duyulduğu ve çevresine yararlı olduğu düşüncesi ile hem toplumla birlik olma bilincini arttırabilecek hem de saygınlık elde edebilecektir.¹³⁹

Sivil toplum kuruluşları yaptıkları faaliyetler sonucunda ticari kar amacı taşımamaları gerekmektedir. Böyle bir amacın bulunmaması Sivil toplum kuruluşlarının hiçbir ticari faaliyetlerde bulunmayacakları anlamına gelmeyeceği ifade edilmiştir. Ticari kar amacının olmamasının hayata geçirilecek etkinlik veya faaliyetlerde herhangi bir maddi gelirin beklenilmeyeceği anlamına gelmeyeceği belirtilmiştir. Bunun yanında Sivil toplum kuruluşları etkinlik veya faaliyetlerini hayata geçirmek için maddi kazanç getiren yollara başvurabilirler. Sivil toplum kuruluşları elde ettikleri gelirleri kurumun kuruluş amacına uygun olarak toplumsal faaliyetlerde kullanmaları gerekmektedir.¹⁴⁰

2.5.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının İşlevleri

2.5.3.1. Demokratik İşlevi

Sivil toplumun en önemli işlevi, demokrasi anlayışının gelişmesi, yerleşmesi ve pekiştirilmesinin yerine getirilmesi olarak görülmektedir. Demokrasinin tabandan tavana doğru yaygınlaşması, politik kadroların gelişmesi, siyasal partilere sosyal bir taban meydan getirmesi ve devlet üzerinde sınırlayıcı bir araç rolünün oynanması gibi konularda sivil toplum kuruluşları çok önemli bir role sahiptir. Aynı zamanda demokrasiyle ilişkisi açısından başka bir önemli işlevi de devleti soyut bir varlık olmaktan çıkarmasıdır.¹⁴¹

Demokrasi ve sivil toplum örgütleri, biri diğ erinin sonucu ve birbirleri ile önemli bağları olan olgulardır. Eğer bir ülkede demokrasi gelişmiş ve yerleşmiş ise örgütlenme özgürlüğünün de gelişmiş ve bu durum, toplum içerisinde sivil toplum örgütlerinin varlığını sürdürmekte olduğunu göstermektedir. Sivil toplum örgütleri gelişmiş ve demokrasi için yeterli seviyede baskın olma konumuna gelmiş ise demokrasinin de en güçlü dayanaklarından birini bulmuş olduğu söylenebilir.¹⁴²

¹³⁹ Tekeli, İ. (2012), s. 51.

¹⁴⁰ Özden, K. (2008), Sivil Toplum ve Sivil Toplum Kuruluşları, *Sivil Toplum Kuruluşlarında Yönetim*, (Ed: Ali Coşkun), Ankara: Seçkin Yayınları, s. 19.

¹⁴¹ Yıldırım, İ. (2004), s. 60.

¹⁴² Simmons, P. J. (1998), Learning to Live with NGOs, *Foreign Policy*, No 112, Autumn, pp. 83.

Sivil toplum anlayışının gelişmesiyle devlet; ulaşılmaz, sorgulanmaz ve denetlenemez bir otorite olmaktan çıkarak; eleştirilebilir, sorgulanabilir, gerektiğinde sivil yapılar tarafından yönlendirilebilir bir örgüt ve hizmet edici birim haline gelmektedir. Devletin soyut bir varlık olmaktan çıkarılarak somutlaştırılması da sivil özgürlüklerin ön koşulunu oluşturmaktadır.¹⁴³

Sivil toplum kuruluşlarının en temel işlevlerinin siyasal iktidarı denetleme, siyasal katılımı sağlama, farklı bakış açılarının ortaya konulması, demokratik tutumların geliştirilmesini sağlama, çıkar ve taleplerin yeniden şekillendirilmesi, yeni siyasal liderlerin yetiştirilmesi, eğitilmesi, oluşturduğu iletişim yolları aracılığıyla yeni görüşlerin yayılmasını sağlama, azınlıklar, kadın hareketleri gibi yeni sorunlarda söz sahibi olunmasını sağlama, siyasal partilerin demokratikleştirilmesi, bilgiyi toplumun geniş kesimlerine ulaştırılmasını sağlama ve hem yerel hem de ulusal ölçekte olmak üzere siyasal otoritelerin halka karşı sorumluluğunu arttırmak olduğu belirtilmiştir.¹⁴⁴

2.5.3.2. Siyasal Etki ve Katılım

Yıldırım, Taylor'un sivil toplum kuruluşlarının en önemli görevinin siyasi iktidara etki etmek, siyasi iktidarın sahip olduğu aşırı gücü parçalayarak adem-i merkezi hale getirmek, bireyleri kamu gücünün baskısına karşı korumak ve böylece despotizme karşı kalkan oluşturmak olduğunu belirtmiştir. Ayrıca siyasal bilinci artırma amacı taşıyan Sivil toplum kuruluşlarının değişik fikirleri dile getirme işlevlerinin çeşitli grupların siyasal yapıdan yabancılaşmalarını önleyen önemli bir fonksiyon taşıdığı belirtilmiştir. Bunun sonucu olarak yabancılaşmayan bireylerin siyasal katılımının sağlanması ile siyasette kendilerini daha özgür ifade edeceği ve bu şekilde siyasi istikrarın sağlanmasına yönelik gerekli olan şartların meydana gelmiş olabileceği ifade edilmiştir.¹⁴⁵

Sivil toplum kuruluşlarının yürütme faaliyetlerine yönelik işlevleri yasama alanında yerine getirmiş oldukları faaliyetleri ile örtüşmektedir. Ancak bu alandaki işlevlerini yerine getirirken sadece yasamayı oluşturan milletvekilleri ile değil

¹⁴³ Çaha, Ö. (2012), s. 68

¹⁴⁴ Diamond, L. (1994), "Rethinking Civil Society Toward Democratic Consolidation", *Journal Of Democracy*, Vol.5, No.3, July, pp 7-12 (akt: PELENK, Aybike (2010), *Güven Kavramı: Sivil Toplum Örgütleri, Medya, Hükümet Ve Ticari Kuruluşlara Yönelik Ampirik Bir Araştırma*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler Ve Tanıtım Anabilim Dalı Doktora Tezi, s. 98)

¹⁴⁵ Yıldırım, İ. (2004), s. 76.

yürütme ile de iletişim halinde olmaktadırlar. Kanunların uygulamasında ve hükümet politikalarının hayata geçirilmesinde sivil toplum kuruluşları ara katman işlevi görmektedir. Hükümet politikaları veya kanunların uygulaması sürecinde sivil toplum kuruluşlarından destek alınması, bu uygulamaların toplum tarafından daha kolay benimsenmesine olanak sağlayacaktır. Ancak bunun tersi durumda, yani Sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapılmaması durumunda ise bu politikalar veya uygulamalar sivil toplum kuruluşlarının muhalefeti ile karşılaşarak uygulama olanağı bulamayacak ve sorunlar ortaya çıkacaktır.¹⁴⁶

Çoğulcu bir siyasi anlayışa sahip demokratik sistemlerde birleştirici, aracılık yapma, unsurlar arasında bağlantı kurma gibi özelliklere sahip sivil toplum kuruluşları, toplum menfaatlerini temsil ederek, dağınık ve net olmayan talepleri birleştirip, netleştirerek etkin bir biçimde siyasal iktidara ulaştırmada önemli görevler üstlenmektedir. Böylece siyasal karar alıcılara karar almada kolaylık sağlayarak iktidarı elinde bulunduranların daha isabetli karar almalarını sağlamaktadır. Halkın taleplerini siyasal iktidara ulaştıran bu gönüllü kuruluşlar zamanla birer baskı grubu olarak demokratik denetim işlevini de yerine getirmekte oldukları ifade edilmiştir.¹⁴⁷

Demokrasinin gelişmesini ve yerleşmesini sağlayacak önemli kaynaklardan biri olan siyasal faaliyetlerin etkin bir şekilde işlemesinde devlet-sivil toplum etkileşiminin gelişmiş olması önemli rol oynamaktadır. Bu işlevi yerine getirmenin sivil toplum örgütlerinin en önemli görevi olmasının yanında bireylerin pasif yurttaşlıktan çıkarılıp aktif yurttaşlığa doğru yönlendirilmesinde önemli araçlardan biridir.¹⁴⁸

Sivil toplum kuruluşlarının örgüt yapısını ve sınırlarını bulunduğu ülkenin yasal yapısı belirlemektedir. Bunun yanında yasal çerçevenin farklılığını da bulunan ülkenin siyasal rejimi belirlemektedir. Baskıcı otoriter rejimlerin demokratik rejimlere göre sivil toplum kuruluşlarına daha soğuk ve onlara yönelik baskıcı bir yaklaşıma sahip olduğu görülmektedir. Sivil toplum örgütleri çok farklı örgütlenme biçimleriyle demokratik toplumlarda belirli görevleri yerine getirmektedir.

¹⁴⁶ Arslan, O. (2001), s. 127.

¹⁴⁷ Yıldırım, İ. (2004), s. 115.

¹⁴⁸ Tosun, G. E. (2001), s. 131.

Türkiye’de yaygın olan sivil toplum örgütlenme biçimleri, dernekler, vakıflar ve sendikalar şeklinde meydana gelmektedir.¹⁴⁹

2.5.3.3. Baskı Grubu Oluşturma

Baskı gruplarının temel hedefi siyasal iktidarı, üyelerinin çıkarları ile kamu yararının çatışmadığına ikna ederek siyasal iktidarı etkilemek ve karar mekanizmalarını bu doğrultuda hareket etmeye sevk etmektir.¹⁵⁰ Sivil toplum örgütleri ise belli bir amaç için bir araya gelmiş bulunan bireylerin meydana getirdikleri birlikteliklerin örgütlenmiş biçimidir. Bunun dışında baskı gruplarının sivil toplum kuruluşlarının özelliklerini taşıması zorunluluğunun bulunmadığı ifade edilmiştir. Askeri yapılar, mahkemeler, üniversiteler gibi unsurlar baskı grubu olarak kabul edilen resmi örgütler olduğu belirtilmiştir. Bunun yanında sivil toplum örgütlerinin de baskı grubu olma özelliğini taşıyabilecekleri ifade edilmiştir. Bu durumda sivil toplum örgütleri kavramı ile baskı grubu olgusu iç içe geçmiş iki örgüt olarak öne çıkmaktadır.¹⁵¹

Sivil toplum kuruluşları devlet yapısının bir parçasını oluşturmamakla birlikte devlet politikalarının oluşumunu etkilemeye çalışan önemli bir aktördür. Sivil toplum örgütlerinin bu yöndeki faaliyetleri onların devletten bağımsız kalabilme özelliğini etkilememektedir. Sivil toplum örgütleri çoğu zaman kamusal erkin etkisiz kaldığı ya da boş bıraktığı alanlarda faaliyetler düzenleyerek toplumsal istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmaktadır.¹⁵²

Baskı grupları maddi veya manevi ortak çıkarlarını gerçekleştirmek üzere birlikte hareket eden yapılardır. Sivil toplum örgütleri olarak adlandırılan bu yapılar sosyolojik olarak farklı yorumlanıyor olsa da bu örgütlerin baskı grupları oldukları yönünde görüşler bulunmaktadır. Bu duruma örnek olarak ise sendikalar, kooperatifler, kadın hareketleri ile ilgili yapılar bu kategoriye örnek olarak verilebilir. Bu gruptakiler aynı zamanda çıkar gruplarını da oluşturmaktadırlar. Yönetim

¹⁴⁹ Yıldırım, İ. (2004), s. 123.

¹⁵⁰ Doğan, İ. (2002), s. 238.

¹⁵¹ Aksoy, N. (2008), *Sivil Toplum ve Baskı Grupları* (Birinci Basım), İstanbul: Kaknüs Yayınları, s. 30.

¹⁵² Doğan, İ. (2002), s. 239.

üzerinde bir şekilde etkili olmaya başladıklarında baskı grubu haline gelmektedirler.¹⁵³

Sivil toplum örgütleri baskı grubu olarak yargı organlarına etki etme yoluyla idari eylemlere esas olabilecek kararların çıkmasını sağlayabildikleri, kamuoyunu sürekli olarak etkileyerek yaşanan sorunlar hakkında ve gelişen süreçler ile ilgili bilgi vermekte, toplumsal algıyı yönetmekte ve aynı zamanda da kamuoyunun taleplerini siyasal yapıya taşıyarak etkili olmaya çalışmaktadır.¹⁵⁴ Sivil toplum kuruluşlarının yargı organlarına müdahale etmesine yönelik faaliyetleri tartışmalı bir konudur. Yargı organlarına nasıl müdahale edileceği ve bunun yargı bağımsızlığı ile nasıl çatışmayacağı konusu tartışılmalıdır.

2.5.3.4. Toplumsal Yaşam ve Kalkınma

Sivil toplum örgütlerine kalkınmanın gerçekleştirilmesi ve sosyal kalkınmanın toplumsal tabana yayılması konusunda önemli görevler düşmektedir. Özellikle eğitim, sağlık hizmetleri gibi beşeri kalkınmayı katkı sağlayan hizmetler sunarak sosyal kalkınmada etkili olmaktadır.¹⁵⁵ Aynı zamanda, toplumun yoksul kesimleriyle ilişki kurarak bu kesimlerin yoksulluktan kurtarılması amacıyla yürüttükleri çalışmalar ile sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmaktadır.

Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde ekonominin genel olarak piyasa egemenliği çerçevesinde şekillenmesinin sonucunda yoksulluk ve gelir dağılımında adaletsizlik problemlerinin daha da artmasının yanında devlet idaresinde zaten var olan sorunlar ve bu sorunlarda bireylerin etkisiz olması, toplumların devlete olan güvenlerinin ortadan kalkmasına ve süreç içerisinde sivil toplum örgütlerine karşı umut bağlamalarına neden olmuştur.¹⁵⁶ Diğer bir ifade ile sivil toplum örgütleri özelde bireylerin genelde ise toplumun iyiliği, refahı, kalkınması, hayat şartlarının iyileştirilmesi, toplumsal başarının artırılması ve toplumsal sorunlara çözüm

¹⁵³ Erkilet, A. (2008), Sivil Toplum Söyleminin Kapitalist Dünya Sistemi Açısından En Önemli İşlevlerinden Biri Depolitizasyondur, *Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları* (Birinci Basım), İstanbul: Kaknüs Yayınları, s. 75.

¹⁵⁴ Yücekök, A. N.; TURAN, İ.; ALKAN, M. Ö. (1998), 19. Yüzyıl Osmanlı Toplumundan Günümüz Türkiye'sine Sivil Toplum Kuruluşları ve Siyaset Sosyolojisi İlişkisi, *Tanzimat'tan Günümüze İstanbul'da STK'lar*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, s. 11.

¹⁵⁵ Şahin, M. (2007), *Kamu Ekonomisi ve Sivil Toplum Kuruluşları* (Birinci Basım), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 43.

¹⁵⁶ Acı, E. Y. (2005), *Kalkınma Sürecinin Yeni Aktörleri Sivil Toplum Kuruluşları* (Birinci Basım), İstanbul: Günizi Yayıncılık, s. 96.

üretilmesi gibi konularda doğrudan ve dolaylı görevler yüklenerek kamu yararına çalışmalarda bulunan kuruluşlar olarak kabul edilmekte olduğu ifade edilmiştir.¹⁵⁷

Günümüz şartları içerisinde insanlığın içinde bulunduğu durum açısından bakılırsa olumsuz koşulların artması, doğal afetlerin fazlaşması ve etkilerinin giderek daha fazla hissedilmesi, nüfus artışlarının doğurduğu toprak ve kentleşme sorunları, ekonomik ve sosyal dönüşümler, çevre sorunları, altyapı yetersizlikleri, yönetsel problemler, salgın hastalıklarda yaşanan sorunlar üzerinde farklı uzmanlık alanlarına sahip örgütlerin varlığını zorunlu kılmaktadır. Bu sorunlar ile başa çıkabilmek için sivil toplum örgütlerinin yaptığı faaliyetler daha da önem kazanmakta, sivil toplum kuruluşlarının bu konular ile ilgili daha fazla çalışmalar yapması gerektiği kabul edilmekte ve aynı zamanda da sivil toplum örgütlerine bu alanlar ile ilgili daha fazla yetki verilmesine yönelik görüşler dile getirilmektedir.¹⁵⁸

1960'lı yıllardan itibaren gelişmeye başlayan ve özellikle 1980'li yıllarda yoğunlaşan ve daha çok sesini duyurmaya başlayan toplumsal hareketler, gücünü içinde bulunduğu sivil toplumun temel dinamiklerinden almaktadır. Bu oluşumların temel çalışma alanları yurttaşlık haklarını amaçlayan hareketler, barış hareketleri, kadın haklarını savunanlar, çevre hareketleri, etnik-milliyetçilik hareketleri, din ve mezhep hareketleri, gençlik hareketleri, tüketici haklarını korumaya yönelik hareketler, ırkçılık karşıtı hareketler, medya karşıtı hareketler başlıkları altında bir araya getirilebilir.¹⁵⁹

Ryfman, gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlardaki bireyler ile ve ayrıca gelişmemiş toplumlar olarak kabul edilen, sahip oldukları haklar konusunda bilgi sahibi olmayan ve bu nedenle de bu haklara sahip olamayan, toplumsal olarak sıkıntılı, çatışma ya da doğal afetler sonucunda büyük yıkımların yaşandığı ülkelerde gerçekleştirilen çeşitli araştırmalarda bireylere sorulan ekonomik ve toplumsal kalkınma, ekoloji veya insan hakları gibi konularda kimlerin karar verici olmaları gerektiği yönündeki sorulara verilen cevapların büyük ölçüde sivil toplum

¹⁵⁷ Yıldırım, İ. (2004), s. 52.

¹⁵⁸ Philippe, R. (2006), *Sivil Toplum Kuruluşları* (Birinci Basım), Çev. İsmail Yerguz, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 50.

¹⁵⁹ Atabek, N., Dağtaş, E. (1998), *Kamuoyu ve İletişim*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı Yayınları, s. 59.

örgütleri şeklinde olması dikkat çekmektedir. Aynı zamanda sivil toplum örgütlerine çok büyük oranda güven duyulduğu da yapılan araştırmada ortaya çıkmıştır.¹⁶⁰

2.5.3.5. Kamuoyunu Etkileme

Sivil toplum kuruluşları, faaliyetlerini hayata geçirirken kamuoyundan gerekli destek almak ve kamuoyunu etkilemek için çeşitli eylemler içine girerler. Sivil toplum kuruluşları kamuoyu oluşturarak girift ve geniş toplumsal yapıda yer alan bireylerin taleplerinin ortaya çıkarılmasına ve dikkate alınmasına yönelik imkânların oluşmasını sağlarlar. Kamuoyunu oluşturmaları doğal olmayan biçimde ya da bunun tam tersi bir şekilde doğal şartlar altında meydana gelir. Genellikle kamuoyunu bilgilendirmek için yeni bilgiler sunmayı veya gerekli şartları meydana getirerek belirli faaliyetleri gerçekleştirmeyi hedefleyen sivil toplum kuruluşları bu doğrultuda çeşitli araçlar kullanırlar. Bu amaçlar doğrultusunda sivil toplum kuruluşları broşür, dergi, kitap, televizyon ve radyo gibi iletişim araçlarıyla doğrudan veya kendilerine hizmet eden yayın araçlarının abone sayısını arttırarak, reklam vermek ve yazarlarını ödüllendirmek gibi kamuoyunu etkileme araçlarını yaygın bir şekilde kullanırlar.¹⁶¹

Sivil toplum kuruluşlarının kamuoyunu etkilemek için kullandığı uzlaşma, özgür tartışma, gönüllü kuruluşlarla ve halkla işbirliği yapma ve görüş alış-verişinde bulunma gibi araçlar toplumsal gruplar arasında katılımcılıktan en iyi bir şekilde yararlanmayı hedefleyen bir anlayışın meydana gelmesini sağlamaktadır.¹⁶²

Dahrendorf, sivil toplum örgütlerinin toplum ile ilgili gerçeklerin hiçbir gruba bağlı olmadığı varsayımını temel hareket noktası kabul ederek bu yapıların oluştuğunu belirtmekte ve örgütlü yapıların içinde barınabileceği toplumsal alanların ancak bu kuruluşların meydana getirdiği mücadelecî hareket anlayışı ile korunabileceğini ifade etmektedir. Sivil toplum ancak özerk ara yapılar olan sivil toplum kuruluşları ile mümkün olmasına rağmen ara yapıları, iktidarın mutlak egemenliğine engel olarak gören totaliter düşünce anlayışı ile toplumun varlığını kabul etmeyen, sadece bireylerin ve hükümetlerin var olduğunu kabul eden görüşler

¹⁶⁰ Philippe, R. (2006), s. 107.

¹⁶¹ Yıldırım, İ. (2004), s. 84.

¹⁶² Bulut, Y. (2000). Büyükşehirlerde Katılımlı Yönetimin Hayata Geçirilmesinde Rol Oynayan Etmenler, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), s. 56.

demokrasiyi eksik olarak yorumlamaktadır. Hiç kimsenin iktidarı tekel olarak elinde bulundurmadığı, birçok aktif grubun birbirleriyle mücadele ettiği anlayış açık toplum olmanın önemli bir dayanak noktasını oluşturmaktadır.¹⁶³

Sivil toplum kuruluşları, kamuoyunu ilgilendiren hemen hemen her konudaki faaliyetleri ile yönlendirici ve yol gösterici olma görevini yerine getirmenin yanında etkin paydaş olma özellikleri ile karar alma mekanizmaları üzerinde kamuoyu oluşturarak etkili olmaktadır.¹⁶⁴ Sivil toplum kuruluşları kamuoyu oluşturmak suretiyle bireylerin isteklerini, görüşlerini dile getirmek ve karar alma süreçlerinde bu istek ve görüşlerin göz önünde bulundurulmasını sağlayarak etkili olmaktadır. Sivil toplum kuruluşları kamuoyunu sürekli canlı tutarak, kamuoyuna sosyo-ekonomik süreçler hakkında devamlı bilgi vermek, kamuoyunu belirli konularda uyarmak ve onları yönlendirmek gibi işlevler yerine getirmektedir.¹⁶⁵

2.5.3.6. Kültürel İşlevleri

Sivil toplum örgütlerinin diğer önemli işlevlerinden birisi de kültürel alanda yaptıkları çalışmalardır. Kültürel farklılıklardan kaynaklanan çatışmalar ve kimlik bunalımları genel olarak gelişmemiş toplumlarda görülmektedir. Hükümetlerin yeterli ve birleştirici bir kültür politikasına sahip olamamasının yanında toplum içinde farklı kültürlere ait grupların diğer kültürler ile birlik içinde bir arada bulunmalarında ve birbirleri ile uyum içinde faaliyet yapmada yeterli etkinliği gösteremediği görülmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının ortak hedeflere yönelmeleri ve birlikte hareket etmeleri hem ülkesel hem de uluslararası kültürel farklılıklardan kaynaklanan sorunların ortadan kaldırılması konusunda çok önemli bir rol oynayacaktır.¹⁶⁶

Çoğulcu bir toplum anlayışının oluşmasında ve çoğulculuk kültürünün toplumsal alanda geçerlilik elde etmesinde öncelikle demokratik niteliklere sahip sivil

¹⁶³ Dahrendorf, R. (1991), Sivil Toplumda Birleşilebilir mi? , (Çev: Tahir Balkan), *New Perspectivly Quarterly (NPQ Türkiye)*, cilt 1-2, s. 72.

¹⁶⁴ Yıldırım, İ. (2004), s. 12.

¹⁶⁵ Aslan, M. ve Kaya, G. (2004), 1980 Sonrası Türkiye’de Siyasal Katılımda Sivil Toplum Kuruluşları, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 5 (1), s. 218.

¹⁶⁶ Acar, Ş. B. (2007), *İyi Uygulama Örnekleri Çerçevesinde Kamu Yönetiminde Mali Saydamlık ve Kamuoyu Denetiminin Etkinleştirilmesi*, T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu, Ankara, s. 167.

toplum kuruluşlarının işleyiş ve örgütsel yapılarının bulunmasının yanında diğer örgütler ile uyumlu çalışmaları çok olumlu katkılar sağlayacağı bilinmektedir. Değişim ve rekabetin çok hızlı bir şekilde geliştiği ve arttığı günümüzde çoğu zaman değişime uyum sağlamak yeterli olmamakta, toplumların aynı zamanda kendi kültürel varlıklarına uygun yeni yaklaşım ve tarzlar meydana getirip dönüşüm sürecine girmeleri de gerekli olmaktadır. Siyasal toplumun resmi yaklaşımı, kuralları ve resmi ideolojiyi taşıyan anlayışı kültürel yapıya nüfuz edememektedir. Sivil toplum kuruluşlarının ise toplumsal sorunların giderilmesinde daha etkili yöntem ve yaklaşımları ile kültürel dinamiklerinden yararlanma imkânlarına sahip olmaları bu kuruluşlara önemli bir kolaylıklar sağlamaktadır.¹⁶⁷

Bu doğrultuda Akatay ve Yelkikalan da çalışmalarında benzer noktalara değinmişlerdir. Çoğulcu toplum anlayışına katkıda bulunan sivil toplum örgütleri, toplumun sahip olduğu kaynakları etkili yöntemler ve yaklaşımlarla yönlendirerek toplumun bu değişimlere daha kolay ve hızlı uyum sağlamasına katkıda bulunmaktadır. Sivil toplum kuruluşları beşeri ihtiyaçların giderilmesi, bireysel ifade ve fırsatların oluşturulması, bunların kullanılması ve sosyal istikrarın sağlanması gibi görevleri yerine getirmekte ve dayanışmayı esas alan bu faaliyet alanlarında belirli ilkelerin oluşmasını sağlamaktadır.¹⁶⁸

Sivil toplum örgütlerine üyelikle meydana gelen grup aidiyeti bağı, üyelere belirli bir grup kültürü ve bilincini oluşturarak ortak hareket etme anlayışını meydana getirerek demokrasi kültürünün yayılmasına ve yerleşmesine katkı sağlamaktadır. Sivil toplum kuruluşları bireyler arasında iletişimin ve etkileşimin gelişmesinde de bir takım görevler üstlenmektedir. Bu doğrultuda sivil toplum kuruluşları üyelerinin bireysel olarak elde edemeyecekleri bilgileri grup ağı vasıtasıyla elde ederek bireylerin, gerçek ve doğru sonuçlara ulaşmalarını sağlamakta, güven ve etkin olma duygularına kaynaklık etmekte, bunun sonucunda bireyler elde ettikleri bilgilerle kendi değer yargılarını, algı ve duyularını karşılaştırma ve doğruluğunu değerlendirme imkânı elde edebilmektedir.¹⁶⁹

2.5.4. Sivil Toplum Kuruluşları Türleri

¹⁶⁷ Yıldırım, İ. (2004), s. 86-87.

¹⁶⁸ Akatay, A. ve Yelkikalan N. (2007), *Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllülük ve İnsan Kaynakları Yönetimi*, Ankara: Ekin Yayıncılık, s. 38.

¹⁶⁹ Yıldırım, İ. (2004), s. 88-89.

2.5.4.1. Dernekler

Yürürlükte olan mevzuata göre derneklerin tanımı medeni kanunda yapılmış ve kuruluşları ilgili yasal dayanaklarından birini Türk Medeni Kanunu oluşturmaktadır. Türk Medeni Kanunu'nun 56. maddesine göre; "*Dernekler, gerçek veya tüzel en az yedi kişinin kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarıdır*" şeklinde ifade edilmiştir. Aynı maddenin ikinci fıkrasında hukuka veya ahlâka aykırı amaçlarla dernek kurulamayacağı belirtilmiştir. Kanun'un 57. Maddesinde ise "*Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir.*" denilerek dernek kurmanın izne bağlı olmadığı belirtilmiştir.

Dernekler, diğer yandan derneklerin yapısını düzenleyen özel kanun olan Dernekler Kanunu'nun 2. maddesinde, "*Dernek: Kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi toplulukları*" şeklinde tanımlanmıştır. Aynı kanunun 3. maddesinde fiil ehliyetine sahip gerçek veya tüzel kişiler, önceden izin almaksızın dernek kurabileceği ifade edilmiş ve 25. maddesinde "*Dernekler, amaçları ile ilgisi bulunan ve kanunlarla yasaklanmayan alanlarda, kendi aralarında veya vakıf, sendika ve benzeri sivil toplum kuruluşlarıyla ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere ve yetkili organlarının kararı ile plâtfömler oluşturabilirler*" ifadesi yer almıştır.

Dernekler, tüzüklerinde belirtilen çalışma amaçları doğrultusunda faaliyetlerini gerçekleştirmeye yönelik etkinlikler yapmak zorundadır. Yasaklanan veya izne bağlı olan faaliyetlerle ilgili özel kanun hükümleri saklı olduğu belirtilmiştir. Derneklerin faaliyetleri ile ilgili herhangi bir yasak veya yasaya aykırılık halinde cumhuriyet savcısının istemiyle açılan davada faaliyetlerini durdurma kararı verilebilmektedir. Derneklerin organları arasında genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kurulu yer almaktadır. Genel kurul, derneğe kayıtlı üyelere oluşmuş ve derneğin diğer organlarını denetleme yetkisine sahip üst yetkili organdır. Dernekler her iki yılda bir toplanmak zorundadır. Yönetim kurulu derneğin faaliyetlerinin kanunlara ve tüzüğe uygun bir şekilde yerine getirilmesi ve derneği temsil etme

niteliği taşıyan, en az beş asil ve beş yedek üyeden oluşan bir organdır. Denetim kurulu, kanun ve tüzüğe uygun denetim görevini yapıp sonuç raporunu yönetim kurulu ve genel kurula sunan, en az üç asil ve üç yedek üyeden meydana gelen organdır.¹⁷⁰

Bir grubu, birbirlerini tamamlayan ve sorunsuz bir şekilde bir arada bulunabilen bir topluluk olarak kabul edebilmek için onun belirli bir çatı altında toplanması ve ortak bir amaç için bir araya gelmiş bir oluşturmuş olmasının yanında gönüllülüğün de esas olması gerekmektedir. Bu nedenle bir toplumda aynı amacı paylaşan grupların bir araya gelerek örgütlenmesi genellikle dernekleşme yolu ile gerçekleşmektedir. Devlet yapısının dışında ve bağımsız olarak örgütlenen yapılar dernek olarak kabul edilirken her türlü ticari ortaklık derneklerin oluşum amaçlarının dışında kalmaktadır. Yine de toplum içerisinde her dernek belli bir görüşün ve çıkarın temsilciliğini yapmakta ama her dernek, savunduğu görüş için eyleme geçerek sadece belirli bir grubun çıkarı için çalışmamaktadır. Fakat her iki durumda dernekler toplumda temsil ettikleri grupların çıkarlarını savunan örgütler olarak kabul edilmektedir. Bu gruplar yapı olarak basit ve karışık olmayan örgütlenme yapısına da sahip olabilmektedirler. Diğer taraftan karmaşık birçok organlardan meydana gelmiş, birbirinden ayrılması ve ayırt edilmesi zor olan gruplara da rastlamak mümkündür. Derneklerin, örgütlenmiş gruplar olarak toplumdaki iktidar mücadelesine katılmalarının bir sonucu olarak bir kısım derneklerin doğal olarak iktidarı paylaşmasına ve bunun da sonucunda dernekler, sosyal ve siyasal hayata kendi görüşleri ve çıkarları doğrultusunda yön vermektedir.¹⁷¹

2.5.4.2. Vakıflar

Öztürk, vakıf kurumunun oluşumuyla ilgili kesin bilgiler içeren kaynakların varlığının şüpheli olduğunu ifade etmiştir. Tarihsel kaynakların geçmişe yönelik sınırlı olduğu ve vakıflar ile ilgili bilgilerin şu anda elde edilen bilgiler çerçevesinde ifade edildiği belirtilmiştir. Ancak tarihçilerin ve bu konuda uzman olan bilim adamlarının yaptıkları araştırmalar doğrultusunda vakıf kurumunun oluşumu hakkında elde edilen bilgilerin sınırlı olduğu belirtilmiştir. Bu konuda öncelikle vakıf

¹⁷⁰ Yıldırım, İ. (2004), s. 130-133.

¹⁷¹ Yücekök, A. N. (1987), *Siyasetin Toplumsal Tabanı (Siyaset Sosyolojisi)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, s. 67.

kurumunun oluşumundaki temel etkenlerin neler olduğunun ortaya konulması önem arz etmektedir. Vakıf etimolojik olarak incelendiğinde Arapça kökenli bir kelime olup; “durdurma” ve “hapsetme” anlamına gelmesine karşın günümüzde ise mal topluluğu olan bir oluşumu ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu şekliyle vakıf bir malı başkalarının müdahalelerinden men etmek, başlarından korumak şeklinde ifade edilebilir.¹⁷²

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun vakıflar ile ilgili maddelerinden 101. Maddesinde “Vakıflar, gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır. Bir malvarlığının bütünü veya gerçekleşmiş ya da gerçekleşeceği anlaşılan her türlü geliri veya ekonomik değeri olan haklar vakfedilebilir” şeklinde ifadeler yer almaktadır.

Aynı kanunu 102. Maddesinde “Vakıf kurma iradesi, resmî senetle veya ölüme bağlı tasarrufla açıklanır. Vakıf, yerleşim yeri mahkemesi nezdinde tutulan sicile tescil ile tüzel kişilik kazanır. Resmî senetle vakıf kurma işleminin temsilci aracılığıyla yapılması, temsil yetkisinin noterlikçe düzenlenmiş bir belgeyle verilmiş olmasına ve bu belgede vakfın amacı ile özgülenecek mal ve hakların belirlenmiş bulunmasına bağlıdır...” şeklinde ifade edilmiştir.

5737 sayılı vakıflar kanunu vakıfların kuruluşunun Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre kurulacağını ifade etmiştir. Vakıflar kanununda vakıfların çeşitleri, kuruluş şekilleri, yönetici seçme kuralları, mal edinme yolları ve kamu kurumu olan vakıflar genel müdürlüğü ile olan ilişkilerini belirten düzenlemeler yer almaktadır.

2.5.4.3. Sendikalar

Özerkmen, geçmişte köleci site devletlerinde ve imparatorluklarda ancak özgür insanların haklarından söz edilebileceğini ifade etmiştir. Bütün etkinlikleri ile özgür insanın ortaya çıkması ise Batı'da feodalitenin ortadan kaldırılması ve emeğin özgürleşmesi ya da ücretli emeğin ortaya çıkması ile mümkün olduğunu ifade etmiştir. Diğer bir ifade ile kapitalist üretim biçimi, üretim ilişkilerini ve toplumsal

¹⁷² Öztürk, N. (1983), *Menşe-i ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar* (Birinci Baskı), Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, s. 27. (akt: M. Refik KORKUSUZ, Ömer ERGÜN, Hukuksal Boyutları İle Eski Ve Yeni Vakıflar, s. 4. <http://www.dicle.edu.tr/Contents/c3815664-8a98-463a-8100-f21edc9cb324.pdf> 19.04.2014)

yapıyı etkilemiş ve değiştirmiş; sanayileşme ile birlikte toprak, emeğe kaynaklık etmeyi bırakmış ve birey kentsel mekânlarda emeğini satarak hayatını sürdürmeye başlamıştır. Uzun ve yorucu mücadeleler sonucu emek sahipleri çalışma hayatı ile ilgili haklarını anayasal ve yasal güvence altına almıştır. Ancak bütün bu mücadeleler sonucunda örgütlü mücadele hakkını elde etmiş, örgütlenme hakkı, direnme hakkı, toplu sözleşme ve grev hakkı gibi haklar her şeyden önce bir insan hakkı sorunu olarak tartışılmaya başlanmış ve uluslararası sözleşmelere konu olmuştur.¹⁷³

Sanayi devrimi ile birlikte meydana gelen kötü çalışma koşulları ve işçilerin sermayedarlar tarafından bir emek arz kaynağı olarak görülmesi ve sömürülmesi, işçi gruplarının haklarını örgütlü ya da örgütsüz savunmaya başlamasına neden olmuştur. Sendika *“işçi ve işverenlerin iş, kazanç, toplumsal ve kültürel konular bakımından çıkarlarını korumak ve geliştirmek amacıyla çalışan işçiler tarafından kurulan örgütlü kuruluşlara verilen isim”* olarak tanımlanmıştır.¹⁷⁴

Sendikalar, sanayileşmiş ve sanayileşmekte olan toplumlarda özellikle çalışanlar, işverenler ve devlet olmak üzere üç farklı grup aktörün meydana getirdiği, birbiri ile ilişkili bir yapıyı ifade etmektedir. Bunun yanında ortak ekonomik-sosyal hak ve menfaatleri geliştirmek, korumak için önceden izin gereksinimi olmadan serbestçe kurulmaları; devlete, siyasi partilere, meslek kuruluşlarına, diğer işçi ve işveren sendikalarına, dini kuruluşlara karşı sorumluluk altında olmamaları, ticaret yapma ve siyasi faaliyetlerde bulunma yasağına uymaları şart olan kuruluşlardır.¹⁷⁵

Türkiye’de de sendikal hakların elde edilmesi, Batı kapitalizminin etkisi ile anayasa ve yasal haklar elde etme mücadeleleri ile birlikte ortaya çıkmaktadır. Osmanlı Devleti’nin en sorunlu dönemi olan çöküş dönemi aynı zamanda devletin bekası için birçok alanda yenilik çalışmalarının yapıldığı dönemdir. Ekonomi ve ticari faaliyetlerin birçoğu gayrimüslimlerin kontrolü altında olan Osmanlı Devleti’nde devlet ile ekonomik gücü elinde bulunduran yapılar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi gerekmektedir. Osmanlı’nın sömürgeleşme sürecine girişi ile birlikte bu ilişkiler ile

¹⁷³ Özerkmen, N. (2003), Geçmişten Günümüze Türkiye’de Anayasa ve Yasalarda Sendikal Hakların Düzenlenmesi ve Getirilen Kısıtlamalar, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*,43 (1), s. 240.

¹⁷⁴ Akatay, A., Yelkikalan, N. (2007), s. 21.

¹⁷⁵ Yıldırım, İ. (2004), s. 136-137.

ilgili aynı doğrultuda anayasal ve yasal düzenlemeler yapmak gerekliliği ortaya çıkmıştır. Ancak, 1876 Kanuni Esasi'den 1982 Anayasa'sına kadar olan süreç içerisinde yapılan yasal düzenlemeler hiçbir zaman Batı'da olduğu gibi sınıflar arası mücadele sonucunda ortaya çıkan yeni sınıfların istek ve baskıları sonucunda meydana gelmesi ile benzerlik göstermemektedir. Bütün anayasal ve yasal düzenlemeler tabandan gelen baskılar sonucu değil, Devlet'in halkına karşı bir lütfuymuş gibi yukarıdan aşağıya doğru yapılmış olan düzenlemelerdir. Diğer bir ifade ile Türkiye'deki örgütlenme hakkının varlığını, diğer bir ifade ile sivil toplum örgütleri bu hakkı, bir anlamda modern dünya toplumlarının etkisi ve baskına borçludur.¹⁷⁶

6356 sayılı Sendikalar Ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu 3. Maddesinde sendikalar ile ilgili *“Kuruluşlar, bu kanundaki kuruluş usul ve esaslarına uyarak önceden izin almaksızın kurulur. Sendikalar kuruldukları işkolunda faaliyette bulunur”* şeklinde ifade bulunmaktadır.

2.5.4.4. Meslek Kuruluşları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile ilgili raporundan bu kuruluşlar ile ilgili şu şekilde açıklama yapılmıştır:¹⁷⁷

“Türkiye’de anayasanın 135. maddesi doğrultusunda kanunla kurulan meslek örgütleri pozitif hukuktaki düzenlemelerle birlikte hem literatürde hem de günlük kullanımda kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları olarak ifade edilmektedir. Bu tanımlama genel bir şekilde kullanılmakla birlikte, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları; “sivil toplum kuruluşu”, “hükümet dışı kuruluşlar”, “baskı/çıkar grupları”, “yarı resmî devlet kurumları”, “meslek örgütleri”, “meslek birlikleri”, “meslek odaları”, “meslek kuruluşları”, “mesleki teşekküller”, “kitle meslek kuruluşları”, “demokratik kitle örgütleri”, “kamu meslek kurumu”, “kamu meslek kuruluşları”, “kamu kurumu niteliğindeki özerk anayasal kuruluş”,

¹⁷⁶ Özerkmen, N. (2003), s. 241.

¹⁷⁷ T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI Devlet Denetleme Kurulu, *Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarının Teşkilat ve Mali Yapıları, Denetimleri, Organlarının Seçimlerine Dair Esasların Değerlendirilmesi ile Bunların Etkin ve Verimli Şekilde Hizmet Yürütmelerinin ve Geliştirilmesinin Sağlanması Amacıyla Alınması Gereken Tedbirler Araştırma ve İnceleme Raporu*, 2009 (6), s. 12.

“mesleki kuruluşlar”, “meslek odaları ve birlikleri”, “oda, borsa ve birlikler” gibi farklı kavramlar kullanılarak da tanımlanabilmektedir”.

Meslek kuruluşları, belirli bir görevi yerine getiren kişilerin ortak ihtiyaçlarının giderilmesi, mesleki faaliyetlerin kolaylaştırılması, geliştirilmesini sağlamak, meslek disiplinini ve meslek ahlakını korumak amacıyla meydana gelmiş yapılar olarak ifade edilmektedir.¹⁷⁸

Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar hem meslek kuruluşlarına ilişkin bir hüküm içermeyen 1924 Anayasası döneminde hem de kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının kanunla kurulacağını öngören 1961 ve 1982 Anayasaları dönemlerinde kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları bu doğrultuda çıkartılan özel kanunlarla kurulan kuruluşlar olmuşlardır. “kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu” denildiğinde, 1982 Anayasası’nın 135. maddesi kapsamında kanunla kurulan ve kendilerine kuruluş kanunlarıyla “kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu” veya “üst kuruluşu” niteliği verilen meslek kuruluşları anlaşılmaktadır.¹⁷⁹

Anayasada “kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları” ve “kamu kurumu niteliğindeki meslek üst kuruluşları” olmak üzere iki tür meslek yapısının bulunduğunu ifade edilmiştir. Meslek kuruluşlarının sahip oldukları özellikler şunlardır:¹⁸⁰

- Belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak,
- Mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak,
- Mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak,
- Meslek mensuplarının birbirleriyle ve halkla olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadıyla kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleridir.

Anayasanın 135. maddesinde meslek kuruluşları ile ilgili şu doğrultuda düzenleme yapılmıştır: “*Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst*

¹⁷⁸ Akatay, A. ve Yelkikalan, N. (2007), s. 21.

¹⁷⁹ Candan, E. (2012), Türkiye’de Kamu Kurum Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarının Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Reform Önerisi, *Liberal Düşünce Topluluğu Derneği*, STD, s. 15.

¹⁸⁰ Candan, E. (2012), s. 16.

kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzel kişilikleridir."

Bu doğrultuda yine Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu Raporunda meslek örgütleri şu şekilde ifade edilmiştir: ¹⁸¹

"Belli bir mesleği icra edenlerin ortak ihtiyaçlarını karşılamak ve ortak çıkarlarını korumaya yönelik etkinlikleri gerçekleştirmek üzere kurulan ve çeşitli işlevleri bulunan organizasyonlardır. Bu örgütlenmeler esas olarak kendiliğinden, gönüllü, devletten bağımsız ve işlev odaklı bir nitelik gösterir. Fakat bazı toplumlarda belli meslekleri icra edenleri veya belli mesleki faaliyetleri kontrol altında tutmak, siyasi, ekonomik ve sosyal bazı amaçlarla toplumsal yararları korumak bakımından devlet güdümündeki mesleki örgütlenmelere de rastlanır. İki durumda da, meslek mensuplarının grup çıkarları ile genel toplumsal yararların dengeli bir şekilde korunması arayışı söz konusudur" şeklinde ifade edilmiştir.

¹⁸¹ Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu Raporu,2009, s. 13.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YEREL SİYASET VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI: MALATYA ÖRNEĞİ ÜZERİNE ALAN ARAŞTIRMASI

3.1. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Yerel yönetimler, kamu hizmetlerinden yararlanan ve bu hizmetlerden doğrudan etkilenen yurttaşlara en yakın kamu otoriteleridir. Yerel politikaların oluşturulmasından ve uygulanmasından doğrudan etkilenen bireyler, meydana gelen sorunları da doğrudan ilgili otoriteye iletme olanağına sahiptirler. Bu iletişim sürecinde bireylerin tek başlarına yeterli etkiye sahip olamamaları nedeniyle örgütlü bir şekilde faaliyette bulunmaları, ilgili kamu otoriteleri üzerinde daha fazla etkiye sahip olabilecektir. Bu örgütlü yapının, kamu otoriteleri üzerinde baskı oluşturabilmesi yurttaşların siyasal katılımını ve etkinliğini arttıracaktır.

Sivil toplum kuruluşları, yerel siyasette, diğer bir ifade ile yerel politikaların oluşturulması ve uygulanması sürecinde dengeleyici ve denetleyici bir araç olarak öne çıkmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının yerel yönetim birimleri üzerinde denetleyici görevleri bulunması, kamu hizmetlerinin hayata geçirilmesinde kalitenin artmasına önemli katkısının olacağı ifade edilebilir.

Bu araştırma ile sivil toplum kuruluşlarının yerel siyasette etkinliği, yerel politikaların oluşturulması ve uygulanması süreci içerisinde karşılaştıkları sorunlar, yerel politika oluşum süreçlerine katılım sorunsalı gibi konuların açıklığa kavuşturulması amaçlanmış ve bu sorunların hem yönetim hem de yönetimi içinde barındıran demokrasi düşüncesi çerçevesinde incelenerek ortaya konulması hedeflenmiştir. Ayrıca politika oluşturma süreçlerinin yanında yerel sorunlar ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarında karşılaştıkları problemlerin belirlenmesi ve ortadan kaldırılmasına yönelik neler yapılması gerektiği ile ilgili çözüm önerilerinin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Yerel yönetim birimleri tarafından oluşturulan yerel politikalara ve bu politikaların uygulanmasına yönelik bir dengeleyici unsurun bulunması demokratik bir gerekliliktir. Yerel politikaların oluşturulmasında en önemli belirleyici yapı olan yerel yönetimlerin karşısında yurttaşlar ve yurttaşların organize biçimi olan sivil

toplum kuruluşları yer almaktadır. Yerel siyaseti oluşturan unsurlar içerisinde bulunan ve kamu yönetiminin karşısında yer alan sivil toplum kuruluşlarının yerel siyaset içerisindeki durumunun ve etkinliğinin tartışılması gerekmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının yerel politikaların oluşturulması aşamasında sadece kendi kuruluş çıkarlarına yönelik mi çalıştığı, yoksa aynı zamanda yurttaşların da menfaatlerini korumaya yönelik çalışmalarda bulunup bulunmadığının netleştirilmesi bu çalışmanın amaçlarından birini oluşturmaktadır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada açık uçlu ayrıntılı sorulardan oluşan mülakat yöntemi tercih edilerek mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında sivil toplum kuruluşları yöneticileri ile yüz yüze görüşmeler yapılarak sorular yöneltilmiştir. Görüşmelerin büyük çoğunluğunda ses kaydı yapılmış ve bu ses kayıtları daha sonra çözümlenmiştir; ancak ses kaydı yapılmasını istemeyen sivil toplum kuruluşu temsilcileri de olmuştur.

Mülakatlar, genellikle sivil toplum kuruluşlarının merkezlerinde gerçekleştirilmiştir. Yeni yere taşınma, kuruluş merkezinde tadilat çalışmalarının yapılması ve kuruluş merkezindeki yoğunluk gibi nedenlerden dolayı bir kısım mülakatlar ise görüşme yapmaya uygun kafe ve iş yerlerinde gerçekleştirilmiştir.

Çalışma kapsamında sivil toplum kuruluşları temsilcileri ile yapılan görüşmelerde öncelikle görüşme yapılan kişi ile ilgili eğitim, yaş, cinsiyet, meslek, kuruluş üyeliği süresi ve hangi görevlerde bulunduğu gibi konularda sorular sorulmuş ve daha sonra araştırmanın ana konusunu oluşturan sorulara geçilmiştir.

Çalışma kapsamında katılımcıların demografik özellikleri ile ilgili sorular sorulduktan sonra sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin sivil toplumun, sivil toplum kuruluşlarının, bu kuruluşların özelliklerinin ve sivil toplum – demokrasi ilişkisine yönelik düşüncelerinin neler olduğuna yönelik sorular sorulmuştur.

Demografik ve teorik sorulardan sonra sivil toplum kuruluşlarının yerel siyasete katılımındaki engellerin neler olduğu, bu kuruluşların Malatya ilindeki en önemli sorunların neler olduğuna yönelik görüşleri ve bu sorunlar ile ilgili ne gibi

çalışmalar yaptıkları, bu çalışmaları gerçekleştirirken ne gibi sorunlar ile karşılaştıklarına yönelik sorular sorulmuştur.

3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Çalışmanın sınırlılığını Malatya ilindeki sivil toplum kuruluşları oluşturmaktadır. Malatya ilinde, Dernekler Dairesi Başkanlığı'ndan alınan bilgiler doğrultusunda, 964 derneğin bulunduğu bilgisi elde edilmiştir. Ancak elde edilen bilgiler ışığında bu derneklerin bir kısmının faaliyetlerini sonlandırdığı, bir kısmının iletişim bilgilerindeki değişikliğin ilgililere bildirilmediği tespit edilmiştir. Malatya ilinin yeni büyükşehir yasası ile büyükşehir olması, doğu ile batı arasında bir geçiş güzergâhı olması, farklı siyasal ve toplumsal unsurları içerisinde barındırması, modern ve geleneksel değerlerin bir arada bulunuyor olması, bulunduğu bölgenin önemli illerinden birisi olması gibi nedenlerden dolayı çalışma kapsamında Malatya ili seçilmiştir.

Malatya ilinde kurulmuş sivil toplum kuruluşlarının büyük çoğunluğunu camii yaptırma ve yaşatma dernekleri, spor dernekleri ve yardımlaşma dernekleri oluşturmaktadır. Bu derneklerden özellikle cami yaptırma ve yaşatma derneklerinin büyük çoğunluğu amacını yerine getirmiş ve bunun sonucunda resmi olarak varlığını devam ettirse de herhangi bir faaliyet içerisinde olmadıkları görülmüştür. Bu derneklerden aktif olanları ise çoğunlukla sadece maddi yardım elde etme amacıyla kurulduğu için başka bir faaliyette bulunmamaktadır. Spor derneklerinin sadece spor ile ilgili aktiviteleri hayata geçirmek için kurulan dernekler olması nedeniyle bu dernekler başka bir alanda faaliyet göstermemektedir. Bu derneklerin dışında Malatya ilinde çok sayıda avcılık, eğitim, dayanışma ve yardımlaşma gibi dernekler de bulunmaktadır. Çalışma kapsamında camii yapma, spor, avcılık gibi dernekler araştırmanın dışında tutulmuştur.

Derneklerin dışında Malatya ilinde 18 vakfın bulunduğu Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından belirtilmiştir. Bu vakıfların büyük çoğunluğu dini hizmetleri yerine getirmeyi amaçlayan vakıflar olarak dikkat çekmektedir. Din hizmetini amaçlayan vakıflar araştırmanın dışında tutulmuş; bunların dışında kalan vakıflar ile görüşülmek istenilmiştir. Ayrıca başkanlığını Malatya valisinin yapmış olduğu Malatya Kayısı Araş. Gel. Ve Yaşatma Vakfı ve yine başkanlığını İnönü Üniversitesi

rektörünün yapmış olduğu İnönü Üniversitesi Vakfı önemli iki vakıf olarak öne çıkmaktadır; ancak bu iki vakıf ile görüşme yapılamamıştır. Görüşme talep edilen vakıfların bir kısmına ulaşılamamış, ulaşılanlar içerisinde mülakat yapmayı kabul etmeyenler olmuştur. Bunun sonucu olarak sadece iki vakıf ile mülakat yapılabilmektedir.

Malatya ilinde faaliyette bulunan sendikaların tüm il temsilcileri ile mülakat yapılması amaçlanmıştır. Ancak sendika temsilcilerinin bir kısmına ulaşılamaması, bir kısmının kabul etmemesi nedeniyle beş memur ve işçi sendikası il temsilciliğinden sadece üç sendika ile mülakat yapılabilmektedir.

3.4. Görüşme Yapılan STK'lar İlgili Bilgiler

Mülakat yapılan sivil toplum kuruluşları seçilirken özellikle derneklerde üye sayısı, faaliyet alanı ve bilinirliği gibi kriterlere dikkat edilmiştir. Bu doğrultuda iş adamları ve kadınları dernekleri, muhtar dernekleri, hemşehri dernekleri, insan hakları dernekleri, gazeteci dernekleri, kültürel alanda faaliyet gösteren dernekler, sendikalar ve vakıflar gibi birbirinden farklı alanlarda faaliyet gösteren ancak bu kuruluşların faaliyet alanlarının aynı zamanda yerel siyasetin bir parçasını oluşturduğu sivil toplum kuruluşları ile mülakat yapılmaya çalışılmıştır.

Araştırma kapsamında merkezi Malatya ilinde olan sivil toplum kuruluşları ile mülakat yapıldığı gibi merkezi başka ilde olup, Malatya ilinde şubesi bulunan sivil toplum kuruluşlarının il temsilcilikleri ile de mülakatlar yapılmıştır.

Sivil toplum kuruluşları ile yapılan görüşmelerde, sayıca fazla olmalarından dolayı ağırlıklı olarak dernekler ile görüşülmüştür. Görüşülen derneklerden Malatya Avrupa Birliği Çalışmaları Merkezi Derneği kuruluş amacı bakımından proje odaklı olması nedeniyle yerel politikalara yönelik yaptığı projeler ile dikkat çekmekte ve bu doğrultuda yoğun çalışan bir dernek olarak öne çıkmaktadır. Bu derneğin dışında Malatya Kültür Yaşam Derneği de hayata geçirdiği ve ileriye dönük gerçekleştirmeyi planladığı projeler ile yoğun çalışan derneklerden biri olarak öne çıkmaktadır.

Araştırma kapsamında görüşülen sivil toplum kuruluşlarından hemşehri derneklerinin üyeleri arasında yardımlaşma, birlik beraberliği artırma, geleneksel

yaşamı koruma ve yaşatmaya yönelik çalışma amacı taşıdığı ve bu faaliyet konuları dışında faaliyetlerde bulunmadığı görülmüştür.

Muhtar Dernekleri ise daha çok meslek kuruluşu gibi çalışma amacı taşımaktadır. Bu derneklerin üyeleri olan muhtarların haklarını koruma ve birbirleri ile yardımlaşmalarına yönelik çalışmaları, bu derneklerin temel amaçlarını oluşturmaktadır. Üyeleri olan muhtarlara yönelik eğitim faaliyetleri düzenlemek, muhtarların yaşadıkları sorunları ilgili kişi ve otoritelere iletmek ve muhtarlar arasında dayanışma meydana getirmek bu kuruluşların temel amacını oluşturmaktadır.

Üyeleri arasında işbirliğini ve dayanışmayı arttırma, örgütlü bir yapı oluşturarak daha etkili bir baskı grubu oluşturabilme iş adamları ve iş kadınları derneklerinin kuruluş amaçlarını oluşturmaktadır.

Bu derneklerin dışında kültür-sanat dernekleri ise sosyal ve kültürel canlılığı sağlama amacı taşıyan, sosyal etkinlikler düzenleyerek kentsel yaşamda farkındalık meydana getiren derneklerdir. Bu dernekler daha çok yerel yönetimler ile işbirliği içerisinde çalışarak bu alanda projeler hazırlayıp bu projeleri doğrudan kendileri hayata geçirebildikleri gibi yerel otoriteler ile işbirliği yaparak da projelerini gerçekleştirmektedirler. Bunun yanında yardımlaşma ve dayanışma dernekleri ile de görüşmeler yapılmıştır. Bu dernekler daha çok ihtiyaç sahiplerine, özellikle öğrencilere yardım etmeye yönelik faaliyetlere ağırlık veren ve bu doğrultuda çalışan derneklerdir.

Medya dernekleri ise daha çok meslek kuruluşu özellikleri taşıyan dernekler olarak öne çıkmaktadır. Medya mensupları arasında işbirliğini arttırmak ve üyelerin sorunları ile ilgili çalışmalarda bulunma amacı, bu dernekleri bir anlamda sendika olma kategorisine katmaktadır. Araştırma kapsamında medya dernekleri ile de mülakat gerçekleştirilmiştir.

Sendikalar ise üyesi olan çalışanların özlük haklarını korumak ve geliştirmek, daha iyi çalışma koşulları ve ücret için ilgili kuruluşlar ile müzakerelerde bulunmak, memur ya da işçi, sendikalı çalışanları için sosyal aktiviteler düzenlemek ve birbirleri arasındaki dayanışmayı arttırmak gibi amaçları taşıyan ve bu doğrultuda faaliyetlerde bulunan örgütlerdir.

Vakıflar ise belli bir amaç için meydana gelen mal topluluklarıdır. İhtiyacı olanlara yardım, sağlık, eğitim gibi alanlarda faaliyet gösteren ve toplumsal artı değer oluşturmaya çalışan oluşumlardır.

Çizelge 3.1: Sivil Toplum Kuruluşu Üyelerinin Yaş Dağılımı

STK'LAR/YAŞ	35 YAŞ VE ALTI	36-50 YAŞ ARALIĞI	51 YAŞ VE ÜSTÜ
DERNEKLER	2	12	9
SENDİKALAR	-	-	3
VAKIFLAR	-	-	2
MESLEK KURULUŞLARI	-	2	1

Görüşülen sivil toplum temsilcilerinin yarısından fazlasının orta yaş ve üstü kişiler olduğu görülmektedir. Görüşme yapılan kişilerin büyük çoğunluğu sivil toplum kuruluşu başkanı ya da yönetim kurulu üyesidir. Özellikle derneklerde genç yönetici sayısının az olmasının yanında görüşme yapılan diğer sivil toplum kuruluşu temsilcilerinde genç yönetici bulunmaması dikkat çekmektedir. En genç sivil toplum kuruluşu yöneticisinin iki dernekte olduğu görülmektedir. Dernekler içerisinde oniki kişinin 36-50 yaş aralığında ve yine dokuz kişinin de 51 ve üzeri yaşlarda oldukları görülmektedir. Yukarıda ifade edilmemiş olmakla birlikte en yaşlı sivil toplum kuruluşları başkanının ise muhtar dernekleri yöneticileri olduğunun belirtilmesi gerekmektedir.

Çizelge 3.2: STK Temsilcilerinin Eğitim Düzeyi Dağılımı

STK'LAR/EĞİTİM	İLKÖĞRETİM	LİSE	ÖNLİSANS	LİSANS	LİSANSÜSTÜ
DERNEKLER	2	6	1	10	4
SENDİKALAR	-	-	-	3	-
VAKIFLAR	-	1	-	-	1
MESLEK KURULUŞLARI	-	-	-	3	-

Genel olarak muhtar dernekleri, yardımlaşma dernekleri gibi sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin eğitim düzeylerinin düşük olduğu ifade edilebilir. Bunun dışında dernekler içerisinde lisans mezunu olanların çoğunluğunu iş adamları ve iş kadınları dernekleri oluşturmaktadır. Dernekler içerisinde lisansüstü eğitim yapmış dört başkan bulunmaktadır. Bu derneklerin düşünce dernekleri ve akademisyenlerin kurmuş olduğu dernekler olduğu dikkat çekmektedir. Görüşme yapılan bu derneklerin başkanlarından biri profesör diğeri ise doçent, biri doktora derecesi sahibi ve diğeri dernek başkanı ise yüksek lisans mezunudur. Sendika yöneticilerinin tamamı lisans mezunu iken, vakıf yöneticilerinden birisi lise mezunu iken diğeri ise lisansüstü eğitim seviyesindedir. En düşük eğitim seviyesi ise ilköğretim düzeyinde olan iki sivil toplum örgütü başkanı ile derneklerde olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.3: Sivil Toplum Kuruluşu Faaliyet Süreleri

STK'LAR/YIL	3 YIL VE DAHA AZ	4-9 YIL ARASI	10 YIL ve DAHA FAZLA
DERNEKLER	1	13	9
SENDİKALAR	-	-	3
VAKIFLAR	-	2	-
MESLEK KURULUŞLARI	-	-	3

Dernekler içerisinde faaliyet süreleri incelenirse bir derneğin üç yıldan daha az süredir faaliyette olduğu, on yıl ve daha fazla süredir faaliyette olanların ise yedi tane olduğu, görüşme yapılan dernekler içerisinde ise büyük çoğunluğunun dört ile dokuz yıllık bir geçmişinin olduğu ve çok eski geçmişe sahip olan derneklerin olmadığı görülmektedir. Dernekler içerisinde uzun zamandır faaliyette olan kuruluşların çoğunluğunun iş adamı dernekleri olduğu dikkat çeken bir ayrıntı olarak belirtilebilir. Mülakat yapılan meslek kuruluşlarının yanında sendikaların da on yıldan daha fazla bir süredir faaliyette olduğu görülmektedir. Bunların yanında vakıfların dört ile dokuz yıllık bir süre aralığında faaliyetlerine devam ettiği görülmektedir. Sendika ve meslek kuruluşlarının diğer kuruluşlara göre daha uzun zamandır faaliyette olduğu ifade edilebilir.

Çizelge 3.4: Sivil Toplum Kuruluşu Üyeliği Süresi

STK'LAR/YIL	3 YIL VE DAHA AZ	4-9 YIL ARASI	10 YIL VE DAHA FAZLA
DERNEKLER	2	13	8
SENDİKALAR	-	-	3
VAKIFLAR	-	2	-
MESLEK KURULUŞLARI	-	-	3

Sivil toplum kuruluşunun faaliyet süresine bağlı olarak görüşme yapılan temsilcilerin sivil toplum kuruluşlarına üyelik süreleri de değişmektedir. Görüşme yapılan dernek yöneticilerinin büyük çoğunluğunun derneğin kuruluşuna bağlı olarak derneğe üyeliğinin dört ile dokuz yıl arasında değiştiği görülmektedir. Daha uzun geçmişe sahip olan derneklerin yöneticilerinin ise on yıldan daha fazladır dernek üyeliği yaptığı görülmektedir. Sendikaların kuruluş tarihlerinin daha önce olması nedeniyle görüşme yapılan sendika il temsilcilerinin sendika üyeliklerinin daha uzun olduğu görülmekte ve bu temsilcilerin sendika üyelik süreleri on yıldan daha fazla bir süreyi içermektedir. Vakıf yöneticilerinin ise üyelik sürelerinin dört ile dokuz yıl arasında değiştiği görülmektedir. Meslek kuruluşu temsilcilerinin ise on yıldan daha fazla bir süredir meslek kuruluşunda çalıştıkları görülmektedir.

Çizelge 3.5: Sivil Toplum Kuruluşlarında Üye Sayısı Dağılımı

STK'LAR/ÜYE SAYISI	30'A KADAR	31-90 ARASI	91 VE DAHA ÜZERİ
DERNEKLER	3	11	9
SENDİKALAR	-	-	3
VAKIFLAR	2	-	-
MESLEK KURULUŞLARI	-	-	3

Görüşme yapılan derneklerin üye sayısının ağırlıklı olarak 31 ile 90 arasında değiştiği görülmektedir. Dernekler içerisinde 91 ve daha fazla üyeye sahip dernek sayısının yedi olduğu görülmektedir. Görüşme yapılan dernekler içerisinde üye sayısı otuza kadar olan kuruluş ise üçtür. En çok üyeye sahip olan kuruluşların başında meslek kuruluşları gelmektedir. Bunun dışında sendikaların üye sayıları da derneklerin üye sayılarında çok daha fazla olduğu görülmektedir. Görüşme yapılan üç sendikanın üye sayısı da doksandan çok fazladır. Vakıflar ise mal toplulukları oldukları için üyeleri bulunmamakta, bu kurumların sadece yönetim kurullarının olması zorunluluğu bulunmaktadır.

3.5. Yapılan Mülakat Sonucunda Elde edilen Bulgular

3.5.1. Sivil Toplum, Sivil Toplum Kuruluşları ve STK- Demokrasi Algısı Üzerine Değerlendirmeler

Bir oluşumun, yapının ya da bir hareketin meydana getirmiş olduğu anlayışın kuruluş felsefesini, amaçlarını ve temel niteliklerini tam olarak bilmeden, meydana getirmiş olduğu yapının asli görevlerini tam olarak yerine getirilebileceğini ifade edebilmek zordur. Bir oluşumun, tarihsel bağlam içerisinde hangi süreçlerden geçerek günümüze geldiğini ve günümüzde ifade etmiş olduğu anlama hangi aşamalardan geçerek ulaşıldığını, hayata geçirilmesi hedeflenen oluşumun temel özelliklerini bu yapıyı oluşturacak olanların bilmesi gerekmektedir.

Araştırma kapsamında sivil toplum kuruluşu temsilcilerine sivil toplum, sivil toplum kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının demokrasi ile ilişkisini nasıl algıladıklarına yönelik sorular sorulmuştur. Çalışma kapsamında görüşülen sivil toplum kuruluşu temsilcilerine öncelikle “sivil toplum” kavramını nasıl tanımladıkları, ikinci olarak “sivil toplum kuruluşu” kavramının onlar için neyi ifade ettiği, daha sonra da demokrasi ve sivil toplum kuruluşları ilişkisi üzerine sorular sorulmuştur.

Çalışma kapsamında görüşülen kuruluş temsilcilerinin büyük çoğunluğu sivil toplum kavramını tanımlayamamışlardır. “Sivil toplum kavramı nedir?” sorusunun cevabı olarak sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin kavramın karşılıdığı anlamdan farklı cevaplar verdikleri görülmüştür. Sivil toplum kavramı sorulduğunda büyük çoğunlukla cevap olarak sivil toplum kuruluşu kavramının açıklanmış olduğu görülmüş; ancak verilen bu cevaplara müdahale edilmemiştir. İlk görüşmelerde bu cevapların sorunun yanlış anlaşılmasından kaynaklandığı düşünülmüş; ancak daha sonraki görüşmelerde bunun sivil toplum kavramını tam olarak tanımlanamamasından kaynaklandığı gözlemlenmiştir. Görüşülen sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin birçoğunun sivil toplum ile siyasal otoriteler arasında ayırım yapmaması dikkat çekmektedir. Hatta ileride de bahsedileceği gibi sivil toplum kuruluşlarının devlet tarafından desteklenmesi gerektiğini ifade eden katılımcılar da olmuştur.

Sivil toplum kavramını, “*toplumun daha fazla gelişmesi için ülkeye hizmet edenler*” şeklinde ifade eden katılımcılar olmuştur. Sivil toplum, bir sivil toplum

kuruluşu temsilcisi tarafından *“belirli bir merkezden koordinasyon edilmeyen fertlerden müteşekkil topluluklardır”* şeklinde tanımlanmıştır. Bunun dışında sivil toplumu *“kamuoyunun nabızı”,* ayrıca *“siyaset dışı yapılar olarak değil; siyaset üstünde olan, siyaset üstü olma özelliğini kendinde barındıran bir üst katman, bir yapı”* şeklinde tanımlayan bir katılımcı olmuştur. Başka bir katılımcı ise *“devlet ya da kamunun dışında demokratik yollarla üyelerinin, kuruluşun yönetim organını seçtiği bir yönetim tarzı”,* bunun yanında *“şehirlerde, buldukları yerlerde yönetimi etkileyen birimler”,* *“demokrasi bilinci gelişmiş, dolayısıyla kendi kendini yönetme iradesini ortaya koyan, sorumluluklarını bilen ve bu sorumluluklarını yerine getiren toplum”* şeklinde sivil toplum ile ilgili tanımlamalar sivil toplum kuruluşu temsilcileri tarafından ifade edilmiştir.

Sivil toplum üzerinden sivil toplum kuruluşları tanımının yapılması gerekirken, katılımcıların büyük çoğunluğu tarafından tam tersi bir şekilde sivil toplum tanımlamalarının, sivil toplum kuruluşları kavramları üzerinde yapılmaya çalışıldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca sivil toplumda yurttaşların kendilerini ifade edebilme olanaklarına sahip olduğu, çok sesliliğin ve çok kültürlülüğün toplum içerisinde var olduğu, farklı seslerin rahatça varlığını koruyabildiği bir alan şeklinde sivil toplum tanımı da yapılmıştır.

Sivil toplum kuruluşlarının ne olduğuna yönelik sorulara, genellikle görüşülen sivil toplum kuruluşunun amacı ve faaliyet alanına göre şekillendiği ve bu nedenden dolayı yapılan tanımların görüşme yapılan kuruluşların amaçları ve faaliyet alanlarına göre değişmekte olduğu görülmüştür. Bu kavramlar ile ilgili sorulara verilen cevaplara etki eden en önemli faktörlerden birinin eğitim olduğu gözlemlenmiştir. Eğitim seviyesi yüksek temsilcilerin kavramlar ile ilgili sorulara genel olarak daha doyurucu cevaplar verdikleri gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda temsilcilerden biri sivil toplum kuruluşları kavramını *“demokratikleşmesi için sorumluluk üstelenen ve demokratikleşmeye katkı yapan, demokratikleşmeye aykırı yol, yöntem, biçim ve gidişata müdahale etmeye çalışan, bu konuda toplumu bilinçlendirerek kamuoyu oluşturmak ve bu şekilde yönetim üzerinde demokratik bir baskı oluşturma aracı”,* bir başkası ise *“çalışma alanı farklılık göstermekle birlikte resmi ideolojinin aksine halkın her kesiminin içinde bulunduğu kuruluşlar”* şeklinde ifade etmişlerdir.

Sivil toplum kuruluşlarının iktidarın yanında muhalefeti de denetlemeyi amaç edinen ve bu doğrultuda çalışan, sivil olan, diğer bir ifade ile resmi bir yapının uzantısı olmayan örgütlenme biçimi olduğu şeklindeki görüşler ile de karşılaşmıştır. Başka bir sivil toplum kuruluşu temsilcisi ise ortak bir paydada bir araya gelmiş, baskı altında kalmadan, istediklerini özgürce konuşabilen, tartışabilen ve herhangi bir kişinin veya grubun etkisi altında kalmadan bir araya gelen ve bu ilkeler çerçevesinde çalışan bireylerin oluşturduğu yapılar şeklinde görüşler belirtilmiştir. Bunların dışında iki türlü sivil toplum kuruluşunun var olduğunu belirten bir sivil toplum kuruluşu temsilcisi de olmuştur. Bu sivil toplum kuruluşlarından birincisinin hükümetin hegemonyası altında devletin sivil alandaki bir uzantısı olan, siyasal otoriteden destek alan ve bunun sonucu olarak da siyasal otoriteyi destekleyen sivil toplum kuruluşları olduğu; ikincisinin ise bunların dışında kalan, diğer bir ifade ile siyasal erkin etki veya egemenliği altına girmeyen ya da girmemeye çalışan, hükümetten bağımsız faaliyette bulunmaya çalışan sivil toplum kuruluşları olduğu belirtilmiştir.

Bu görüşlerin dışında ortak bir ekonomik birlikteliği amaçlayan bir kuruluşun temsilcisi sivil toplum kuruluşlarını *“ticaret ile iştigal eden üyelerin oluşturduğu ve seçimle gelen bir yönetimin var olduğu, kentin, ülkenin sorun ve politikalarına katkı sağlayan kuruluşlar”* şeklinde tanımlamıştır. Kuruluş temsilcilerinin sivil toplum kuruluşlarına bakışlarının yapılan tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere sivil toplum kuruluşlarının misyon ve vizyonlarındaki farklılıklara göre değiştiği gözlemlenmiştir. Sivil toplum kuruluşlarını, yardım dernekleri temsilcileri dernek üyeleri arasında yardımlaşma ve ihtiyaç sahiplerinin gereksinimlerini karşılama açısından; ekonomik birlikteliği hedefleyen dernek temsilcileri, yukarıda da ifade edildiği gibi ekonomik kalkınma ve dayanışma açısından; meslek mensupları arasındaki işbirliğini ve dayanışmayı arttırmayı amaçlayanlar ise yine sahip oldukları bu bakış açıları üzerinden sivil toplum kuruluşlarının neyi ifade ettiğini açıklamaya çalışmışlardır.

Sivil toplum kuruluşlarının insanların bir araya gelerek sorunlarını çözmeye çalıştıkları ve bu doğrultuda fikir alışverişinde buldukları yapılar olduğu şeklinde görüşler de ifade edilmiştir. Bir katılımcı, yönetim kadrosu seçimle işbaşına gelen ve sosyal faaliyetlerde bulunma amacı taşıyan, buldukları bölgelerde faaliyetlerde bulunan derneklerin sivil toplum kuruluşu olduğunu belirtmiştir. Sivil toplum

kuruluşlarının insanlar arasında birlik ve beraberliği sağlayan, insanların ortak paydada buluşma imkânlarını meydana getiren, insanları birbirleri ile kaynaştıran, parti ve insanlar arasında aracı bir kurum olan yapılar olduğu belirtilmiştir. Ayrıca sivil toplum kuruluşlarının belirli bir amacı hedefleyen, aynı fikirleri paylaşan insanların bir araya gelerek oluşturmuş oldukları, devlete bağımlı olmayan yapılar olduğu şeklinde görüşler de belirtilmiştir. Bu görüşte önemle vurgulanan nokta ise devlete bağımlı olunmamasıdır. Diğer birçok temsilci sivil toplum kuruluşlarını tanımlarken devlet ile işbirliği yapan hatta devletten destek alan yapılar olarak tanımlarken; az sayıda katılımcı sivil toplum kuruluşlarının devletten bağımsız yapılar olduğuna yönelik görüşler belirtmiştir.

Başka bir görüşmede ise sivil toplum kuruluşları farklı bir şekilde tanımlanmıştır: *“Sivil toplum kuruluşları, henüz ergenlik çağına girmiş bir gençtir. Gençler gibi, gençliğin verdiği enerji ile hem kendi sorunları ile uğraşan hem de toplumsal her konu ile alakadar, toplumun her sorununu kendine dert edinen, aktif, ancak yaptığı her işte önünde engeller ile karşılaşan yapılardır”*. Bir başka sivil toplum kuruluşu algısı ise şu şekildedir: *“Toplumun genel meseleleri karşısında duyarlılık gösteren genel ve özel konuları amaç edinmiş ve bu amaç doğrultusunda kamuoyu oluşturmaya çalışan organizasyonlardır.”*

Yapılan görüşmelerde, sivil toplum kuruluşlarının alanında uzman olan insanların bir araya gelerek yardıma ihtiyaç duyan bireylere yardım yapan organizasyonlar olduğunu belirten katılımcıların yanında haksızlığa uğrayanların haklarını aramak için kurulmuş olan yapılara sivil toplum kuruluşları denilebileceğini belirten katılımcılar da olmuştur. Bunun dışında başka bir katılımcı, sivil toplum kuruluşlarının ülke için çalışan kuruluşlar olduğunu, kurumsal kültürleri, gelenekleri farklı olsa da hedefleri ve amaçları bir olan yapılar olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca bir iktidar unsuru ile doğrudan bağlantısı olmayan fakat iktidarın yapmış olduğu iyi faaliyetleri destekleyen ve kötü icraatlarını ise eleştiren yapılar olduğu belirtilmiş ve bu yapıların herhangi bir kurumun arka bahçesi olmaması gerektiği vurgulanmıştır.

Sivil toplum kuruluşları ve demokrasi ilişkisi üzerine görüşler de her kuruluşun toplum içerisinde amaç edindiği hedeflere göre değişiklik gösterdiği gözlemlenmiştir. Bu ilişkiyi kamu kuruluşları üzerinden tanımlayanlar olduğu gibi, siyasal iktidara yakın olmayan sivil toplum kuruluşları için demokratik ortamın siyasal otoriteler

tarafından tam olarak oluşturulmadığını, demokrasi ve sivil toplum kuruluşları ilişkisinin sivil toplum kuruluşlarının siyasal otorite ile ilişkisinin göz önüne alınarak değerlendirilmesi gerektiğini, bu kuruluşların demokrasinin vazgeçilmez bir unsuru ve temel ögesi olduğunu belirtenler olmuştur. Sivil toplum kuruluşlarının demokrasi içerisinde yer alan, demokratik süreçlerin bir parçası olan yapılar olduğu şeklinde görüşler ifade edilmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının yönetim süreçlerine katılması ile kaynakların daha verimli kullanılacağı, hizmetlerin daha düzenli bir şekilde yerine getirileceğine yönelik görüşler belirtilmiştir. Bunun dışında sivil toplum kuruluşlarının demokrasiden faydalanan yapılar olduğu şeklinde bir görüş de belirtilmiştir. Bir katılımcı sivil toplum kuruluşlarının siyasal katılımcılığını esas alan anlayışın tam olarak demokratik anlayışın gereklerini yerine getirmiş olacağını ifade etmiştir.

Sivil toplum kuruluşları ve demokrasi ilişkisi üzerine bir katılımcı *“sivil toplum kuruluşlarının gerek mensupları ile gerekse yerel halk ile işbirliği içerisinde olmalarından dolayı toplumsal sorunlara kuruluşları vasıtasıyla duyarlılık kazandırarak ve bu sorunların çözülmesi konusunda görev yüklenerek kitlelerin duyarlılıklarını karar vericilere ulaştırmada vasıta rolü oynar”* diyerek sivil toplum kuruluşlarının demokrasi içerisindeki yerini ve demokrasi ile ilişkisini ifade etmiştir.

Sivil toplum kuruluşlarının Türkiye’deki demokratik sistem içerisinde demokrasinin gereklerini tam olarak yerine getirebilmesinde sorunlar olduğu belirtilmiştir. Bu konuda, sivil toplum kuruluşlarının siyasi iktidara yakın ise özgür olduğu, daha rahat çalışma fırsat ve imkânlar sahip oldukları katılımcıların birçoğu tarafından ifade edilmiştir. İktidara yakın olmayanların ise özgürlüklerinin ve hareket alanlarının kısıtlandığı ve bundan dolayı demokrasinin gerekleri içerisinde tam olarak görevlerini yerine getiremedikleri ifade edilmiştir. Görüşmelerde siyasal iktidar ile en çok ve doğrudan sorun yaşayan kuruluşların sendikalar olduğu gözlemlenmiştir. Diğer bir ifade ile siyasal iktidarın özellikle kamu personeline yönelik tasarruflarından doğrudan personel tasarrufları yönünden sendikaların etkilendiği, diğer kuruluşların ise doğrudan kamu erki ile ilişkileri olmamaları nedeniyle sendikalar kadar siyasal otoritenin tasarruflarından etkilenmedikleri gözlemlenmiştir. Bunun yanında bir katılımcı özellikle son yıllarda sivil toplum kuruluşlarının demokrasi için önemli bir aktör olduğunu ve bu kuruluşların demokrasi için önemli bir mihenk taşı olduğunu belirtmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının yukarıdaki ifadeye benzer olarak, demokrasinin önemli bir parçasını oluşturduğu,

demokrasi kültürünün etkinliğinin sivil toplum kuruluşlarının varlığı ile gelişeceği ve yerleşeceği belirtilmiştir.

Sivil toplum kuruluşları ve demokrasi ilişkisi üzerine bir başka bakış açısı ise sivil toplum kuruluşlarının ezilenlerin yanında olmasının gerekli olduğunu belirten, bu kuruluşların demokrasi için olmazsa olmaz bir gereklilik olduğunu ifade eden görüştür. Demokrasinin vatandaşlar için eşit hizmet vermenin bir aracı olduğu, demokrasinin hiçbir ayırım yapmadan hizmetlerin ilgili yerlere götürülmesi için bir gereklilik olduğu bir katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Bu kuruluşların demokrasi ile ilişkisindeki önemli bir noktanın da sivil toplum kuruluşlarının bağımsız olarak faaliyetlerini gerçekleştirebilme özelliklerini taşımaları durumunda tam olarak demokrasinin gerekleri içerisinde hareket edebileceği ve demokrasiye katkı sağlayabileceği; bu örgütlerin bir görüşün, ideolojinin hegemonyası altında kalmamasının demokrasi için önemli bir gereklilik olduğu bir katılımcı tarafından ifade edilmiştir.

Demokratik kültürün yeterli düzeyde olmadığı ülkelerde sivil toplum kuruluşlarının da gelişmemiş, devletin bir parçası olan ve devlet tarafından desteklenen bir yapı olarak ortaya çıktığı bir katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca devlet tarafından desteklenen bu sivil toplum kuruluşlarının aynı şekilde devleti desteklediği, diğer bir ifade ile devletçi oldukları ve dolayısıyla bu durumun demokrasi ve sivil toplum kuruluşları ilişkisinde sorunların meydana getirdiğini ifade etmiştir. Bir başka katılımcı *“Demokrasi halkın kendi kendini yönetme biçimidir. Sivil toplum kuruluşları, resmi ideolojinin belirlediği kurallar çerçevesinde çalışırsa halkın istediği kararların alınamayacağı, sivil toplum kuruluşlarının halkın istekleri doğrultusunda çalışıp halkın taleplerini yerine getirirse ve bu taleplerin siyasal otoriteye iletilmesi sağlanırsa halkın, ancak bu şekilde kendi kendini yönetmiş olacağı”* şeklinde bir görüşü dile getirmiştir.

Sivil toplum kuruluşlarının demokratik ülkelerde siyasetin belirleyici unsurları olduğu bir katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca demokratik normlara aykırı şekilde sendikaların sahip oldukları haklar kısıtlanarak tam olarak görevlerini yerine getirmelerinin engellenmiş olduğu ifade edilmiştir. Bunun dışında tam olarak demokrasi kültürünün yerleşmediği ülkelerde – ki bu ülkelerin içine Türkiye'nin de girdiği ifade edilmiştir- dernekler gibi sivil toplum kuruluşlarının temel unsuru olan

yapıların sivil toplum kuruluşu olma özelliklerini taşımadıkları, birçok derneğin kanarya sevenler derneği gibi kuşçu ve tabela dernekleri olduğu ifade edilmiştir.

Sivil toplum kuruluşları ve demokrasi ilişkisi ile ilgili bir başka görüş ise bu kuruluşların sadece askeri ve resmi otoritenin vesayetinden kurtulmuş olan yapılar olarak görülmenin yeterli olmayacağı, bu özellikleri beraberinde bulundurmanın yanında ekonomik bağımsızlığa sahip olunması, iyi bir demokratik kültüre sahip olunması ve bununla birlikte eğitim düzeyi yüksek bir toplumun bulunmasının bu ikisi arasındaki ilişkinin daha iyi işlemlerini sağlayacağı bir katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Halkın sorunlarını dile getirmek, ezilenlerin yanında bulunmanın, onların sesi olmak, devletin ve halkın lehine olan faaliyetlere de destek vermek sivil toplum kuruluşlarının görevlerini oluşturduğu bir katılımcı tarafından ifade edilmiştir.

3.5.2. Malatya İlinin Önemli Sorunları ve Bu Sorunlar İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Yapılan görüşmelerde sivil toplum kuruluşlarına kentin en önemli sorunları olarak neleri gördükleri sorulmuş, bu sorular ile bu kuruluşların kentsel sorunları nasıl algıladıkları, sivil toplum kuruluşlarının kentsel sorunlar olarak neleri gördükleri ve sorunlar ile ilgili yapmış oldukları çalışmaların olup olmadığına yönelik bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının bu sorunlar ile ilgili yapmış olduğu çalışmalar var ise bu faaliyetlerini yaparken karşılaştıkları sorunların neler olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırma kapsamında görüşülen sivil toplum kuruluşlarının büyük çoğunluğunun kent ile ilgili ifade etmiş olduğu sorunların, doğrudan kuruluşun faaliyet alanının içine giren sorunlar olmadığı gözlemlenmiştir. Diğer bir ifade ile sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin büyük çoğunluğunun ifade etmiş olduğu kentsel sorunların, kendi kuruluş amacı dışında kalan sorunlar olduğu, çok az bir kısmı ise kentin en önemli sorunlarının sivil toplum kuruluşunun faaliyet alanları ile örtüştüğü görülmüştür. Bu doğrultuda sivil toplum kuruluşlarının tespit etmiş oldukları bu yerel sorunlar ile ilgili ne gibi faaliyetler yaptıkları öğrenilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda sivil toplum kuruluşları, sorunları sadece tespit mi etmişlerdir yoksa tespit edilen bu sorunlar ile ilgili bir faaliyet de yapmışlar mıdır sorusunun cevabı aranmaya çalışılmıştır.

Yerel sorunlar ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının büyük çoğunluğu kentleşme ve trafik sorunlarının öne çıkan problemler olduğunu ifade etmiştir. *“Yöneticilerin vizyonunun ve dolayısıyla kentin vizyonunun olmaması, stratejik plan konusunda yeterli deneyimin olmaması, kentin dar vizyon ile yönetilmesi, çarpık kentleşme ve altyapı sorunları”* bir katılımcının dile getirdiği sorunlardır. Diğer bir katılımcı ise altyapının yap-boz şeklinde bozulup yeniden yapılmasının, bunun yanında kentsel alanlardaki yeşil alanların yok edilmesinin ve de en önemlisi yeni yerleşim yerlerinde dahi kentsel planlamanın yeterli olmamasının, altyapının yetersiz oluşunun yerel sorunlar içerisinde en önemli problemler olduğunu ifade etmiştir. Eski yerleşim yerlerindeki çarpık yapılaşma ile ilgili sorunların var olduğu ve bu sorunların geçmişte yapılan sıkıntılardan kaynakladığı ancak bu hataların günümüzde de yapıldığı birçok katılımcı tarafından dile getirilmiştir. Bu duruma örnek olarak da yeni bir yerleşim yeri olan ve “Fahri Kayahan” olarak ifade edilen bölgede planlamanın yetersiz olduğu, yeni bir yerleşim yeri olmasına rağmen bu bölgedeki çarpık kentleşmenin ildeki planlama anlayışının en önemli bir göstergesi olduğu ifade edilmiştir.

Bir katılımcı kentin diğer önemli bir sorununun ise doğudan göç eden niteliksiz ve sosyal olarak problemlili kitlelerin kentin sosyal ve ekonomik yapısını bozması ve bunun yanında nitelikli bireylerin de batıya göç ederek kent için gerekli olan nitelikli insan kaynaklarının kaybedilmesi olduğunu ifade etmiştir. Bu niteliksiz göç dalgası sonucunda kent için gerekli olan nitelikli işgücü talebinin yeterli düzeyde karşılanamadığı ifade edilmiştir. Bir taraftan nitelikli işgücü talebi var iken diğer taraftan niteliksiz işgücü arzının bulunması ve dolayısıyla işsizliğin yaşanması kentin en önemli sorunlarından birini oluşturmaktadır. Bunun yanında eğitimde fırsat eşitliğinin tam olarak oluşturulamaması ve bu sorunun özellikle kırsal bölgelerde çok ciddi bir şekilde yaşanması kentin önemli sorunlarından biri olarak ifade edilmiştir.

Yerel sorunlar ile ilgili başka bir katılımcı ise en önemli sorunların *“demokrasi, yurttaşlık, yerel yönetimlerin yetersizliği, işsizlik ve kentin seçimlerde vermiş olduğu siyasal desteğin karşılığının tam olarak alınmaması”* olduğunu ifade etmiştir. Verilen siyasal desteğin karşılığı olarak ne alınması gerektiğine ilişkin soruya cevap olarak ise bakanlık ya da daha fazla teşvik gibi şeyler olabileceği söylenmiştir. Belediye tarafından yapılan sosyal yardımların amacının dışına çıktığı, bu sosyal yardımlara bağımlı bir kesimin oluştuğu ifade edilmiştir. Bu durumun uzun vadede

sosyal sorunlara yol açacağı ifade edilmiştir. Bunun dışında başka bir katılımcı da bu sosyal yardımlara bağımlı olan kesim üzerinden siyasi rant elde edildiğini ve bu durumun iki taraf açısından da karşılıklı çıkar ilişkileri içerisinde varlığını devam ettirdiğini ifade etmiştir. Kent içi trafik sorunun yanında şehirler arası ulaşım yollarında da sorunlar olduğu, kent içinde geçen çevre yolu üzerine yapılan altgeçitlerin ulaşım sorununu çözmediği, aksine bu altgeçitlerin kent içi trafik sorunu üzerinde olumsuz etki meydana getirdiğine yönelik görüşler dile getirilmiştir.

Bu sorunlara ek olarak bazı katılımcılar alternatif kent merkezlerinin oluşturulmadığını ve bu nedenlerden dolayı kent merkezinde trafik yoğunluğunun yaşandığını ifade etmişlerdir. Yeni belediye binasının ana ulaşım yolu üzerine yapılması, hemen onun yanında büyük bir alış-veriş merkezi ve büyük bir otelin yapılması sonucunda trafik yoğunluğundan kaynaklanan sorunların meydana geleceği ifade edilmiştir. Ayrıca bu yapıların hepsinin aynı ana cadde üzerinde yapılması sonucunda buldukları cadde üzerinde var olan trafik yoğunluğunun otelin tam olarak faaliyete geçmesi ile daha da fazla artacağı ifade edilmiştir. Bunun yanında yeterli bir çevre düzenlemesinin yapılmamış olmasının kent için önemli bir sorun olarak ortaya çıktığı ifade edilmiştir.

Tarım ağırlıklı bir kent olması nedeniyle kent ekonomisinde önemli bir girdi olan kayısıya yeterli desteğin verilmemesi katılımcıların çoğunluğu tarafından önemli bir problem olarak görülmektedir. Bunun yanında sadece kayısıya dayalı tarımsal faaliyetlerin yapılması, tarımda çeşitliliğin sağlanamaması nedeniyle kayısı rekoltesinde meydana gelecek sorunların beraberinde ekonomik sorunlar meydana getireceği dile getirilmiştir. Bu duruma örnek olarak 2014 yılının Mart ayındaki don olayı nedeniyle kayısı rekoltesinin neredeyse hiç olmamasının sadece kayısıya bağımlı olan çiftçilere değil; kent ekonomisine de önemli zararlar verdiği ifade edilmiştir. Kentin önemli ekonomik gelir kaynağı olan kayısıyı daha iyi değerlendirebilmek için kayısıya dayalı sanayinin geliştirilmesi gerektiği birçok katılımcı tarafından vurgulanmıştır. Bunun yanında kuraklık nedeniyle içme ve sulama suyundan kaynaklanan sorunların kentin önemli sorunları olduğu belirtilmiştir.

Başka bir katılımcı *“Kent, öncelikli olarak çözüme kavuşturulması gereken önemli sosyal ve ekonomik sorunları vardır. Kent yapısı, kentleşme seviyesinin*

yetersizliği, yerel kaynakların nitelikli insanlar tarafından etkin bir şekilde kullanılamaması sebebiyle hem beşeri hem de ekonomik kaynak israfı yaşanmaktadır” şeklinde sorunlar dile getirmiştir. Bunun dışında başka bir katılımcı da genç nüfusta problemler olduğunu, diğer bir ifade ile iyi yetiştirilememiş, geleneksel ve kültürel değerlere sahip olmayan bir neslin yetişmekte olduğunu ifade etmiştir. Bunun dışında yeni yapılan devlet hastanesi nedeniyle “çöşnük” olarak ifade edilen bölgede bulunan devlet hastanesinin kapatılmamasına yönelik girişimlerde bulunulduğu ve ilgili birimler ile görüşüldüğü; ancak şu ana kadar bir sonuca ulaşılamadığı ifade edilmiştir.

Sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin belirtmiş oldukları yerel sorunların çözümüne yönelik yapmış oldukları çalışmalar değişiklik göstermektedir. Bu kuruluşlarından bazıları bu sorunların çözümü ile ilgili önerilerini sadece toplantılarda ve ikili görüşmelerde dile getirdiklerini ve çözülmesine yönelik taleplerde bulduklarını belirtmişlerdir. Bir kısım katılımcı ise belirledikleri sorunlara yönelik konferanslar düzenlediklerini, bu doğrultuda eğitim programları oluşturduklarını, sosyal ve kültürel aktiviteler düzenlediklerini ifade etmiştir. Bunların dışında bakan ve yerel yöneticilere yerel sorunlara yönelik görüş ve eleştirilerini ilettiklerini ifade etmişlerdir. Bir katılımcı ise iletişim araçları ile – ki kendisi köşe yazarlığı yapmaktadır- yerel sorunları dile getirdiğini ifade etmiştir.

Bir başka sivil toplum kuruluşu temsilcisi yerel konularda projelerin hazırlanıp sunulduğunu ifade etmiştir. Bunlar arasında kent merkezinin araç trafiğine kapatılması, kaldırımların belirli standartlar içerisinde yapılması ve yüksekliğinin azaltılması, kent içi trafiği rahatlatmak amacıyla kent merkezindeki iki kavşaağa alt geçitlerin yapılması gibi proje önerilerinin olduğunu ifade etmiştir. Yukarıda ifade edilen projelerin tamamının olmasa da bir kısmının kabul edildiği; ancak halk pazarlarının oluşturulması ve bunun dışındaki birkaç projenin ise yerel yönetimler tarafından yerine getirilmediği ifade edilmiştir. Bunun yanında bir iş adamları derneği kentteki ekonomik sorunların çözümüne yönelik Kuzey Irak’a iş gezisi düzenlediklerini ifade etmiştir. Bu gezilerin devam ettirileceği, böylece Malatya’nın dış pazarlara açılarak yeni pazarlara ulaşılmaya çalışılacağı belirtilmiştir. Yine bir iş adamları derneği de kent ekonomisinin geliştirilmesine yönelik Malatya 2023 Vizyon Raporu’nun hazırlanmakta olduğunu ifade etmiştir. 2023 hedefleri doğrultusunda

kentin ihracatının beş milyar dolara çıkarılmasına yönelik çalışmaların yapıldığı belirtilmiştir.

Başka bir katılımcı ise göçün kentteki suç oranlarına etkisine yönelik bir rapor hazırladıklarını ifade etmiştir. Başka bir katılımcı ise altyapı, çarpık kentleşme gibi bazı yerel sorunların doğrudan kendi ilgi alanlarının dışında kalması nedeniyle bu sorunlar ile ilgili bir faaliyette bulunulmadığını ifade etmiştir. Bir katılımcı kentte yeni yeşil alanların oluşturulmamasının yanında; var olan yeşil alanların da tahrip ya da yok edildiğini ifade etmiştir. “Kernek Şelale Parkı” olarak bilinen yerin restore adı altında tahrip edilmesi ve betonlaştırılmasının bu durumun en somut örneği olduğu ifade edilmiştir. Bu parktaki yeşil alanların korunmasına yönelik basın açıklaması yapıldığı, park yerine gidilerek eylem yapıldığı ifade edilmiştir. Bir katılımcı, yapılan televizyon programlarına katılarak yerel sorunları dile getirdiğini ifade etmiştir. Başka bir katılımcı ise son bir yıl içerisinde yerel sorunların çözümü için kamuoyunu bilinçlendirmeye yönelik iki bilimsel toplantı yapıldığını ifade etmiştir. Ancak bu toplantılara yerel yönetimlerin yeterli destek ve katılımının sağlanmadığını da ayrıca önemle vurgulamıştır.

Bir başka katılımcı ise yerel sorunların daha çok kültürel yönüne ağırlık verdiklerini ifade etmiş ve bu alanda faaliyetlerde bulduklarını ifade etmiştir. Bu doğrultuda “EL-MA” projesi (bu proje ile Elazığ ile Malatya arasındaki ilişkilerin daha da geliştirilmesini amaçladıklarını ifade etmişlerdir) çerçevesinde iki kentin ileri gelenlerinin bir araya gelerek kentler arasında kültürel işbirliğinin artırılması, yeni projelerin geliştirilmesi için koordinasyon sağlanması amacını taşıyan bir proje olduğu belirtilmiştir. Bunun yanında aynı sivil toplum kuruluşu temsilcisi yine bir kültürel faaliyet kapsamında “kültür rehberleri projesi”nin hayata geçirildiğini belirtmiştir. Bu proje kapsamında seçilen öğrencilerin gönüllü kültür rehberleri ve elçileri olmalarına yönelik bir çalışma yapılmasının planlandığı ifade edilmiştir. Bu şekilde hem öğrencilerin sosyal gelişim düzeylerinin yükseltilmesinin hedeflendiği hem de kentsel turizm potansiyelinin geliştirilmesinin amaçlandığı belirtilmiştir.

Sivil toplum kuruluşlarının hayata geçirmeye çalıştığı faaliyetlerin önündeki en büyük engellerden birisinin ekonomik sorunlar olduğu ifade edilmiştir. Bazı derneklerin aidat toplamaması ya da üyelerinden yeterli aidat alamaması, zaten kötü olan ekonomik durumu daha da kötüleştirdiği ifade edilmiştir. Yerel sorunların

çözümüne yönelik sivil toplum kuruluşlarının önündeki bir diğer önemli engelin ise yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarına olumsuz yaklaşımından kaynaklandığı ifade edilmiştir. Yerel yönetimlerin sivil toplum kuruluşlarına yeterli düzeyde değer vermediği bir katılımcı tarafından dile getirilmiştir.

Yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarına karşı adaletli bir tutum içinde olmadıkları sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin büyük çoğunluğu tarafından ifade edilmiştir. Yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarına karşı ideolojik ve siyasal ayrımcılık yapan bir yaklaşım içerisinde olduğu birçok sivil toplum kuruluşu temsilcisi tarafından ifade edilmiştir. Eğer sivil toplum kuruluşu, yerel yönetime siyasi görüş olarak yakın ise o sivil toplum kuruluşunun faaliyetlerine yerel yönetimler tarafından kolaylık sağlandığı, hatta destek olunduğu ifade edilmiştir. Eğer siyasi görüş olarak farklı düşünce grubu içerisinde yer alınıyor ise o kuruluşun faaliyetlerine zorluk çıkarıldığı belirtilmiştir. Buna örnek olarak farklı siyasi düşünceye sahip olduğunu belirten bir sivil toplum kuruluşu temsilcisi bir konferans için yerel yönetimden yer istediklerinde isteklerinin yokuşa sürüldüğünü, isteklerine geç cevap verildiğini ve en sonunda da yer için para istendiğini ifade etmiştir. Bu dernek, kendilerinin kamu yararına çalışan dernek statüsünde olduğunu, buna rağmen yerel yönetimler tarafından faaliyetlerinde zorluklar çıkarıldığını ifade etmiştir. Yerel yönetimlerin, destekleyeceği projelerin öncelikle kimler tarafından yapıldığını göz önünde bulundurularak seçtiği ifade edilmiştir.

Bir katılımcı, kamu otoritesinin, sivil toplum kuruluşlarının önünü açmadığını belirtmiş ve ekonomik hedefleri olan sivil toplum kuruluşlarına yeterli desteği vermediğini ifade etmiştir. Diğer bir katılımcı ise sivil toplum kuruluşlarının dikkate alınmadığını, bu nedenle yerel sorunların çözümüne yönelik faaliyetlerde problemlerin ortaya çıktığını ifade etmiştir. Bunun yanında başka bir katılımcı, yeterli üyelerinin olmadığını ve bu nedenden dolayı istedikleri faaliyetleri hayata geçiremediklerini ifade etmiştir. Bir sivil toplum kuruluşu temsilcisi, sivil toplum kuruluşlarının daha kendi örgütsel yapılanmasını, ekonomik ve idari sorunlarını çözemediklerini, bu nedenle de yerel sorunların çözümüne yönelik yeterli faaliyet yapamadıklarını ifade etmiştir.

Bunun dışında başka bir sivil toplum temsilcisi ise sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini yerine getirirken herhangi bir engel ile karşılaşmadığını, istedikleri tüm faaliyetleri herhangi bir sorunla karşılaşmadan yerine getirebildiklerini ifade etmiştir.

3.5.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Yerel Siyasete Katılım Araçlarına Bakışı ve Karşılaştığı Sorunlar

Sivil toplum kuruluşu temsilcilerine yerel siyasete katılımında karşılaştıkları sorunların neler olduğu, ne gibi engeller ile karşılaştıkları, yerel siyasete katılım araçlarının işlerliği, yerel karar alma toplantılarına katılıp katılmadıkları ile ilgili sorular yöneltilmiş ve bu sorulara verilen cevaplar, görüşme sürecinde yapılan gözlemler ile birlikte birleştirilerek bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda sivil toplum kuruluşlarının yerel karar alma süreçlerine katılımında karşılaşılan sorunların neler olduğuna yönelik cevaplar çoğunlukla örgütsel sorunlar olarak ifade edilmiştir. Sivil toplum kuruluşunun tam olarak organize olamadığı, ekonomik sorunlarını aşamadığı ve sıkıntılardan dolayı önemli bir karşı güç oluşturamadıkları ifade edilmiştir.

Yerel siyasetin sadece güçlü olan sivil toplum kuruluşları ile yerel otoriteler etrafında şekillendiği ifade edilmiş, görece olarak yeterli etkinliğe, güce sahip olamayan sivil toplum kuruluşlarının yeterli düzeyde etkili olamadığı ve bunun sonucu olarak da haklı olsalar dahi yerel siyasette dikkate alınmadıkları ifade edilmiştir. Bunun dışında bir katılımcı *“ekonomik sorunlar nedeniyle sivil toplum kuruluşlarına vergiler konusunda, elektrik, su ücretleri ve kira gibi konularda destek sağlanması gerektiği”* şeklinde görüş bildirmiştir.

Sivil toplum kuruluşu temsilcilerinden biri, sivil toplum anlayışının tam olarak gelişmemiş olduğunu, sivil toplum kuruluşlarının toplantılara davet edilmediğini ve bunun sonucu olarak da siyasal katılım mekanizmalarının tam gelişmemiş bir yerel siyasetin mevcut olduğunu ifade etmiştir. Burada dikkat çeken durum ise genel de birçok sivil toplum kuruluşu temsilcisi kendilerinin toplantılara davet edilmediklerini ifade etmiştir. Başka bir katılımcı ise yerel siyasete katılımında objektif, nesnel ölçütler kullanılarak katılımın sağlanmadığını, bunun da karşılıklı olarak güven sorununun ortaya çıkardığını ifade etmiştir. Diğer bir ifade ile katı ideolojik anlayışlardan dolayı objektif değerlendirmelerin yapılamadığı ifade edilmiştir. Bunun yanında sivil toplum

kuruluşlarının da sivil toplum anlayışı konusunda yeterli bilince sahip olmadıkları, toplumsal sorunlara karşı bilinçli bir yaklaşımda bulunmadıkları ifade edilerek bir “özeleştir” yapılmıştır. Siyaset arenasında, sivil toplum kuruluşlarının aktif olmadığı ve görüşlerinin çok fazla dile getirilmediği ifade edilerek sivil toplum kuruluşlarının kendi bünyelerinde yaşadıkları sorunlar ifade edilmiştir.

Sivil toplum kuruluşu temsilcilerinden biri, yerel siyasete katılım ile ilgili “*sivil toplum kuruluşlarının kendi iç dinamikleri yeteri kadar sağlam değilse siyasal katılım süreçlerine, sivil toplum kuruluşlarının katkılarının yeterli olmayacağı ve siyaset arenası içerisinde etkisizleşeceği*” şeklinde bir görüş belirtmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının yerel sorunlara bakış açısından kaynaklanan görüş ayrılıkları, siyasal otoriteye yakınlık ya da uzaklık gibi sebeplerden görüş birliğine varılamaması nedeniyle siyasal katılımı birliktelik sağlanamadığı ve siyasal otorite üzerinde etkili olunamadığı ifadesine bir katılımcı tarafından dikkat çekilmiştir. Diğer bir katılımcı ise siyasal katılımı yönelik “yasal” engellerin olmadığını ancak siyasi otoritelerin sivil toplum kuruluşlarına bakış açısına göre siyasal katılımı etkinlik sağlandığı ya da sağlanmadığını ifade etmiştir. Yerel siyasi otoritelerin kendi ideolojik veya siyasi görüşüne yakın sivil toplum kuruluşlarına destek olduğu; ancak farklı düşünen sivil toplum kuruluşlarına destek verilmemesinin yanında bu kuruluşların faaliyetlerini gerçekleştirmesinde zorluklar çıkarıldığı ifade edilmiştir.

Yurttaşların seçim dönemlerinde sandık başına giderek bir siyasal davranış göstermesi gibi sivil toplum kuruluş üyelerinin de aynı şekilde sadece seçimden seçime derneğe uğradığı ya da sadece seçimler olacağı zaman derneğin faaliyetlerine ilgi duyduğu, katıldığı ve bu durumun dernek için önemli sorunlar meydana getirdiği belirtilmiştir. Dernek faaliyetlerinin başkan ve yönetim kurulu üyeleri üzerinden hayata geçirilmeye çalışıldığı ve diğer üyelerin yapılan ya da yapılmak istenen faaliyetlere yeterli destek vermediği ifade edilmiştir.

Sivil toplum kuruluşları için yer tahsis edilmesi veya yer konusunda destek olunarak en azından derneklerin kira giderlerine yardımda bulunulması gerektiği dile getirilmiştir. Başka bir temsilci ise derneklerine yeteri kadar üye bulamadıklarını ve bu nedenlerden dolayı yeterli organizasyon gücüne ulaşamadıklarını ifade etmiştir. Bir katılımcı “*sivil toplum kuruluşlarının sorunlarından en önemlilerinin faaliyetleri*

için ilgili kurumlardan yeterince destek alamamaları ve yönetim statülerini işgal edenlerin sivil toplum kuruluşlarına karşı ilgisiz kalmaları” olarak belirtmiştir.

Sivil toplum kuruluşlarının kendi inisiyatiflerini oluşturacak bir demokratik ortamın oluşmadığı ve sivil toplum kuruluşlarının görüşlerinin bir bağlayıcılığının olmadığı şeklinde görüşler de ifade edilmiştir. Başka bir katılımcı ise sivil toplum kuruluşlarına yeterli değer verilmediğini, ideolojik veya siyasi görüş ayrılıklarından dolayı farklı düşünen sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini gerçekleştirmede zorluklar çıkarıldığını, siyasi görüş olarak yönetime yakın olan sivil toplum kuruluşlarına ise yerel yönetimler tarafından destek verildiğini, kolaylıklar sağlandığını ve bu kuruluşların siyasal katılımına destek olunduğunu, bu kuruluşların yerel siyasette daha etkili olduğunu ifade etmiştir. Bunun dışında farklı siyasi veya ideolojik düşünceye sahip sivil toplum kuruluşlarının görüşlerine değer verilmediği, diyalog yollarının bu kuruluşlara kapalı olduğu ifade edilmiştir.

Başka bir katılımcı ise sivil toplum kuruluşlarının görüşlerine yukarıdaki görüşlerin aksine genel olarak değer verildiğini ifade etmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının yerel yöneticiler ile kurmuş oldukları ikili ilişkiler sayesinde görüşlerini veya şikâyetlerini ilgili birimlere iletmede sorunlar ile karşılaşmadığı ifade edilmiştir. Başka bir katılımcı da bu görüşleri destekler biçimde eğer yerel yönetim ile ikili ilişkilerde sorun yaşanılmıyor ise görüşlerin dikkate alındığını yoksa da bir etkinin olmadığını ifade etmiştir.

Siyasal otoritelerin çok güçlü olması durumunda ve bir kısım sivil toplum kuruluşlarının güçlü yapıların yanında yer alma eğilimine sahip olmaları nedeniyle sivil toplum kuruluşlarının yerel sorunların üzerine tam olarak gidemediği ifade edilmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanına giren sorunlar ile ilgilendikleri, onun dışındaki yerel sorunlar ile ilgilenmedikleri belirtilmiştir. Buna ek olarak bir sivil toplum kuruluşu temsilcisi ekonomik gelirleri yeterli olmayan sivil toplum kuruluşlarının iktidara yaklaşılarak bu sorunlarını aşmayı düşünebildiklerini, bunun sonucunda da iktidar tarafından kullanılan bir yapıya büründüklerini ifade etmiştir. Bir meslek odası temsilcisi ise meslek odalarının siyaset üstü yapılar olduğunu, yerel sorunlara yönelik çok fazla siyasal davranış içerisinde olmadıklarını ifade etmiştir.

Bunun dışında ekonomik sorunlar nedeniyle sivil toplum kuruluşlarının üye aidatlarını arttırmadıkları, arttırmaları durumunda ise bunun üye kaybına neden olacağı, yapılmak istenen faaliyetlere üyelere ekonomik katkı yapılmasının istenmesinde üyelerin yeterli desteği vermediği, ayrıca böyle bir talebin yeni sorunlar ortaya çıkardığı ifade edilerek sivil toplum kuruluşlarının faaliyet yapabilmek için değil, öncelikle varlığını devam ettirebilmek için ekonomik sorunlarını çözmeleri gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca bir dernek temsilcisi, faaliyetlerini arttırabilmek ve daha aktif faaliyetlerde bulunabilmek için dernek yapısından çıkılarak medya alanında çalışan meslek mensuplarına yönelik meslek odalarının kurulması gerektiğini belirtmiştir.

Başka bir katılımcı ise sivil toplum kuruluşlarının kendi aralarında birlik oluşturamadıklarını, birbirleri ile mücadele ettiklerini bu nedenle de etkin bir güç oluşturamadıklarını ifade etmiştir. Bunun dışında bir katılımcı ise bir yerel yönetimlerde bürokratik engellerle karşılaşmanın bir açıklamasının yapılamayacağını, eğer yerel yönetimlerde böyle ise merkezde nasıl bürokratik sorunlar ile karşılaşılacağını düşünemediğini ifade etmiştir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu, sivil toplum kuruluşlarının medyada yeterli düzeyde seslerini duyurabildiklerini ifade etmiş olmalarına rağmen medya dernekleri ise sivil toplum kuruluşlarının, medyadan destek taleplerinin yeterli olmadığını, medya ile yeterli işbirliği yapmadıklarını ifade etmiştir. Bunu dışında bir katılımcı medya organlarının yeterli desteği vermediğini, medyanın da taraflı davranarak siyasi otoriteye yönelik eleştirileri yayınlamadığını ifade etmiştir. Medyanın bu taraflı yapısından dolayı ildeki yerel medya organlarının kamuoyu ve siyasi otoriteler üzerinde baskı oluşturmak için yeterli olmadığı belirtilmiştir. Medyanın da yerel siyasi otoritelere bağımlı bir duruma geldiği, yerel siyasi otoriteye ekonomik bağımlılık nedeniyle yerel yönetimlerin hoşnut olmayacağı yayınların yapılamadığı, daha doğrusu yapılan yanlışların eleştirilemediği ifade edilmiştir. Bir diğer katılımcı ise başka açıdan bakarak sivil toplum kuruluşlarının medya ajanslarına üye olmaları durumunda medyada yer alabildiklerini, olmuyorlar ise medyada yeterli şekilde yer alamadıklarını ifade etmiştir. Üyeliğin de bir ekonomik maliyetinin olduğu, bunu da her sivil toplum kuruluşunun karşılayamayacağı için sivil toplum kuruluşlarının yeterli düzeyde medyada yer almasının zor olduğu ifade edilmiştir.

Siyasal katılım ile ilgili bir katılımcı *“Türkiye’de sivil toplum kuruluşları arasında siyasi ve ekonomik olarak güçlü olmayanların veya siyasi iktidar ile organik bağı olmayanların medyada yeterli desteği gördüğünü söylemenin mümkün olmadığı”* şeklinde bir görüş belirtmiştir. Medyanın da siyasallaştığı, medya organlarının tarafsız bir şekilde görevini yerine getirmediği, bağımsız ve tarafsız olması gereken yerel medyanın yerel siyasi otoriteye bağımlı bir hale geldiği bir katılımcı tarafından ifade edilmiştir.

Bununla birlikte sivil toplum kuruluşlarının ilde kamuoyu oluşturup oluşturamadıkları konusunda katılımcılar birbirinden farklı görüşler ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar kamuoyu oluşturabildiklerini, bazıları hiç kamuoyu oluşturamadıklarını, bazıları da kısmen kamuoyu oluşturabildiklerini ifade etmiştir. Bu noktada sivil toplum kuruluşlarının medyadan yeterli desteği gördüğünü söyleyen bazı katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının kamuoyu oluşturmada başarılı olmadığını ifade etmiş olması dikkat çekmektedir.

Bazı katılımcılar kamuoyu oluşturmada sivil toplum kuruluşlarının tek başına yeterli olmadığını, kamuoyu oluşturabilmek ve toplumda farkındalık oluşturabilmek için birçok sivil toplum kuruluşunun bir araya gelerek üst platformlar oluşturduklarını ve bu şekilde bir kamuoyu oluşturma yolunu seçtiklerini ifade etmişlerdir. Aynı katılımcı elli beş sivil toplum kuruluşunun bir araya gelerek oluşturduğu *“Toplum Gönüllüleri”* adını taşıyan platformun kentte kamuoyu oluşturmaya yönelik bir çalışmanın ürünü olduğunu belirtmiştir.

Başka bir katılımcı ise *“yerel siyasette etkin olan, kamuoyu oluşturabilen ve yerel siyaseti şekillendiren en önemli kuruluşların iş adamları dernekleridir”* şeklinde bir görüş belirtmiştir. Buna ek olarak bir katılımcı da sivil toplum kuruluşları arasında en az ekonomik sorunları olan ya da hiç olmayan kuruluşların iş adamları dernekleri olduğunu belirtmiş, yerel yönetimler ile daha rahat ilişki kurabilmelerinden dolayı bu kuruluşların yerel siyasette daha etkili olduklarını ifade etmiştir. Bunun yanında sadece seçim dönemlerinde sivil toplum kuruluşlarının hatırlandığı, bunun yanında sadece seçim zamanlarında bu kuruluşlar ile görüş alış verişinde bulunulduğu belirtilmiştir. Bir katılımcı sivil toplum kuruluşlarında sivil toplum bilinci gelişmediği için kamuoyu oluşturma zor olduğunu ifade etmiştir. Başka bir katılımcı siyasal iktidara yakın olan sivil toplum kuruluşlarının siyasal otoriteler ile işbirliği yaparak ve

siyasal otoriteden destek alarak siyasal iktidar lehine kamuoyu oluşturulması için çalışma içerisinde olduklarını ifade etmiştir.

Sivil toplum kuruluşlarının kamuoyu oluşturmada tam olarak başarılı olmadığı, kamuoyu oluşturmada ve kamuoyunu etkilemedeki başarısızlığın sebebi olarak ise bu kuruluşların kamusal sorunlara karşı tam duyarlılığa sahip olmamalarından kaynaklandığı bir katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Aynı katılımcı tarafından yurttaşların yerel konulardaki duyarsızlıklarının, aynı şekilde sivil toplum kuruluşları için de geçerli olduğu ifade edilmiştir. Bir başka katılımcı *“sivil toplum kuruluşları yerel sorunlara duyarsız, yerel sorunlar ile ilgili kamuoyu oluşturmaya yönelik faaliyetleri bulunmamakta; ancak Filistin, Gazze gibi sorunlar için birçok kuruluş bir araya gelebiliyor, bu konuda ortak bir noktada buluşabiliyorlar”* şeklinde bir görüş ifade etmiştir. Bu duyarlılığın yerel sorunlar için de ortaya konulması gerektiği, Filistin ve Gazze'deki sorunlar kadar yerel sorunlar ile ilgili toplumsal duyarlılığı meydana getirmeye yönelik sivil toplum kuruluşlarının çalışması gerektiği ifade edilmiştir. Aynı katılımcı ildeki eğitim sorunları ile ilgili bir platform oluşturulup bu sorunlar ile ilgili açıklama yapılmadığını ve bu sorunlara karşı duyarsız kalındığını ifade etmiştir.

Sivil toplum kuruluşlarına belediye meclisi toplantılarına hangi sıklıkta katıldıkları, eğer katılmıyor ya da katılmıyorlar ise bunun nedenleri, buralarda yaşamış oldukları sorunların neler olduğu ile ilgili sorular yöneltilerek yaşanan sorunlar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda katılımcıların birçoğu belediye meclisi toplantılarına katılmadıklarını ifade ederken, çok az bir kısmı katıldıklarını ifade etmiştir. Katılmayanların hemen hemen hepsi belediye meclisi toplantılarına çağrılmadıkları için katılmadıklarını ifade etmiştir. Belediye meclisi toplantılarına katılanların büyük çoğunluğunun medya mensubu olduğu ve görevleri nedeniyle belediye meclisi toplantılarına katıldıkları gözlemlenmiştir. Başka bir katılımcı ise toplantıya katılım taleplerinin olmadığını, belediye meclisinin kendilerini bir konu hakkında fikir alma amacıyla çağrılmaları durumunda meclis toplantılarına katıldıklarını ifade etmiştir.

Sivil toplum kuruluşu temsilcilerinden biri *“yerel yönetimler ile yaşanan sorunlar ile ilgili önemli problemlerden bir tanesi ilde önemli ve acil bir sorun bulunmadığı zaman yerel yöneticiler ile rahat bir şekilde iletişime geçiliyorken,*

önemli ve acil olarak çözülmesi gereken bir sorunun ortaya çıkması durumunda yerel yöneticilere ulaşılamamaktadır” diyerek yerel yöneticiler ile yaşanan sorunu ifade etmiştir. Yerel yönetimlerin, yerel sorunlar için sunulan çözüm önerilerini dikkate almamaları, yapılan eleştirileri art niyetli düşünceleri ve benzeri yaklaşımlardan dolayı sivil toplum kuruluşları ile yerel yönetimler arasında ilişkinin zarar gördüğü ve karşılıklı güven ortamının kaybolduğu başka bir katılımcı tarafından dile getirilmiştir. Başka bir katılımcı ise dernek olarak yerel yönetimler ile sorunlarının olmadığını ancak dernek üyelerinin sorunlar yaşayabildiklerini ifade etmiştir. Bir muhtarlar derneği temsilcisi ise yapılan toplantılara katılmadıklarını, yerel yönetimlerin kararları kendilerinin alıp uyguladığını ifade etmiştir. Sorunların daha çok ikili ilişkiler üzerinden çözülmeye çalışıldığı; ancak herkesin bu imkâna sahip olmadığı başka bir katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Bir katılımcı, yerel yönetimlerden kayısıda çalışmak için dışardan gelen işçilere yönelik çalışmaların yapılmasını istemiş; ancak yerel yönetimlerin bu talepleri geçiştirdiği ve yerine getirmediğini belirtmiştir.

Kent konseyi ile ilgili görüşlerde sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin bir kısmı kent konseylerinin görevini yerine getirdiğini, bir kısmı ise kent konseylerinin işlevini yerine getirmediğini ifade etmiştir. Sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin bir kısmı da kent konseylerinin yerel otoritelerin güdümünde olan bir araç olduğunu ifade etmişlerdir. Görüşme yapılan sivil toplum kuruluşu temsilcilerinden yarıya yakını kent konseyi üyesi olduğunu belirtmiş, bir kısmı da bir süre öncesine kadar kent konseyi üyesi olduklarını ve yeni ayrıldıklarını ifade etmiştir. Bunun yanında kent konseyi üyesi olan bazı sivil toplum kuruluşu temsilcileri, kent konseylerine yönelik olumsuz eleştirilerde bulunmuştur. Bu grupta yer alan bir katılımcı kent konseylerinin siyasi otoritelerin güdümünde çalışan bir yapı olduğunu, başka bir katılımcının ifade ettiği gibi bu katılımcı da, kent konseyleri yönetimlerinin kararları kendilerinin alıp kendilerinin uyguladığını ifade etmiştir. Başka bir görüşmede kent konseylerinde katılımcılığın tam olarak sağlanamadığı, kararların belirli gruplar arasında alınıp, konsey üyelerinin tamamının bu karara katılmış gibi gösterildiği ifade edilmiştir.

Siyasi otoritelerin kent konseylerinde etkili olduğu, egemen otoriteye destek verilmesinin veya bu otoriteye yakın olunmasının da kent konseylerinin işlevselliğini ortadan kaldırdığı ifade edilmiştir. Kent konseylerinin karar alma mekanizmalarında yerel otoritelerin ağırlıklı olması ve başkanlığında yerel yönetimlerin bulunması,

zaten yerel siyasette egemen güç olan bu yapıların ortak platformlarda da kilit noktaları işgal ederek kontrol mekanizmalarını ellerinde tutmalarının yerel siyaset araçlarını işlevsizleştirdiği ifade edilmiştir. Bunun yanında bu konseylerin “belediyelerin imajını düzeltme araçları” olduğu bir katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Kent konseyleri üyelerinin, en azından Malatya ölçeğinde, kent ile ilgisi olmayan kişilerden oluştuğu ve bazen kent konseylerinde ilgisiz konularda çalışmalar yapıldığı ifade edilmiştir. Bu duruma örnek olarak *“Kent konseyi 30 Mart yerel seçimleri öncesinde kadınları küçümseyici ifadeler içeren afişler yaptırmış ve bu afişlerin sadece yerelde tepki toplamadığı, ülke genelinde de konuşulan bir olay olduğu ve tepki çeken bir çalışma olduğu”* bir katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Kent konseylerinin daha sık toplanması gerektiğini, yeterli sıklıkta toplanmadığını ve sivil toplum kuruluşlarının toplantılara davet edilmediğini ifade eden katılımcılar da olmuştur.

Bu görüşlerin dışında bir katılımcı kent konseyleri ile ilgili *“güzel çalışmalar yapıyor, her kesimden gruplar yer alıyor, ileriye dönük olarak işlevini yerine getireceği düşünülüyor, ileride daha güzel çalışmalar yapacağına yönelik umut ve beklentiler var, AB ilkeleri çerçevesinde daha da güzel çalışmalar yapılan ve yerel bütün aktörlerin katılımının sağlanacağı meclisler olacak”* şeklinde görüşler ifade etmiştir. Başka bir katılımcı kent konseylerine katılmadıklarını, ancak kent konseylerinin işlevini yerine getirdiğini ifade etmiştir. Kent konseylerinde karar alma süreçlerinin tam işlemediğini, karar alınırken kabul edenler, etmeyenler ve kabul edilmiştir şeklinde bir sürecin yaşandığını, daha neden kabul etmediklerini açıklamadan, itirazlarını ortaya koymadan kararların alınıp konunun kapandığını ifade eden katılımcılar da olmuştur.

Kent konseylerinde önerilen fikirler, projeler ve görüşler ile ilgili eleştirilerini dile getirdiklerini, başka bir proje önerilerinin olmadığını ifade eden katılımcıların yanından yerel yönetimlerin bu konseylere hâkimiyetinden dolayı, yerel yönetimlerin kent konseyine iletilen görüşlerin kabul edilmesinde ya da reddedilmesinde önemli rol oynadığını, bu nedenle hiçbir faaliyette bulunmadıklarını ifade edenler de olmuştur. Yerel yönetimler tarafından kabul edilen görüşlerin, projelerin kent konseylerinde kabul edildiği, yerel yönetimlerin reddettiği görüşlerin ve projelerin ise kent konseylerinde kabul edilme olasılığının olmadığı ifade edilmiştir. Bir katılımcı *“Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kent konseyleri, sivil toplum*

kuruluşlarının önünü kesmek, yavaşlatmak için kurulan resmi araçlar olarak görüyorum” diyerek farklı bir görüş ileri sürmüştür. Derneklerin yerine getirdiği belirli faaliyetleri kent konseylerinin de yerine getirdiği, bunun da ekonomik olarak birbirinden farklı olan iki farklı yapının aynı alanda faaliyet göstermesi sonucunda derneklerin bu durumdan olumsuz etkilendiği ve faaliyet alanlarının kamu destekli bir kuruluşun hâkimiyeti altına girdiği, bu durumun başka kuruluşların bu alanlarda faaliyet yapamaması anlamına geldiği ifade edilmiştir.

Katılımcıların çoğunluğunun doğrudan kendi çalışma alanları ile ilgili görüşleri ve şikâyetlerini bu konseylerde dile getirdikleri, kendi faaliyet alanı dışındaki yerel sorunlar ile ilgili görüş, öneri ve proje sunanların ise çok az olduğu gözlemlenmiştir. Bir katılımcı kadınların sosyalleşmeleri için “kadın kültür evlerinin” açılmasına yönelik önerilerinin olduğunu ve bu önerilerinin tam olarak olmasa da hayata geçirildiğini ifade etmiştir. Bunun yanında mahallelerde taziye kabulleri yapılması, mahallelinin toplantı yapabilmesi için özel günlerde kullanılma amacını taşıyan mahalle kültür evlerinin yapılması önerisi olmuş ve bunlar da her mahallede olmasa da mahallelerin büyük çoğunluğunda yapıldığı belirtilmiştir. Kent konseylerinde yolların genişletilmesi talebi yerel yönetimlere iletilmiş, ancak yerel yönetimlerin bu konuyu göz ardı ettiği ve yaya yoğunluğunun fazla olmadığı yerlerdeki kaldırımların genişletilerek yolların daraltıldığı, bunun da kent içi trafiğindeki yoğunluğu daha da arttırdığı ifade edilmiştir. İletilen bu görüşlere rağmen yerel yönetimlerin bu şikâyetleri değerlendirmedikleri ve bu duruma süreç içerisinde alışılacağını ifade ettiklerini söylemiştir.

Bir katılımcı ise kent konseylerinde olmasa da başka toplantılarda görüşlerini ifade ettiklerini belirtmiş ve bu görüşmelerde “İstanbulluoğlu Konağı”nın restore edilerek bir kültür merkezi yapılması önerisini yerel yönetime ilettiklerini ifade etmiş; ancak yerel yönetimin bu yeri restore ederek bir kültür merkezi olarak kullanılması yerine bir sivil toplum kuruluşuna tahsis etmiş ve o kuruluşun merkezi olarak kullanılmasına izin verdiğini ifade etmiştir. Başka bir katılımcı, kent konseyine önerilen projelerin, projeleri öneren sivil toplum kuruluşu dışarda bırakılarak kent konseyinin önerilen projeleri kendi projeleriymiş gibi duyurduğunu ifade etmiştir. Buna örnek olarak ise “kültür elçileri” projesi verilmiştir.

Kent konseylerinin sivil toplum kuruluşlarının önerdikleri ve hayata geçirmek istedikleri projelerden daha çok konseyin yaptığı projelerin sivil toplum kuruluşlarına kabul ettirme yerleri olduğu, diğer bir ifade ile kent konseyi tarafından yapılan projelere sivil toplum kuruluşlarından destek istenilen yerler olduğu ifade edilmiştir. Buna ek olarak kent konseylerine önerilen görüş ve projelerin değerlendirilmesinin kişiler ve kuruluşlar baz alınarak yapıldığı, sivil toplum kuruluşları tarafından önerilen görüş ve önerilerin rasyonel bir şekilde değerlendirilmediği ifade edilmiştir.

Muhtar dernekleri ise toplantılarda daha çok mahallenin sorunlarını dile getirdiklerini ifade etmiş ve bu şikâyetlerin not alındığının derneğe bildirildiğini belirtmiştir. İletilen bu sorunların ya geç çözüldüğü ya da hiç çözümediği bir muhtar derneği temsilcisi tarafından dile getirilmiştir.

3.5.4. Yerel Yönetimlerin Yapmış Olduğu Faaliyetlere Yönelik STK'ların Eleştiri ve Katkıları

Yerel siyasetin temel odak noktasını yerel sorunlar oluşturmaktadır. Diğer bir ifade ile yerel sorunların çözümlenmesine yönelik faaliyetlerin bütünü yerel siyasetin önemli bir parçasını oluşturduğu ifade edilebilir. Yerel yönetimlerin en çok dikkat çeken faaliyetlerinden birini imar oluşturmaktadır. Bu konuda yukarıda ifade edilen sorunların büyük çoğunluğunun burada da geçerli olduğu gözlemlenmiştir. İkili ilişkiler ile imar rantı oluşturulması, ikili ilişkiler sayesinde bürokratik işlemlerin daha rahat ve hızlı yürümesi, eğer tanıdığın yok ise bürokratik engeller ile karşılaşılması gibi noktalar bu sorunlar içerisinde öne çıkanlarını oluşturmaktadır.

Yerel ölçekte güçlü aktörlerin kentin imar politikasını kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirdiği ve bu durumun yeni yerleşim yerlerinde dahi çarpık kentleşmenin meydana gelmesine neden olduğu ifade edilmiştir. Bir önceki bölümde de ifade edildiği gibi "Fahri Kayahan" olarak ifade edilen bölgede yolların doğrusal olmadığı, yolların bu şekilde olmasından kimlerin, ne rantlar elde ettiklerinin tartışılması gerektiği bir katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Kentin imar planlarına aykırı bir şekilde özellikle yeni yerleşim yerlerinde kat artışlarına izin verildiği, cins ve kullanım değişikliklerinin yapıldığı; ancak bunlar yapılırken o bölgenin altyapısının yeterli olmadığı ve bunun sonucunda da sorunlar meydana geldiği ifade edilmiştir. Bir katılımcı 2009 yılından günümüze kadar ki süreç içerisinde önemli

imar değişiklikleri yapılamadığını ifade etmiştir. Bunun nedeni olarak ise 2009 yılında gündeme gelen imar ile ilgili dava olduğunu ifade etmiştir.

Yerel yönetimlerin faaliyetleri ile ilgili önemli sorunlardan biri ise ilin bir tarafının ova, diğer tarafının ise dağ yamacı olması ve kentin dağ yamacına doğru değil de ovaya doğru genişlemesi olduğu ifade edilmiştir. Bu doğrultuda şehirlerarası transit geçiş amacı ile yapılacak olan çevre yolunun da maliyetler gerekçe gösterilerek güneye, yani dağ yamacına değil de kentin kuzeyinde yer alan ovaya yapılmasının ileride meydana getireceği sorunlar yerel yönetimlere iletilmiş; ancak çevre yolunun yine de kuzeye yapılmasına karar verildiği ifade edilmiştir. Bunun yanında ilin su ihtiyacını karşılayan su kaynağının bulunduğu bölgeye yapılaşma izninin verilmesinin kentin en önemli sorunlarından biri olduğu ifade edilmiştir. Kentin yaslanmış olduğu dağ yamacında ağaçlandırma çalışmalarının yapıldığı, ancak kent içinde ve çevresinde var olan yeşil alanların yeniden düzenleme adı altında betonlaştırıldığı bir katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Buna örnek olarak da kent merkezinde bulunan “Yeni Cami” önündeki yeşil alan içerisindeki ağaçların, restore edilen caminin daha net görülebilmesi amacıyla, söküldüğü ve bu alanın betonlaştırıldığı ifade edilmiştir. İkinci olarak ise “Kernek Parkı” olarak bilinen yerin yeniden düzenleme adı altında yıkıldığı, ağaçların kesildiği ve bu alanın da beton kaplı bir yere çevrildiği ifade edilmiştir.

Yerel yönetimlerin imar faaliyetlerinin genellikle ikili ilişkiler çerçevesinde şekillendiği, birçok kimsenin bu faaliyetlerden haberdar olmadığı ifade edilmiştir. Yerel yönetimlerde imar sorunlarının “ahbap - çavuş” ilişkisi çerçevesinde yürüdüğü, yerel yönetimler ile ikili ilişkileri olanların sorunlarının çok çabuk halledildiği, bu imkâna sahip olmayanların ise işlerini yapmada sorunlarla karşılaştığı belirtilmiştir. Bu sorunların bürokratik engeller, işlerin geç yürümesi, imar izinlerinde sıkıntıların çıkarılması gibi sorunlar olduğu ifade edilmiştir. Başka bir sivil toplum kuruluşu temsilcisi, kendisinin 1986 yılından itibaren Malatya ilinde yaşadığını ifade ederek, kentteki imar sorunlarının o tarihten günümüze kadar varlığını devam ettirdiğini, şimdi konuşulan sorunların biraz daha farklı şekilde o zaman da konuşulduğunu ifade etmiştir.

Bir sivil toplum kuruluşu temsilcisi, kent içi ulaşımın bir parçası olan üniversite ile kent merkezi arasındaki toplu taşımaya yönelik planlanan ve “trambüs”

adı verilen elektrikli otobüsler ile kent içi ulaşım sorununun çözülemeyeceğini, aksine bunun sorunu daha da arttıracaklarını ifade etmiştir. Bunun nedeni olarak ise de bu elektrikli otobüslerin altgeçitlerin bulunduğu kavşaklarda var olan trafik sıkışıklığını daha da arttıracaklarını ifade etmiştir. Bu durum yerel yönetime iletilmiş olmasına rağmen yerel yönetimin bu konuda tam tersi görüşte olduğu ve bu görüşte ısrar ederek bu ulaşım sistemi için altyapı çalışmalarına başlanıldığını belirtilmiştir.

Kentsel dönüşüme yönelik yapılan çalışmalarda sosyolojik yapıların göz ardı edildiği, müstakil evlerde yaşamaya alışmış ailelerin kutu gibi ve bahçesi olmayan evlere sıkıştırılmasının bir sorunu hallederken başka sorunların ortaya çıkmasına neden olduğu ifade edilmiştir. Başka bir katılımcı da ildeki arıtma tesisinin yeterli olmadığını, bu konuda ileriye dönük çalışmaların yapılması gerektiğini belirtmiştir.

İmar çalışmalarına sivil toplum kuruluşlarının katılmadığı, doğrudan ilgi alanlarına girmediği için imar ile ilgili görüşlerin teknik bilgi içermeyen görüşlerden oluştuğu belirtilmiş; ancak imar ile ilgili sorunlara yönelik doğrudan aktif bir eylem yapılmadığı, bu konunun meslek odalarına bırakıldığı ifade edilmiştir. Bunun dışında imar ile ilgili görüş bildiren sivil toplum kuruluşu temsilcileri, görüşlerinin dikkate alınmadığını, özellikle imarda kapalı kapılar ardında kararlar alındığını ifade etmişlerdir.

Bir katılımcı sivil toplum kuruluşlarının imar konusunda bilgi sahibi olması gerektiğini, sivil toplum kuruluşlarının hemen hemen hepsinin imar ile ilgili yeterli bilgi ve birikime sahip olan organizasyonlar olmadığını ifade ederek sivil toplum kuruluşlarının bu alanda uzman olan kuruluşlar olması gerektiğini ifade etmiştir. İmar komisyonlarına bu alanda uzman olan kuruluşların katılması gerektiği başka bir katılımcı tarafından dile getirilmiştir. Bunun yanında *“yerel yönetimlerde tek partinin egemen olması nedeniyle yerel karar organları üzerinde sivil toplum kuruluşlarının etkisinin olmamasının yanında muhalefetin bile etkisi olmamaktadır”* denilmiş ve sivil toplum kuruluşlarının hiçbir etkinliğinin olmadığı ifade edilmiştir.

Sivil toplum kuruluşlarının imar konularına yeterli ilgiyi göstermediği başka bir sivil toplum kuruluşu temsilcisi tarafından ifade edilmiştir. Bazı sivil toplum kuruluşlarının bu konulardan haberinin olmadığı, *“evlenen ile ev yapana karışmayın”* anlayışından dolayı mevzuata aykırı konut yapımı sorunları ile ilgili ve genel olarak

da imar ile ilgili konularla çoğu sivil toplum kuruluşunun ilgilenmediği ifade edilmiştir. Bir sivil toplum kuruluşu temsilcisi çevre yolu yapımı ile ilgili bir toplantıda yolun geçeceği yerde arazisi olan bir kişinin çevre yolunun güneye yapılmasına yönelik görüşlere itiraz ettiğini, kuzey çevre yolunun geçeceği güzergâha yakın yerde arazisinin olduğunu, bu nedenle kentin kuzey tarafına çevre yolu yapılması gerektiğini söyleyen bir birey ile karşılaştığını belirtmiştir.

Bunun yanında ilin altyapı olarak büyükşehir olmaya uygun olmadığı, hizmetlerin götürülmesinde önemli sıkıntılar yaşandığı, büyük şehir olmak için yerel yönetimin hazırlıksız olduğu ifade edilmiştir. Bazı katılımcılar bu konuda yeterli bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmişlerdir. Bunun dışında yukarıda sayılan sorunların dışında bazı katılımcılar, büyükşehir olduktan sonra yerel yönetimlerdeki sorunların tam olarak ortaya çıkmadığını, süreç içerisinde yaşanan sorunların daha net ortaya çıkacağını ifade etmişlerdir. Sivil toplum kuruluşlarının büyük çoğunluğu Malatya ilinin büyükşehir olmak için hazırlıklı ve yeterli altyapıya sahip olmadığını ifade etmiştir. Ulaşım sisteminin tam olarak oluşturulamamasından dolayı uzak mahallelerde sıkıntılar yaşandığı belirtilmiştir. Başka bir katılımcının *“uzak yerlerde su sayaçları okunmuyor, bu nedenle ileride yüksek meblağlı su faturaları gelecek ve bu da köylülerin sıkıntıya düşmesine, su faturalarının ödenememesine neden olacak”* şeklinde bir ifadesi olmuştur. Uzak yerlere hizmetlerin nasıl götürüleceği ve bu hizmetlerin maliyetlerinin nasıl karşılanacağı ile ilgili büyük sorunlar olduğu dile getirilmiştir. Katılımcılardan bir tanesi köylere imar zorunluluğunun geldiğini, bununla köylüler için fazladan maliyet oluşturacağını belirtmiş ve bunun bir sorun olduğunu ifade etmiştir.

Yerel yönetimlerin ekonomik faaliyetlerini gerçekleştirdiği araçlar olan belediye iktisadi teşebbüslerinin yerel pazarda rekabeti olumsuz etkilediği ifade edilmiştir. “Esenlik” olarak bilinen şirket aracılığıyla yerel yönetim market, temizlik, fuarcılık gibi alanlarda faaliyet göstermektedir. Bu alanlarda yaptığı – ki özellikle perakende satış amacını taşıyan kuruluşları aracılığıyla – faaliyetler nedeniyle pazarda haksız rekabet meydana geldiğine yönelik görüşler dile getirilmiştir. Bunun yanında belediyenin bu şirketler aracılığıyla siyasi görüş olarak kendine yakın gördükleri kişileri işe aldığı, fazladan personel olarak kaynak israfına neden olduğu ifade edilmiştir. Ancak yine de kentteki işsizliğin azalmasına katkıda bulunmasından dolayı bu belediye iktisadi araçlara olumlu bakan katılımcılar da bulunmaktadır.

Kentin temel geçim kaynaklarından biri olan kayısıya yönelik yerel yönetimin bir çalışmasının olmamasına birçok katılımcı tarafından eleştiriler getirilmiştir.

Kentteki esnafın önünü açacak çalışmaların yapılmadığı, otopark ve tabela vergileri ile küçük esnafa ek maliyetler getirildiği ifade edilmiştir. Bunun yanında belediye şirketlerinin ilde bulunan yerel firmalardan yeterli miktarda ürün tedarik etmediği, bu durumun da yerel üreticilerin kazanç kaybına ve gelişmemesine neden olduğuna yönelik görüşler belirtilmiştir. *“Belediyenin o kadar kuruluşu varken, niye kayısıya yönelik bir işletmesi bulunmuyor”* eleştirisi bir katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Bunun dışında başka bir katılımcı, kadınlara yönelik işyerleri yapılacağını, bunun da kadınların sosyal ve ekonomik hayata katılarak daha iyi bir yaşama kavuşmasını sağlayacağını ifade etmiştir.

Sivil toplum kuruluşu yöneticisi olan bir kadın katılımcı, yerel ekonomik gelişmeye katkı amacıyla ihtiyaç sahibi kişilere, bayanlara işyerleri inşa edilmesine ve böylece bu ihtiyaç sahiplerine gelir sağlanmasına yönelik projenin yerel yönetimlere sunulduğunu; ancak yerel yönetimin bu proje ile ilgili henüz bir karar vermediğini ifade etmiştir. Belediye şirketlerinin işe alımlarda önceliği ihtiyaç sahiplerine ve bayanlara vermesi gerektiği ifade edilmiştir. Bunun yanında aynı kadın katılımcı, yaşam merkezlerinin yapılması ve kadınların buralarda kendi el emekleri ürünlerini satarak gelir elde etmelerine yönelik bir proje hazırlandığını; ancak yerel yönetimler tarafından bu projenin de henüz hayata geçirilme aşamasında olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanında yerel yönetimlere kentin önemli ticari döngüsünün gerçekleştiği merkezlerden “şire pazarı” ile “buğday pazarı”nın daha modern bir yapıya dönüştürülmesine yönelik projelerin sunulduğu, bunlardan şire pazarının yenilendiği; ancak buğday pazarının daha yenilenmediği ifade edilmiştir. Yerel yönetimlerden en çok talep edilen konulardan biri de kentin tanıtımına yönelik daha fazla çalışma yapılması olmuştur.

Yerel yönetimlerin kent ekonomisini geliştirecek öncü yatırımlar yapması gerektiği ifade edilmiştir. Şehir merkezine alışveriş merkezlerinin yapılmaması gerektiği, kayısıyı ve kenti tanıtıcı reklamların yerel yönetimler tarafından daha fazla yapılması ve kayısıya yönelik sanayi tesislerinin yerel yönetimler öncülüğünde kurulması gerektiği ifade edilmiştir. Yerel yönetimlerin nitelikli eleman yetiştirecek kurslar açmaları veya açılan kursları desteklemesi gerektiği ifade edilmiştir.

Yerel yönetimlerin yapmış oldukları kültürel faaliyetler için yeterli kaynağa sahip olmadığı, sahip oldukları kaynakları da kendisinin kullandığı ya da kendisine yakın gördüğü sivil toplum kuruluşlarını destekleyerek kullandığı ifade edilmiştir. *“Yerel yönetimin daha fazla fuar düzenlemesi gerekiyor, bu fuarlara kentteki bütün kesimlerin katılmasının sağlanması ve desteklenmesi gerekmektedir. Yerel yönetimlerin kültürel faaliyetler yapacak sivil toplum kuruluşları arasında ayırım yapmaması gerekmekte ve yardım yapılacak ise bütün kuruluşlara yardım yapılmalı, adaletli olunmayacak ise de hiçbir sivil toplum kuruluşuna yardım yapılmaması gerekiyor”* ifadeleri bir sivil toplum kuruluşu temsilcisi tarafından özellikle vurgulanmıştır. Yerel yönetimin siyasi görüş olarak kendine yakın gördüğü sivil toplum kuruluşlarına sponsor olduğu, yer tahsisi ve ulaşımda kolaylıklar sağladığı; ancak farklı düşünceye sahip kuruluşlara bu konularda destek sağlamadığı, hatta zorluklar çıkardığı ifade edilmiştir. Pazarlama sektöründe çalışan bir kadın katılımcı, sivil toplum kuruluşlarının düzenlediği kültürel faaliyetleri destekleme konusunda yerel yönetimlerin ayrımcılık yaptığını, siyasi görüş olarak yerel yönetime yakın olan bir kuruluşun düzenlediği faaliyete destek olduğunu ve yerel yönetimin bu sivil toplum kuruluşuna 150 bin liralık yardım yaptığını; kendilerinin ise 20 TL olan biletlerden en azından yirmi tane almasını istediklerini ancak encümene soralım, ondan sonra size döneriz dediklerini; ancak daha sonra kimsenin dönmediğini ifade etmiştir.

Bazı sivil toplum kuruluşları kültürel faaliyet olarak üyeleri arasında piknik yapma, türkü geceleri gibi etkinlikler düzenlediklerini ifade etmişlerdir. Çoğu sivil toplum kuruluşunun kendi üyeleri arasında yaptıkları faaliyetler dışında bir kültürel faaliyet yapmadığı gözlemlenmiştir. Bunun dışında bazı sivil toplum kuruluşları konferanslar, sempozyumalar, açık oturumlar, sergiler, konserler gibi faaliyetleri hayata geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Yukarıda da ifade edildiği gibi bazı sivil toplum kuruluşları yerel yönetimden destek aldığını ifade ederken, bir kısmı ise yerel yönetimlerden destek almadığını, çok az bir kısmı ise bazı faaliyetlerine engeller çıkarıldığını ifade etmiştir. Bunun yanında yerel yönetimlerin çoğulcu bir kültürel anlayışa sahip olmadığına yönelik eleştiriler dile getirilmiştir.

3.5.5. İdeal Yerel Yönetim - STK İlişkisi ve Yerel Otoritelerin Denetimi

Sivil toplum kuruluşlarının ideal bir yerel yönetim – sivil toplum kuruluşu ilişkisinin nasıl olması gerektiği üzerine düşünceleri genel olarak birbirine benzemektedir. Sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin yerel otoritelerin sivil toplum kuruluşlarına değer vermeleri ve sivil toplum kuruluşlarının ileri sürdükleri görüşlere karşı yerel yönetimlerin önyargılı olmamaları gerektiği şeklindeki görüşleri ağırlıklı olarak öne çıkmaktadır. Genel olarak sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetim ilişkisi kapsamında sivil toplum kuruluşlarının görüşlerinin yerel yönetimler tarafından yeterli düzeyde dikkate alınmadığı birçok katılımcı tarafından ifade edilmiştir.

Yerel yönetimlerin, yönetim sürecine sivil toplum kuruluşlarını daha fazla katması ve yerel yönetimlere iletilen taleplere daha fazla değer vermesi gerektiği yönündeki görüşlerin daha ağırlıklı olduğu gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda pazarlama işinde uğraşan bayan bir katılımcı, yerel yönetimlerin sivil toplum kuruluşlarına eşit mesafeli olması, kendi görüşüne yakın olmayan kuruluşlara da saygı duyması ve bu kuruluşların görüşlerine değer vermesi gerektiği şeklinde düşüncelerini belirtmiştir. Kamu emeklisi başka bir dernek yöneticisi ise *“üç aylık zaman aralıkları içerisinde yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları birbirleri ile görüşerek fikir alış verişinde bulunmalı ve yerel yönetimler bu görüşleri dikkate almalıdır”* ifadelerini kullanmıştır.

İdeal sivil toplum ve yerel yönetim ilişkisi ile ilgili bir katılımcı, doğrudan iletişim kurabilme imkânlarının sınırlı olması nedeniyle elektronik haberleşme imkânlarının oluşturulması ve bu şekilde iki yapının birbirleri ile daha rahat ve hızlı iletişim kurmasının sağlanması gerektiğini ifade etmiştir. Muhtar dernekleri yöneticisi olan katılımcı bunun nedeninin ise muhtarların çoğunun internetlerinin olmamasından kaynaklandığını ifade etmiştir. Kamu personeli olan erkek bir katılımcı, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetim ilişkisi üzerine *“ikisi bir birini tamamlayan bir elmanın parçaları olmalıdır. Çünkü yerel yönetimi oluşturan unsurlar sivil insiyatifin kendisidir. Sivil toplum, toplumun tüten bacasıdır. Tüten bu bacadan sivil toplum kuruluşlarının haberi olur ama yerel yönetimlerin haberi olmaz. Yerel yönetimler yerelin unsuru olan sivil toplum kuruluşları ile beraber çalışmalarını sürdürürse ancak yerellik özelliğini kazanır”* şeklinde bir ifadede bulunmuştur. Sivil toplum kuruluşlarının sadece iktidarı değil aynı zamanda muhalefeti de denetlemesi gerektiği ileri sürülen görüşlerden biridir.

Sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimler belirli aralıklarla bir araya gelmesi ve fikir alış verişinde bulunması gerektiği ifade edilmiş; ancak bunların birbirleri ile ters düşmemeleri gerektiği önemle vurgulanmıştır. Bunun yanında yerel konular ile ilgili alınacak kararların sivil toplum kuruluşları ile birlikte alınması durumunda bu kararların kent halkı tarafından daha çabuk benimseneceği ve kabul göreceği ifade edilmiştir. Bunun da bölgeye ve kente katkı sağlayacağı ifade edilmiştir. Bunun yanında başka bir katılımcı yukarıda ifade edilen üç ayda bir yerel yönetimler ile sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelmesi önerisi daha da kısaltıp ayda bir bu toplantıların yapılması önerisini ileri sürmüştür. Aynı katılımcı bu görüşüne ek olarak önerilen projelerin siyasiler tarafından değil alanında uzman kişiler tarafından değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Kamudan emekli olmuş bir erkek katılımcı ise sivil toplum kuruluşlarının yerel yönetimler tarafından desteklenmesi gerektiğini ifade etmiş ve yerel yönetim sivil toplum kuruluşu ilişkisini bu açıdan değerlendirmiştir.

Avrupa Birliği destekli projeler hazırlayan bir sivil toplum kuruluşu temsilcisi ideal yerel yönetim – sivil toplum kuruluşu ilişkisinde Avrupa Birliği kriterlerinin uygulanması gerektiğini, bu kriterlerin sözde kalmaması gerektiğini, eksiksiz olarak eyleme de dökülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Yerel yönetimlerde çoğulculuğun olmaması, belirli bir siyasal görüşün baskın olduğu ve bir siyasal görüşün aşırı baskın olmasının farklı görüşlerin ortaya çıkmasında engeller oluşturduğuna yönelik görüşler dile getirilmiştir. Sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimler arasındaki ilişkinin nasıl olması ile ilgili görüşlerde yerel yönetimlerin eşitlikçiliği ve katılımıcılığı esas alan bir anlayışa sahip olması gerektiği şeklindeki görüşler ağır basmaktadır. Bu da sivil toplum kuruluşlarına yerel yönetimler tarafından yeterli düzeyde yönetime katılma olanaklarının sağlanmadığına yönelik bir izlenim oluşmasına neden olmaktadır. Yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşları ile olan iletişim kanallarını arttırması gerektiği, kent konseyleri gibi yapıların aslında yerel yönetimleri yönlendirmek ve denetlemek için resmi bir araç olması gerektiği ifade edilmiştir.

Sivil toplum kuruluşları temsilcileri ile yapılan bu görüşmelerde temsilcilerin hemen hemen hepsinin ideal yerel yönetim – sivil toplum kuruluşu ilişkisinde yerel yönetimlerin neler yapması gerektiği eksenli görüşler ifade ettikleri gözlemlenmiştir. Sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin bu konudaki görüşleri büyük ölçüde yerel yönetimlerin ne yapması gerektiği ile ilgili olmuş; ancak sivil toplum kuruluşlarının

neler yapması gerektiği ile ilgili değerlendirmelerin çok fazla olmadığı görülmüştür. Katılımcıların, sivil toplum kuruluşlarının neler yapması gerektiği, bu kuruluşlara düşen görevlerin neler olduğu gibi konularda görüş bildirmedikleri, bunun yerine daha çok yerel yönetimlere düşen görevler ve yerel yönetimlerin neler yapması gerektiğine yönelik görüş belirttikleri gözlemlenmiştir. Ticari faaliyetlerde bulunan bir erkek katılımcı, sivil toplum kuruluşlarının yerel yönetimlerin meclisi gibi çalışması gerektiğini ifade etmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının projeler üreten, yerel sorunlar ile ilgili ve bu sorunlara yönelik çözümler üreten organizasyonlar olması gerektiği, bu çerçevede bu yapıların en azından yerel sorunlara karşı duyarlı yapılar olması gerektiği ifade edilmiştir.

Yerel yönetimlerin tabela derneklerine yardımda bulunmaması, eğer destek verilecek ise bütün kuruluşlara eşit destek verilmesi gerektiği bir katılımcı tarafından ifade edilmiştir. *“Yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları birbirlerine güvenmeli, özellikle yerel yönetimler, ben her şeyi biliyorum mantığını bırakmalı, ortak akıl yoluyla hareket etmelidir”* ifadesi bir katılımcı tarafından özellikle vurgulanmıştır. Yerel yönetimlerin sivil toplum kuruluşlarına güvenmediği, bu kuruluşlar tarafından yapılan projelere önyargılı olarak yaklaştığı, bunun da sivil toplum kuruluşlarının proje üretme enerjisini olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Ayrıca çok iyi bir proje de üretilse çok basit nedenlerden dolayı yapılan projelerin kabul edilmemesinin sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını olumsuz etkilediğine yönelik görüşler ifade edilmiştir.

Yerel yönetimlerin geri planda kalması, karar alma ve uygulama süreçlerinin daha fazla sivil toplum kuruluşları üzerinden gerçekleştirilmesi gerektiği başka bir katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Bu doğrultuda sivil toplum kuruluşlarının yönetim süreçlerinde daha aktif olması gerektiği, yerel yönetimlerin geri planda kalarak sivil toplum kuruluşlarının daha fazla ön planda olması gerektiğine yönelik eğilimlerin daha fazla olduğu izlenimleri edinilmiştir.

Yerel otoritelerin denetiminde eksikliklerin neler olduğu ve bu konuda sivil toplum kuruluşlarına ne gibi görevler düştüğü ile ilgili sorulara sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin birbirine cevaplar verdiği görülmüştür. Sivil toplum kuruluşlarına kontrol mekanizması olarak önemli görevler düştüğü, bu kuruluşların güçlü ve etkin bir şekilde yerel otoriteleri denetlemesi gerektiği sivil toplum kuruluşlarının büyük

çoğunluğu tarafından ifade edilmiştir. *“Etkin ve güçlü bir sivil toplum kuruluşu, denetim sürecinde gerekli rolleri üstlenebilir. Yerel otoriteler, kendilerini hakim güç olarak gördükleri için hiçbir faaliyetlerini istişare yaparak gerçekleştiriyor. Dolayısıyla yanlış yönetilen bir şehir ve yönetim biçimi ortaya çıkmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, yerel otoriteler ve toplum için can yeleği görevini rahatlıkla üstlenebilir.”* Sivil toplum kuruluşlarının denetim görevini tam olarak yerine getirmesi ile yerel yönetimlerdeki bu yap-boz mantığının azalacağı görüşü belirtilmiştir.

Sivil toplum kuruluşlarının yerel yönetimlerin faaliyetleri ile ilgili tam bilgi sahibi olmamasının yerel yönetimlerin denetlenmesini zorlaştırdığı ifade edilmiştir. Yerel yönetimlerin dışa kapalı yapısı, özellikle karar alma süreçlerinin dışarıya kapalı olması nedeniyle toplumsal denetimin mekanizmalarının tam olarak gelişmediği, işletilemediği ve dolayısıyla da toplumsal denetimin tam olarak yerine getirilemediği ifade edilmiştir. Başka bir katılımcı ise sivil toplum kuruluşları ve yerel otoriteler arasındaki “erişebilirlik” sorununu dile getirmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının yerel otoritelere ulaşmada, iletişime geçmede sorunların yaşandığı ve bu sorunların varlığı dururken yerel otoritelerin toplumsal denetimlerinin zor olduğu ifade edilmiştir. Başka bir katılımcı ise bir anlamda sivil toplum kuruluşlarının yerel siyasete katılımı için oluşturulan kent konseylerinin kısmen de olsa denetim işlevini yerine getirdiğini ancak yeterli olmadığını ifade etmiştir.

Toplumsal denetim konusunda yasal altyapının yeterli olmadığı, sivil toplum kuruluşlarının yerel otoriteleri denetimi ile ilgili yasal dayanaklarının olmadığı, toplumsal denetimin yerel seçimlerden yerel seçimlere sadece seçimler aracılığıyla yapılabildiği ki onun da ne kadar bir toplumsal denetim olduğu, bu şekildeki bir denetimin de tartışmalı olduğu, bir katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının yerel otoritelerin denetiminde yasal olarak bir yaptırım yetkilerinin olmadığı, sadece kamuoyu oluşturma ile yerel otoritelerin denetlenmesinin yeterli olmayacağı ifade edilmiştir. Yerel otoritelerin denetlenmesinde sivil insiyatifin yeterli düzeyde olmadığı, sivil toplum kuruluşlarının yeterli bir hesap sorma yetkinliğinin bulunmadığına yönelik öz eleştiride bulunan sivil toplum kuruluşu temsilcileri de bulunmaktadır.

Yerel otoritelerin toplumsal denetimi ile ilgili bazı sivil toplum kuruluşu temsilcileri, sorunun kaynağının yerel otoriteler olduğunu belirtirken, diğer bir kısmı

da yukarıda da ifade edildiği gibi sivil toplum kuruluşlarının bu konuda eksiğinin bulunduğunu, sivil toplum kuruluşlarının denetleme konusunda daha fazla sorumluluk üstlenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Yerel otoritelerin, toplumsal denetimden önce eleştiriye açık olmaları gerektiği, eğer eleştiriye açık olurlar ise bunun, toplumsal denetimin gerçekleşmesinde önemli bir basamak olacağı başka bir katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Eleştiriye açık olunması ile yerel otoritelerin hedeflerine daha iyi ulaşabilecekleri, alınan kararların daha doğru, uzun vadeli olacağı ve toplum tarafından kabul göreceği, bunun sonucu olarak da dolaylı yoldan da olsa bir toplumsal denetimin gerçekleştirilebileceği başka bir katılımcı tarafından ifade edilmiştir.

Yerel yönetimlerin yapmış oldukları toplantıların yeterli olmadığı, yerel yönetimlerin faaliyetleri ile ilgili yeterli bilgiye sahip olunamadığı ve dolayısıyla da denetleme görevinin yerine getirilemediği bir dernek başkanı tarafından ifade edilmiştir. Muhtarlık yapan bir katılımcı, muhtarların görevleri, ne gibi haklara sahip oldukları ile ilgili hizmet içi eğitim seminerlerinin üniversitenin ilgili birimlerindeki alanında uzman hocalar tarafından muhtarlara bir mesleki eğitim çalışması çerçevesinde verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Aynı katılımcı muhtarların iletişim teknolojilerinden yeterince yararlanamadığını, muhtarların internet bağlantılarının olmadığını, bu durumun da ilgili yerler ile daha hızlı iletişim kurulmasına ve gerekli yazışmaların yapılmasında gecikmelere neden olduğu, bunun sonucu olarak da yerel otoritelerin denetlenmesi konusunda sorunlar meydana geldiğini ifade etmiştir.

Yerel yönetimlerin sivil toplum kuruluşlarına karşı sahip oldukları önyargılar nedeniyle denetim fonksiyonunun yerine getirilmesinin zor olduğu bir düşünce derneği temsilcisi tarafından ifade edilmiştir. Yerel otoritelere yakın olan sivil toplum kuruluşlarının yerel otoriteyi eleştirmek ve denetlemek gibi bir faaliyette bulunamayacağı; böyle bir eylemin yerel otoriteye zarar vereceği düşüncesinin hakim olması nedeniyle gerçekleşemeyeceği ifade edilmiştir. Diğer taraftan yerel otoriteden farklı düşünen sivil toplum kuruluşlarının yapmış oldukları eleştirilerin önyargılar nedeniyle görmezden gelinilmesinin yerel otoritelerin denetiminin önündeki en önemli engellerden biri olduğu ifade edilmiştir.

Ticari faaliyetlerde bulunan bir dernek temsilcisi, yerel otoritelerin asli denetiminin seçimler ile olacağını ifade etmiş; ancak bunun yeterli olmadığını, yerel

otoritelerin seçimler dışında ve aynı zamanda demokratik sistem içerisinde sivil toplum kuruluşlarının, yönetim sürecine daha aktif katılarak denetlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ancak sivil toplum kuruluşlarının bu konuda eksiklerinin bulunduğu, öncelikle sivil toplum kuruluşlarının yerel otoritelerden önce kendi öz denetim mekanizmalarını geliştirmeleri gerektiği, bu kuruluşların kendi içerisinde denetim sorununu ortadan kaldırdıktan ve denetim kültürünü kendi kuruluşlarında oluşturduktan sonra yerel otoritelerin denetlenebileceği ifade edilmiştir.

Yerel otoritelerde çoğulculuk anlayışının yerleşmesi gerektiği, farklılıklara ve farklı düşünceye saygı kültürünün oluşmamasının yerel otoritelerin denetiminin önündeki en önemli engeli oluşturduğu bir katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Başka bir katılımcı ise *“Türkiye’de toplumsal denetim denen bir işleyiş yok, sivil toplum kuruluşları toplumsal denetim açısından toplumu manipüle aracı olarak kullanılmaktadırlar”* şeklinde bir görüş ifade etmiştir. Aynı katılımcı bu görüşe ek olarak sivil toplum kuruluşlarının Avrupa’da inisiyatif sahibi olduğunu, toplumsal alanda etkili olduklarını, bunun da kamu otoritelerinin denetiminde etkin olmalarını sağladığını ifade etmiştir. Türkiye’de de ne zaman Avrupa Birliği kriterleri tam olarak geçerli olursa kamu otoritelerinin de o zaman denetlenebileceği ifade edilmiştir. Başka bir katılımcı da sivil toplum kuruluşlarının yerel otoriteleri denetleyemediğini ifade etmiş ve *“iş konuşmaya gelince herkes konuşuyor, ancak iş yapmaya gelince kimse bir şey yapmıyor”* demiştir.

Başka bir dernek yöneticisi ise sivil toplum kuruluşlarından önce toplumun bu konuda bilinçlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Aynı katılımcı toplumun bu konuda bilinçlenmesinin bu kuruluşlara üye olanların da bilinçlenmesine yol açacağı, bu yöndeki gelişmelerin de sivil toplum kuruluşlarının bu konuda daha bilinçli olma ve bu doğrultuda hareket etme yönelimlerini arttıracığını ifade etmiştir. Kamu otoritelerinin denetimi ile ilgili bir toplumsal bilincin olmamasının sivil toplum kuruluşlarının toplumsal denetim görevini yerine getirmedeki en önemli sorun olduğu bir katılımcı tarafından dile getirilmiştir. Diğer bir ifade ile sivil toplum kuruluşlarını toplumsal denetime yönelten gücün toplumsal bilinç olduğu, toplumsal bilinç olmadan yerel otoritelerin denetiminin yerine getirilemeyeceği belirtilmiştir. Aynı dernek temsilcisi gözlemlerini şu şekilde ifade etmiştir: *“bireyler sorunları kendi aralarında tartışıyorlar, birbirlerine anlatıyorlar; ancak bu görüşleri, şikâyetleri ilgili yerel yöneticilere iletmiyorlar. Aynı şekilde bu durum sivil toplum kuruluşları için de*

geçerlidir. Onlar da kendi aralarında tartışırlar ama bu görüşlerin eyleme dökülmesi konusunda bir çalışmaları olmaz.”

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yerel siyasetin bir parçasını oluşturan sivil toplum kuruluşları siyasal yapının dışında olan ancak siyasal yapıya etki eden ve siyasal yapıdan etkilenen oluşumlardır. Sivil toplum kuruluşlarının yerel siyaset içerisinde önemli bir aktördür. Bu kuruluşlar, yurttaşların taleplerini yerel kamu otoritesine ileten ve yerel karar sürecini etkilemeye çalışan önemli siyasal araçlar olarak öne çıkmaktadır.

Araştırmada sivil toplum kuruluşlarının yerel siyasete katılımında karşılaştıkları sorunların neler olduğu, yerel sorunların çözümüne yönelik neler yaptıkları, vb. soruların cevapları aranmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda yapılan mülakat ve gözlemler sonucunda birçok sorunun varlığı gözlemlenmiştir. Bu sorunlar, kuruluşun kendinden kaynaklanan örgütsel sorunlar ve yerel siyasi otoriteden kaynaklanan sorunlar olarak iki ana başlık altında toplanabilir. Türkiye’de sivil toplum anlayışının tarihsel gelişiminin Batı’dan farklı bir seyir izlemesi sonucunda sivil toplum kuruluşlarının özellikleri de Batı’dan farklılık göstermekte ve bu durum birtakım önemli sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının Türkiye’de siyasi otoriteye “bağımlı” bir şekilde oluşması ve gelişmesi, bu sorunların en önemlilerinden biri olduğu ileri sürülebilir. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde siyasal otorite ile sivil toplum kuruluşları arasındaki bu bağın sivil toplum kuruluşlarının tamamına yakınının ekonomik özerkliğe tam olarak kavuşamamalarının bir sonucu olarak ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin çoğu yerel yönetimlerden ekonomik yardım beklentisi içerisinde olduklarını ifade etmiştir.

Sivil toplum kuruluşlarının örgütsel ve yapacakları faaliyetleri ile ilgili giderleri karşılamak için yeterli ekonomik gelire sahip olmamaları nedeniyle bu kuruluşların

büyük çoğunluğu bir kısım faaliyetlerini gerçekleştirebilmek için yerel yönetimlerden destek almak zorunda kalmaktadırlar. Bu durum sivil toplum kuruluşlarının ekonomik bağımsızlığını engellemekte ve ekonomik destek aldıkları yerel yönetime karşı sivil toplum kuruluşu olmanın gereklerini yerine getirememesi sorununu ortaya çıkarmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının yerel otoritelerden destek alması, yerel otoritelere karşı bir bağımlılık sorunu ortaya çıkaracak ve sivil toplum kuruluşlarının yerel otoritelere karşı bir güç olmasını engelleyecektir. Araştırma kapsamında doğrudan yerel otoritelerden ekonomik destek beklentisi olmayan yapıların, iktisadi alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları olduğu da görülmektedir. İş adamları dernekleri dışındaki sivil toplum kuruluşlarının büyük çoğunluğunun yerel yönetimlerden ekonomik destek beklentisi içerisinde olmaları bu kuruluşların ne kadar sivil ve bağımsız olabildikleri ile ilgili soru işaretleri ortaya çıkarmaktadır.

Sivil toplum kuruluşlarının kendi örgütsel sorunlarından bir diğeri ise insan kaynakları sorunu olarak öne çıkmaktadır. Sivil toplum kuruluşu temsilcileri, üyelerinin yeterli düzeyde sorumluluk almadıklarını, yapılacak olan faaliyetlere yeterli katılımı sağlamadıklarını, kuruluşun bütün yükünün başkan ve yönetim kurulu üyeleri tarafından üstlenildiğini ifade etmişlerdir. Sivil toplum kuruluşlarında yaşanan insan kaynakları sorunu sivil toplum kuruluşlarının proje üretmede sorunlar yaşanmasına, yerel siyasete katılımında etkinliğini kaybetmesine, siyasi otorite üzerinde etkili bir baskı kurmamasına neden olduğu ifade edilebilir.

Sivil toplum kuruluşları üyelerinin eğitim düzeyleri, sivil toplum kuruluşunun etkinlik düzeyi üzerinde önemli rol oynamaktadır. Eğitim düzeyi yüksek profile sahip sivil toplum kuruluşlarının daha aktif oldukları, projeler ürettikleri ve yerel siyasette daha aktif oldukları gözlemlenmiştir. Eğitim düzeyi düşük üyelere sahip sivil toplum kuruluşlarının yeterli düzeyde aktif olamadıkları ve yerel otoriteye ekonomik anlamda daha bağımlı oldukları gözlemlenmiştir. Eğitim düzeyinin yüksek olduğu sivil toplum kuruluşlarının yerel otoriteler ile ilişkilerinin daha iyi olduğu, görüş ve şikâyetlerini gündeme getirme imkânlarını daha fazla elde edebildikleri görülmüştür.

Araştırma bulguları çerçevesinde sivil toplum kuruluşlarında sivil toplum bilincinin tam olarak gelişmediği söylenebilir. Sivil toplum kavramının ve sivil toplum kuruluşlarının ifade ettiği anlam, ne gibi özelliklere sahip oldukları, hak ve yükümlülüklerinin neler olduğu konusunda birçok katılımcının yeterli düzeyde bilgiye

sahip olmadığı görülmüştür. Eğitim seviyesi yüksek olan sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin daha bilinçli olduğu, eğitim seviyesi düşük olan temsilcilerin hak ve yükümlülükleri konusunda fazla bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Bu doğrultuda proje geliştiren ve kamuoyunu bilinçlendirmeye yönelik daha fazla faaliyet yapan kuruluşlar ilk gruptakilerdir. Sivil toplum ve sivil toplum kuruluşları kavramlarının tam olarak tanımlanamaması, sivil toplum kuruluşlarının toplumsal işlevleri konusunda tam bilgi sahibi olmadıklarını, sadece bir araya gelip bir organizasyon oluşturarak üyelerine artı değer sağlayan, üyeleri ile ilgili sorunları çözen, üyeler arasında dayanışma - yardımlaşma ve sosyal faaliyetler yapan oluşumlar şeklinde algılandıklarını göstermektedir. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin, sivil toplum kuruluşlarının temel işlevlerini genel olarak yukarıda ifade edilen sınırlar içinde algıladıkları gözlemlenmiştir.

Yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarını yerel siyasetin bir parçası olarak değil de yönetim üzerinde bir yük, yerel yönetimlerin faaliyetlerini engelleyici bir unsur olarak görmeleri sivil toplum kuruluşlarının karşılaştığı önemli sorunlardan bir diğeridir. Yerel yönetimlerin siyasi ve ideolojik görüşlerden dolayı bazı sivil toplum kuruluşlarına ekonomik destek verdiği, yerel yönetimin imkânlarından yararlandığı; bazı sivil toplum kuruluşlarına ise tam tersine engeller çıkarıp, faaliyetlerini yapmada zorluklar çıkardığı yönünde bir kanaat söz konusudur. Bazı sivil toplum kuruluşu temsilcileri, yeni seçilen belediye başkanını tebrik etmek için randevu talep ettiklerini ancak randevu alamadıklarını ifade etmiştir. Bu, yerel yönetimlerin sivil toplum kuruluşlarına yaklaşımını gösteren önemli örneklerden biridir. Yerel yönetimlerden görüşmek için randevu alamayan sivil toplum kuruluşlarının şikâyetlerini, düşüncelerini nasıl ve hangi platformlarda ifade edecekleri konusu önemli bir sorun teşkil etmektedir.

Yerel sorunlara karşı duyarlılık konusunda sivil toplum kuruluşları tarafından gerekli hassasiyetin tam olarak gösterilemediği ifade edilebilir. Yerel sorunlar ile ilgili sivil toplum kuruluşlarında duyarsızlık olduğu, yerel sorunlara ilişkin tam bilgi sahibi olunmadığı, çözüm önerileri ve projeler geliştirilmediği, sivil toplum kuruluşunun doğrudan ilgi alanına girmeyen konularda sivil toplum kuruluşlarının eyleme geçme sorununun var olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda yerel sorunlar ile ilgili kamuoyunu harekete geçirmeye yönelik çok fazla bir faaliyetin yapılmadığı, eğer imkân bulunur

ise bir basın açıklaması yapıldığı ifade edilmiştir. Yerel yöneticiler ile sadece toplantı yapılması durumunda ya da toplantıya çağırılırlar ise sorunları dile getirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum sivil toplum kuruluşlarının kamuoyunu etkilemede ve yerel siyasete yön vermede yetersiz olduklarını göstermektedir. Sivil toplum kuruluşlarının yerel sorunlar ile ilgili demokratik niteliklere sahip eylem, gösteri ya da toplantı yapmadıkları görülmüştür.

Yerel siyasetin içerisinde sivil toplum kuruluşlarının çok fazla bir etkinliğinin olmadığı görülmüş ve yerel siyasetin, yerel yönetimler ile egemen siyasal güce yakın sivil toplum kuruluşları etrafında; siyasal otoriteye yakın sivil toplum kuruluşları ile yerel yönetimlerin karşılıklı olarak birbirlerini destekledikleri bir döngü etrafında şekillendiği görülmüştür.

Yerel yönetimlerin, yönetim süreçlerinin yeterince şeffaf olmaması, sivil toplum kuruluşları açısından bir bilgilenme sorununa yol açmaktadır. Ancak sivil toplum kuruluşlarının da şeffaflaşma için gerekli baskıyı işletemedikleri yerel yönetimler üzerinde gerekli denetim mekanizmasını tam olarak kurmadıkları görülmüştür. Sivil toplum kuruluşlarının kent konseylerine bakışları genellikle olumsuzdur ve kent konseylerinin sadece formalite yapılar olduğunu ifade etmişlerdir. Kent konseylerinin yönetim organlarının yerel yönetimler ve bu yönetime yakın sivil toplum kuruluşlarından oluştuğunu, bu nedenle de kent konseylerinin bir işlevinin bulunmadığını ifade etmişlerdir. Bu durum yerel siyasette demokratik katılım araçlarının işlevsizleştirildiği, katılımcı olması gereken yapıların görevini yerine getirmediği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Kent konseylerine katılan sivil toplum kuruluşlarının çoğunun yerel sorunlar ya da diğer yerel konular ile ilgili proje önermedikleri, sadece fikrîsel düzeyde görüşler belirtilerek bir katılım sağlandıkları görülmüştür. Sivil toplum kuruluşlarının yerel konular ile ilgili proje önerilerinin bulunmaması yerel politikaların oluşturulmasında en etkin gücün yerel yönetimler olmasına neden olmaktadır. Bunun dışında proje üreten sivil toplum kuruluşları da bulunmaktadır ancak bu kuruluşların da yerel yönetimler tarafından dikkate alınmadığı gözlemlenmiştir.

Sivil toplum kuruluşlarının yerel siyasette daha etkin olmaları, siyasal otorite karşısında durabilmeleri ve kamu politikalarının oluşumunda etkin bir rol

oynayabilmeleri için öncelikle sivil toplum bilincine sahip olmaları gerekmektedir. Sivil toplum olmanın gereklerinin neler olduğu öncelikle örgütsel bazda üyeler tarafından benimsenmeli ve sivil toplum anlayışının gelişmesi için sivil toplum kuruluşları tarafından toplumu bilinçlendirmeye yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir. Sadece sivil toplum kuruluşu üyesi olan bireylerin sivil toplum anlayışına sahip olması, kamu otoritesinin mutlak egemen güç olmasının önüne geçmesini sağlamayacaktır. Sivil toplum anlayışının gelişmesi ile sivil toplum kuruluşları kamu otoritesinin dışında bağımsız bir güç olma niteliğini elde edecektir. Ekonomik olarak bağımsız olabilen sivil toplum kuruluşları kamu otoritesinin karşısında önemli bir güç olarak durabilecektir.

KAYNAKÇA

- Acar, M., Demir, Ö. (2002), *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Acar, Ş. B. (2007), *İyi Uygulama Örnekleri Çerçevesinde Kamu Yönetiminde Mali Saydamlık ve Kamuoyu Denetiminin Etkinleştirilmesi*, T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu, Ankara.
- Acı, E. Y. (2005), *Kalkınma Sürecinin Yeni Aktörleri Sivil Toplum Kuruluşları* (Birinci Basım), İstanbul: Günizi Yayıncılık.
- Akal, C. B. (1995), *Sivil Toplumun Tanrısı* (İkinci Baskı), İstanbul: Engin Yayıncılık.
- Akat, A. S. (1991), *Sosyal Demokrasi Gündemi*, İstanbul, Armoni Yayınları.
- Akatay, A. Ve Yelkikalan, N. (2007), *Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllülük ve İnsan Kaynakları Yönetimi*, Ankara: Ekin Yayıncılık.
- Alkan, H. Ve Çiftçioğlu, H. (2007), Yerel Siyasette Belediye Meclisi ve Siyasi Parti Örgütleri: Göksun Örneği, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2).
- Alkan, H. Ve Ethem, T. (2007), *Yerel Siyasetin Dönüşümü: Afşin Örneği*, Ankara: Kesit Yayınları.
- Akdoğan, Y. (2008), *Yerel Siyaset-Kavramlar* (Birinci Baskı). İstanbul: Okutan Yayıncılık.
- Aksoy, N. (2008), *Sivil Toplum ve Baskı Grupları* (Birinci Basım), İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Arslan, D. A. (2007), 1963'ten Günümüze Yerel Seçim Sonuçları Temelinde Türkiye'nin Siyasi Yapısı, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 4 (1).
- Arslan, O. (2001), *Sivil Toplum ve Türkiye Gerçeği*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Aslan, M. Ve Kaya, G. (2004), 1980 Sonrası Türkiye'de Siyasal Katılımda Sivil Toplum Kuruluşları, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 5 (1).

Atabek, N., Dağtaş, E. (1998), *Kamuoyu ve İletişim*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı Yayınları.

Aydın, A. H. (2006), *Yerel Siyaset - Hizmet - Yönetim ve İdeoloji-İdeolojiler*, *Yerel Siyaset Dergisi*, (26).

Baykal, D. (1970), *Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi*, Ankara: A.Ü.S.B.F. Yayınları.

Bostancı, N. (1997), *Sivil Toplum, Devlet Ve Türkiye*, *Yeni Türkiye Dergisi Sivil Toplum Özel Sayısı*, 3 (18).

Bottomore, T. (1987), *Siyaset Sosyolojisi* (Çev. Mutlu E.), Ankara: Teori Yayınları.

Bulut, Y. (2000), *Büyükşehirlerde Katılımlı Yönetimin Hayata Geçirilmesinde Rol Oynayan Etmenler*, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1).

Candan, E. (2012), *Türkiye’de Kamu Kurum Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarının Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Reform Önerisi*, Liberal Düşünce Topluluğu Derneği, SDT.

Caniklioğlu, M. D. (2007), *Sivil Toplum ve Türkiye Demokrasisindeki İzdüşümleri* (Birinci Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Çaha, Ö. (2003), *Bir Kez Daha Sivil Toplum Üzerine*, *Sivil Toplum Dergisi*, 1(1)

Çaha, Ö. (2012), *Aşkın Devletten Sivil Topluma*, Ankara: Orion Kitabevi.

Çaha, Ö., *Osmanlı’da Sivil Toplum*, s. 10

([Http://Dergiler.Ankara.Edu.Tr/Dergiler/42/465/5316.Pdf](http://Dergiler.Ankara.Edu.Tr/Dergiler/42/465/5316.Pdf) Erişim T: 10.01.2014)

Çam, E. (2005), *Siyaset Bilimine Giriş* (Dokuzuncu Basım), İstanbul: Der Yayınları.

Çukurçayır, M. A. (2000), *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi* (Üçüncü Baskı), Konya: Çizgi Kitabevi.

Çukurçayır, M. A. (2003), *Yurttaş Odaklı Yerel Yönetim*, Konya: Çizgi Kitabevi.

Çukurçayır, M. A. (2008), *Yerel Siyaset: Türkiye’de Yerel Siyasetin Tarihi Gelişimi* (Birinci Baskı), İstanbul: Okutan Yayıncılık.

Dahrendorf, R. (1991), *Sivil Toplumda Birleşilebilir Mi?* (Çev: Tahir Balkan), *New Perspectivly Quarterly (Npq Türkiye)*, 1(2).

Daver, B. (1993), *Siyaset Bilimi Giriş* (Beşinci Baskı), Ankara: Siyasal Kitabevi.

Demir, Ö. Ve Acar, M. (2005), *Sosyal Bilimler Sözlüğü* (Altıncı Baskı), Ankara: Adres Yayınları.

Diamond, L. (1994), *Rethinking Civil Society Toward Democratic Consolidation*, *Journal Of Democracy*, 5 (3), July.

Doğan, İ. (2002), *Özgürlükçü ve Totaliter Düşünce Geleneğinde Sivil Toplum* (Birinci Baskı), İstanbul: Alfa Yayıncılık.

Doğan, İ., Cihan, A. (2007), *Osmanlı Toplum Yapısı ve Sivil Toplum* (Birinci Basım), İstanbul: 3f Yayınevi.

Durgun, Ş. (2003), *Türk Kamu Yönetiminde Bürokratik Siyaset*, Yargı Yayınevi, Ankara.

Durgun, Ş. (2005), *Modernleşme Demokrasi İslam*, Ankara: Alter Yayınevi.

Dursun, D. (1996) *İki Binli Yıllara Doğru Türkiye’de Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü ve Gücü*, Türkiye’yi Yeniden Düşünmek Sempozyumu, Türkiye Gönüllü Kültür Teşekkülleri 6. İstişare Toplantısı.

Dursun, D. (2008), *Siyaset Bilimi* (Dördüncü Baskı), İstanbul: Beta Basım.

Duverger, M. (1993), *Siyasi Partiler* (Çev: Ergun Özbudun), Ankara: Bilgi Yayınevi.

Erkilet, A. (2008), *Sivil Toplum Söyleminin Kapitalist Dünya Sistemi Açısından En Önemli İşlevlerinden Biri Depolitizasyondur*, *Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları* (Birinci Basım), İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Eroğlu, C. (1999), *Devlet Yönetimine Katılma Hakkı* (İkinci Basım), Ankara: İmge Kitabevi.

Eryılmaz, B. (2012), *Kamu Yönetimi* (Beşinci Baskı), Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Fişek, K. (1977), *Yönetime Katılma*, TODAİE Yayını, Ankara: Sevinç Matbaası.

Giddens, A. (2000), *Üçüncü Yol: Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi* (Çev: Mehmet Özay), İstanbul: Birey Yayıncılık.

Göküş, M., Kamu Politikalarının Belirlenmesinde Bürokrasinin Rolü, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(6), Konya.

Gönel, A. Ve Acılar, H. (1998), *Önde Gelen STK'lar*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarihi Vakfı Yayınları.

Görmez, K. (1997), *Kent ve Siyaset* (Birinci Baskı), Ankara: Gazi Kitapevi.

Görmez, K. (1997), *Yerel Demokrasi ve Türkiye* (İkinci Baskı), Ankara: Vadi Yayınları.

Göymen, K. (2007), Korel Göymen İle Yerel Siyaset Kavramı Üzerine, *Yerel Siyaset Üzerine Röportajlar – 1*, Plato Yayınları

Heywood, A. (2010), *Siyaset* (Çev. Ed. Buğra Kalkan), Ankara: Adres Yayınları.

İnsel, A. (2009), *Türkiye Toplumunun Bunalımı*, Birikim Yayınları.

Kalaycıoğlu, E. (1983), *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma: Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Kalaycıoğlu, E. (1997), Siyasal Katılmanın Koşullarına Genel Bir Bakış: Türkiye Örneği, *Türkiye'de Siyaset: Süreklilik ve Değişim*, Der: Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Yasar Sarıbay, İstanbul: Der Yayınları.

Kalaycıoğlu, E. (1998), Sivil Toplum ve Neopatrimonyal Siyaset, (Der: E Fuat Keyman, A. Yaşar Sarıbay), *Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam*, Ankara: Vadi Yayınları.

Kapani, M. (2012), *Politika Bilimine Giriş*, İstanbul: Bilgi Yayınları.

Karadağ, A. (2005), Demokratikleşme ve Sivil Toplum, Liberal Düşünce Topluluğu Örneği, *Sivil Toplum ve Demokrasi* (Birinci Basım), İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Kartal, S. K. (1992), *Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentlileşme* (İkinci Baskı), Ankara: Adım Yayıncılık.

Kaypak, Ş.(2011), Katılımcı Yönetim Mekanizması Olarak Kent Konseyleri, Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı (Birinci Baskı), Bursa Kent Konseyi Bilimsel Yayınlar Dizisi-1.

Keyman, E. F., Sarıbay, A. Y., (1998), Türkiye’de Demokrasi ve Sivil Toplum, *Küreselleşme Sivil Toplum Ve İslam* (Der: E. Fuat Keyman, Yaşar Sarıbay), Konya: Vadi Yayınları.

Kışlalı, A. T. (1995), *Siyasal Çatışma ve Uzlaşma* (Üçüncü Baskı), Ankara: İmge Kitabevi.

Kışlalı, A. T. (1998), *Siyasal Sistemler* (Dördüncü Baskı), Ankara: İmge Kitabevi.

Kışlalı, A. T. (2008), *Siyaset Bilimi* (On Üçüncü Baskı), Ankara: İmge Kitabevi.

Kıray, M. (1982), *Toplumsal Değişme ve Kentleşmek, Kentsel Bütünleşme*, Yayına Hazırlayan: Türköz Erder, Ankara: Türkiye Geliştirme Araştırmaları Vakfı Yayın No: 4.

Korkusuz, M. R., Ergün Ö., Hukuksal Boyutları İle Eski ve Yeni Vakıflar, [Http://Www.Dicle.Edu.Tr/Contents/C3815664-8a98-463a-8100-F21edc9cb324.Pdf](http://www.dicle.edu.tr/Contents/C3815664-8a98-463a-8100-F21edc9cb324.Pdf) 19.04.2014

Kuzu, B. (1992), Demokrasi, Resmi İdeoloji, Sivil Toplum, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 47 (1).

Mardin, Ş. (1983), Sivil Toplum, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi.

Mardin, Ş. (1999), Türk Toplumunu İnceleme Aracı Olarak Sivil Toplum, *Türkiye’de Toplum ve Siyaset Makaleler 1* (Ed. Mümtaz’er Türköne/Tuncay Önder), 7. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Ökmen, M. (2006), Uyum Sürecinin İdari-Politiği: Avrupa Birliği ve Türkiye Perspektifinden Küreselleşme-Yerelleşme Dinamikleri, *Avrupa Perspektifinden Yerel Yönetimler* (Editör: H. Özgür, B. Parlak), İstanbul: Alfa Aktüel Yayını.

Özbudun, E. (1999), Türkiye'de Sivil Toplum ve Demokratik Konsolidasyon, (Ed: Elisabeth Özdalga ve Sune Persson), *Sivil Toplum Demokrasi ve İslam Dünyası*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Özden, K. (2008), Sivil Toplum ve Sivil Toplum Kuruluşları, *Sivil Toplum Kuruluşlarında Yönetim*, (Ed: Ali Coşkun), Ankara: Seçkin Yayınları.

Özerkmen, N. (2003), Geçmişten Günümüze Türkiye'de Anayasa ve Yasalarda Sendikal Hakların Düzenlenmesi ve Getirilen Kısıtlamalar, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 43 (1).

Öztekin, A. (2011), *Siyaset Bilimine Giriş* (Dördüncü Basım), Ankara: Siyasal Kitabevi.

Öztürk, N. (1983), *Menşe-İ ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar* (Birinci Baskı), Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Öztürk, N. K. (2003), *Bürokrasinin Gücü ve Siyaset*, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Pelenk, A. (2010), *Güven Kavramı: Sivil Toplum Örgütleri, Medya, Hükümet ve Ticari Kuruluşlara Yönelik Ampirik Bir Araştırma*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler Ve Tanıtım Anabilim Dalı Doktora Tezi.

Philippe, R. (2006), *Sivil Toplum Kuruluşları* (Birinci Basım), Çev. İsmail Yerguz, İstanbul: İletişim Yayınları.

Sancar, M. (2000), Global Sivil Toplum Mu?, *Birikim*, Sayı: 130.

Sarıbay, A. Y. (1998), Sivil Toplum, Demokrasi, Birey, *Siyaset, Demokrasi ve Kimlik* (Altıncı Basım), Bursa: Asa Kitabevi.

Selçuk, S. (1998), *Zorba Devletten Hukukun Üstünlüğüne*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Selek, C. ve Köseoğlu Ö. (2008), *Hemşerilik Derneklerinin Adapazarı'nın Sosyo-Ekonomik Yapısına Etkileri*, Sakarya: Bilgi Kültür Merkezi Yayınları.

Simmons, P. J. (1998), Learning To Live With Ngos, *Foreign Policy*, No 112, Autumn.

Sitembölükbaşı, Ş. (2001), *Parti Seçmenlerinin Siyasal Yönelimlerine Etki Eden Sosyo-Ekonomik Faktörler*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Şahin, M. (2007), *Kamu Ekonomisi ve Sivil Toplum Kuruluşları* (Birinci Basım), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Tatar, T. (1997), *Siyaset Sosyolojisi*, İstanbul: Turan Yayıncılık.

Tekeli, Ş. (1982), *Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat*, İstanbul: Birikim Yayınları.

Tekeli, İ. (2003), Siyasal Toplum İle Sivil Toplum Arasında Yerini Belirlemede Olan Yerel Yönetimler, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 12 (2).

Tekeli, İ. (2012), *Türkiye İçin STK'lar Ve Katılımcı Demokrasi Yazıları* (Birinci Baskı), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tosun, G. E. (2001), *Demokratikleşme Perspektifinden Devlet - Sivil Toplum İlişkisi: Türkiye Örneği* (Birinci Basım), İstanbul: Alfa Yayınları.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, *Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarının Teşkilat ve Mali Yapıları, Denetimleri, Organlarının Seçimlerine Dair Esasların Değerlendirilmesi İle Bunların Etkin ve Verimli Şekilde Hizmet Yürütmelerinin ve Geliştirilmesinin Sağlanması Amacıyla Alınması Gereken Tedbirler Araştırma ve İnceleme Raporu*, 2009 (6).

Tuncel, G. (2011), *Sivil Toplum ve Devlet*, İstanbul: Bilsam Yayınlar.

Tunçay, M. (2003), Sivil Toplum Kuruluşları İle İlgili Kavramlar, *Sivil Toplum Dergisi*, 1 (1).

Tunçay, M. (1998), Sivil Toplum Kuruluşları İle İlgili Kavramlar, (Ed. A. N. Yücekök İ. ve Turan M.Ö. Alkan) *Tanzimat'tan Günümüze İstanbul'da STK'lar*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Turan, İ. (1986), *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, İstanbul: Der Yayınları.

Türköne, M. (2005), Devletli Sivil Toplum, *Sivil Toplum ve Demokrasi* (Ed: Lütfi Sunar), İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Türküne, M. (2012), *Siyaset*, İstanbul: Etkileşim Yayınları.

Uysal, B. (1984), *Siyasal Katılma ve Katılma Davranışına Ailenin Etkisi: İki Çimento Fabrikası Örneğinde Bir Deneme*, Ankara: Türkiye Ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları No: 209.

Yatkın, A. (2008), *Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları: Güçlü Sivil Toplum Kuruluşları, Avrupa Birliği Üyesi Türkiye, Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları İçinde*.

Weber, M. (1998), *Sosyoloji Yazıları* (İkinci Basım), Çev. Parla T., İstanbul: İletişim Yayınları.

Yayla, A. (2004), *Siyaset Teorisine Giriş* (Dördüncü Baskı), Ankara: Siyasal Kitabevi.

Yıldırım, İ. (2004), *Demokrasi, Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim* (Birinci Basım), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, S. (1990), *Yerel Yönetim ve Demokrasi*, Türk Belediyeciliğinde 60. Yıl Sempozyum Kitabı, IULA Emme Yayınları.

Yılmaz, A. (2001), *Çağdaş Siyasal Akımlar: Modern Demokraside Yeni Arayışlar*, Ankara: Vadi Yayınları.

Yücekök, A. N.; Turan, İ.; Alkan, M. Ö. (1998), 19. Yüzyıl Osmanlı Toplumundan Günümüz Türkiye'sine Sivil Toplum Kuruluşları ve Siyaset Sosyolojisi İlişkisi, *Tanzimat'tan Günümüze İstanbul'da STK'lar*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Yücekök, A. N. (1987), *Siyasetin Toplumsal Tabanı (Siyaset Sosyolojisi)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

EKLER

EK-1

Adıyamanlılar Dayanışma Derneği

Anadolu Sanayici Ve İş Adamları Derneği Malatya Şubesi

Atatürkçü Düşünce Topluluğu

Aydınlar Ocağı Derneği

Bilgi Yolu Eğitim, Kültür ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (BİLSAM)

Çağdaş Gazeteciler Derneği

İnsan Hakları Derneği

İnönü Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği

Kayısı Kenti Muhtarlar Derneği

Kayısı Diyarı Toplum Ve Dayanışma Derneği

Malatya Avrupa Birliği Çalışmaları Merkezi Derneği

Malatya Kültür Sanat Yaşam Derneği

Müsiad Malatya Şubesi

Malatya Fikir Adamları Derneği

Malatya Sosyal Ve Ekonomik Kalkınma Derneği

Malatya Sivil Toplum Örgütleri Birliği Derneği

Malatya'daki Erzurumlular Kültür Ve Dayanışma Derneği

Malatya İli Mahalle Ve Köy Muhtarları Derneği

Malatya Meşale Eğitim, Kültür Ve Yardımlaşma Derneği

Malatya Kadın Girişimciler Derneği

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Malatya Şubesi

Türkiye Muhtarlar Derneği Malatya Şubesi

Türkiye Sakatlar Derneği Malatya Şubesi Başkanı

Hacı Bektaş Veli Kültür Merkezi Vakfı

Niyaz-İ Mısri Kültür Vakfı

Esnaf Ve Sanatkârlar Odası

Malatya Ticaret Borsası

Malatya Ticaret Sanayi Odası

Malatya Demiryol-İş Sendikası

Memur- Sen Malatya Şubesi

Türkiye Kamu-Sen Malatya Şubesi

EK-2

M. Rauf Güven, Gazi Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi, Araştırma Görevlisi.

Bu çalışma ile STK'ların yerel siyasete etkisi, yerel siyasetteki etkinliğini ve önemini belirlemeyi amaçlamaktadır. Yerel sorunların çözümünde STK'ların rolü ve yerel yönetimler ile ilişkilerinin hangi seviyede olduğu bu doğrultuda incelenmesi amaçlanmaktadır.

Bu çalışmada elde edilen bulgular bilimsel veriler ışığında değerlendirilecek ve bilimsel yayınlarda kullanılacaktır.

- a. Kendinizi kısaca tanıtabilir (yaş, eğitim, meslek) misiniz? Ne zamandan beri bu kuruluşün üyesisiniz ve hangi görevlerde bulundunuz?
- b. Üyesi olduğunuz kuruluş ile ilgili kısaca bilgi verebilir misiniz? (Kuruluşun amacı, hedefleri, kısaca yapmış olduğu faaliyetler, üye sayısı, üye profili)
 1. Sizce sivil toplum nedir?
 2. Sivil Toplum Kuruluşu nedir ve özellikleri nelerdir?
 3. STK'lar ve demokrasi ilişkisi nedir?
 4. STK'ların yerel siyasete katılımını engelleyen -yasal, idari, ekonomik gibi - etkenler var mıdır? Var ise bunlar nelerdir?
 5. Malatya'nın önemli sorunları nelerdir?
 6. STK olarak bu yerel sorunlar ile ilgili ne gibi faaliyetler yaptınız?
 7. Faaliyetlerinizi hayata geçirmede yaşadığınız sorunlar nelerdir?
 8. STK'ların yerel sorunlar karşısında dile getirdiği görüşler için medyada yeterli desteği görüyor mu?
 9. STK'lar kamuoyu oluşturabilmekte midir?
 10. Belediye meclisi toplantılarına hangi sıklıkta katılıyorsunuz?
 11. Yerel yönetimler ile yaşadığınız sorunlar var ise bunlar nelerdir?
 12. Kent konseylerinin işlevini yerine getirdiğini düşünüyor musunuz?
 13. STK olarak kent konseylerinde proje önerileriniz oldu mu? Yerel yönetimin bu konudaki yaklaşımı nasıl olmuştur?

14. Yerel yönetimin imar çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?
15. İmar politikasına STK'ların yeterli düzeyde katkı sağladığını düşünüyor musunuz? Eğer yeterli düzeyde değil ise bunun nedenleri nelerdir?
16. Yeni büyükşehir statüsü ile yerel hizmetlerin kırsala götürülmesinde karşılaşılan sorunlar var ise bunlar nelerdir?
17. Yerel yönetimlerden yerel ekonomik gelişmeye yönelik beklentileriniz nelerdir? STK olarak sizin ne gibi önerileriniz oldu mu?
18. Yerel yönetimlerin kültürel faaliyetlere verdiği destekte yaşanan sorunlar nelerdir?
19. STK olarak kültürel alanda ne gibi faaliyetlerde bulundunuz? Yerel yönetimler bu çalışmalar için yardımcı olmakta mıdır?
20. Sizce ideal bir yerel yönetim STK ilişkisi nasıl olmalıdır?
21. Yerel otoritelerin toplumsal denetiminde eksiklikler görüyor musunuz? STK'lar burada nasıl bir rol üstlenebilir?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : GÜVEN, Mehmet Rauf
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : ADIYAMAN/ 20.04.1985
Telefon : 05534755758
e-mail : mrguven@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Lisans	İnönü Üniversitesi	Temmuz - 2009

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2011 - ?	Gazi Üniversitesi – İİBF Kamu Yönetimi	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dil

İngilizce – Orta Seviye

GAZİ GELECEKTİR..

Gazi gelecektir.

